

ЕМІЛЬ ГІНКЕЛЬ

РИНОК ПРАЦІ

«Манаджер,
нам треба сотні
сильних людей на сьогодні,
дуже сильних людей
для ковбасні,
людей — щоб он які м'ясні,
людей — з он якими потилицями!
Зараз,
сьогодні,
в ту ж мить саму!»
«Гаразд!»
«Галльо!»
«Гут Консервний Трест!
Пришліть нам чоловік тисяч!
Кілька більше... не вадить... дурниця...»
«Гаразд! Розумію! Єсть!»
«Три тисячі людей
для Тресту М'ясно - Ковбасного
сьогодні проситься.
Три тисячі — ясно вам?
Хто голоситься?»
«Я!»
З безробітної маси
ліс рук на слова ті підноситься.
І вже вулицями йде військо:
зір останніх на перших злобно ко-
ситься
чужі — а недавно ще такі близькі...
«Манаджер,
де ж людей сто тих?
Я ж вам казав: ще сьогодні

треба нам сотні
людей...»
«П'ять тисяч стоїть при фабричних воро-
тах!»
«А сильні з них котрі?»
Манаджер в отвір
вікна — шпурляє сто марок:
«Тут марки для ста рук!
Хто з маркою — хай голоситься!»
Мить — мовчок. Та вже зміями
гнуться, гнуться луки спин,
пнуться руки за марками.
Хто волікся вже до брами,
з наглим блиском думки: він!
ще раз повертається
й до землі кидається,
бо ж не найсильніший він.
На подвір'ї гурт стоїть,
з тіл спливає кров і піт,
піт з плечей, юха тече...
Гурт стоїть із ста марками...
Гляньте, он, як бачите,
сильні з дужими руками!» —
манаджер сміється. Й пан
теж крізь сміх: «Дотепний плян...»
А юрба за ворітьми
знову гнеться, гнеться, гнеться:
ліс рук до каміння пнеться,
ліс рук вироста з юрби...
ріже крик повітря: «Бий!»
ріже крик повітря...

Переклав з німецької В. Бобинський

В. АЛЕШКО

У БОЯХ ЗА БАВОВНИК

(І-АРИС)

КАЗКИ КУРКУЛЬСЬКІ

... І везли її з того далекого теплого краю сорок і три дні. І коли везли... (Векло, поглянь чи сінешні двері добре зачинено). Ладно... і коли везли... В тих краях ще тепло, а в нас уже морози почали прихвачувати. А вона ж, клята, і-і і як холоду боїться. Мороз для неї — справжня кара єгипетська, гірше, ніж для нашого брата ліквідація на базі... Через те й насіннячко своє обгортає ватою, утеплює.

А тут ще задача: у новий край треба перевезти, цебто до нас, у степ. Як це зробити? На дворі зима заходить. А приморозки — діла не буде, не зійде. Хитрі більшовики придумали. Коли везли її, всю дорогу втеплювали. Ухитрилися. Попереду їде поїзд на сто вагонів і в кожному пічка горить. Позаду сто вагонів і в кожному пічка горить. І по обидва боки довжелезна низка вагонів. І в кожному горить. І в вагонах, де її везуть, теж горить... І коли везли, зробилося тепло, наче в петрівку, хоч на дворі був грудень. Вишні вдруге зацвіли, птиця, котра холоду боїться, з теплого краю повернулася... А скільки вугілля спалили, поки довезли, ой-ой-ой!..

І таки довезли справно, не приморозили: кинули в землю, зійшла, клята... Тепер ще скажу: торік сіяли трохи, — взнати що буде з неї, — та й то скільки лиха накоїла, скільки люду потруїла, страшно й сказати... Як зацвіла вона, чад на село так і посунув хмарою. Густий, густий, аж синій... Люди захвилювалися, почали тікати. Кого лихо настигало — душидо: чоловік падав на землю і за хвилину на вугіль перегорав. А були й такі: нікуди тікати; крутяться - крутяться, а навколо росте вата. Всі попадали трупом... Привезли тоді такі машини, щоб розвіювати чад. Трохи розвіяли...

А як почала спіти, знову підступити до неї страшно: тільки й чуєш з ранку до вечора лусь! лусь!.. коробочки, та так сильно, ніби з гармат палять, ще дужче налякалися люди: не потруїла, так повбиває. Одгуркала вона, в спасівку це було, а потім і вату випустила. Збирати треба, а підступити боїться... Послали комсомольців, таке діло, що треба йти сміло. А їм що? Хоч в пекло, аби слави зажити. Пішли вони та й руки полекли. Хваті! — голюю рукою за коробочку, рука плямами береться... Почали рукавиці видавати. Проте, й рукавиці доводилося на день тричі міняти... Отаке гемонське зілля.

ПРОМОВЛЯЄ „ПЕРЕБУДОВА“

На отакі от наклепи ворожі, на казки куркульські тоді ж, першої весни, колгоспники відповіли дружньою ударною роботою. По більшовицькому привітали нового гостя з далекого Турскетану. Не боялися — сіяли. Не просто сіяли — переборювали труднощі на кожному кроці, уперто боролися за радянську бавовну. В боях загартувалися і люди, і робітники — нова стенова культура.

А в низці колгоспів, у основних районах бавовносіяння, перше місце посіла артіль «Перебудова».

Перебудовці зібрали найбільший урожай, понад шість центнерів бавовни - сирцю з гектара. Перебудовці надгонали й випередили Америку першого ж таки року бавовництва: навіть ця, добре машинізована країна, на незрошених землях збирала врожаї менші.

За свою роботу, за свій бойовий досвід артіль «Перебудова» розказує цікавіше й — сно — переконливіше. Найпростіше слово колгоспника діє більше, ніж, часом, запальна промова а рономова. Куркульські казки розвиваються, мов дим. Голос ударників ввовникових ланів лунає чітко і влучає добре, бо промовляють ті, хто не менше, ніж онце й земля, пригрівав своєю увагою й дбайливою роботою теплолюбиве зерно ввовника...

Кравченко:

— Учора ми з вами дивилися на озимину. Бачили нашу артільну й одноосібників. Якщо наша дасть урожай задовільний, то що може дати нива, приміром, Григорія Чорного? Шість — сім центнерів зерна, не більше. Бачили ж яке вруно, як воно ясно переплуталося з кураєм, щирцею, лободою. Та ще й тогорішній кураї купами — підпали — вартиме поле, горітиме добробут... Бачили, як вивітряють суховії ґрунт, як він порепався. Де коли б заволочив вчасно, зберіг би вогкість, нагнав би ще два — три центнери врожаю. Так — хіба це врожай шість — сім центнерів? Ми ж стільки торік збирали бавовни з гектара. А прибуток? Пуд хліба — півтора, а пуд бавовни — шість карбованців. Сіяти агрономів культури на землях приморської смуги не вигідно. А бавовник — друге діло. Це провідна культура. Суховії йому не шкодять так, як хлібові. Тиждень два позніють себливо в другій половині травня — хліб знищать. Оці суховії найдошкульніші, оце мало зла. Солонцеві кружала, що сіріють на чорноземі, так зацементовує часом, що хоч комом бий. А бавовник не боїться, росте. Та й суховії, що пізніше віють, не такі шкідливі.. Звісно, рук докласти треба. Корку, бур'яни не лінуватися, сразу знищувати... Промінімум треба на зубок знати. Хто торік постарався, не треба агітувати. І цієї осінь охоче сіють... У нас з діда — прадіда як звикли господарювати? — с'як так хліб с'їся і ладно. А ця рослина рук вимагає, культури. Торік ми збирали гарний урожай, писали в газеті «Жомуніст», що наздогнали й випередили Америку... Звісно, нас це задовольнити не може. Цього року — наш зустрічний плян — 14 центнерів з гектара. Дбаємо, щоб вогкість не випарувалася. Просапаємо п'ять разів. Збиратимемо своє зерно і ретельно, щоб жодного коробочка не залишалося на полі. А головне щоб настрої в бадьорій. Чимало мірою цей настрої залежатиме від кооперації...

Марковин:

— Ми могли б торік мати ще кращий урожай, коли б як слід організували працю. Працядности у нас не було, хоч бавовник і нагадував нам за неї на кожному кроці, особливо, коли прополювали та збирали. Одна прополують — люблю глянуги, жодної бур'янки нема, а друга працює — аби трудовень записали. Одна працює сумлінно, назбирає за день 16 кілограм, а друга — вдвоє менше. Десять виходять на роботу, а н'ягають дома сидять... Озимину торік збирали — кожний собі, хлібом себе добре забезпечити, бавовна не цікавила. Було ясно: якщо будемо записувати лише трудовні, а кількість та якість не враховуватиме — діла не буде.

Бавовна перша проголосувала за відрядність. Торік ми вже мали перші паростки нової системи організації праці. Назбирав 16 кілограм — записували трудовень. Назбирав менше — і сплата менша. Цього року, на весні, ми якнайточніше опрацювали норми виробітку. Бавовник це любить. За своєчасний, старанний обробіток дає дошкідковий відсоток врожаю... Торік було так: одні бігли вперед, аби швидше, на якість роботи не зважали, другі прополювали дбайливо. Робота була строката: одні рядки чисті, другі гірші. Коли прополювали вдруге, ледаченькі хитрували: ставали на чисті рядки, а то вперше грів чуба, грів і вдруге... Тепер ми гадаємо прикріпити бригади до певної площі, а всередині бригади закріпити певні рядки за кожним колгоспником. Всю роботу провадатимемо на основі соцзмагання та ударництва. Звісно, чимало важитиме машинна уборка. До приморозків збиратимемо руками, а зібрати принаймні «кусак» машинна машина допомогти.

Верещак:

— Повний курс з бавовництва я пройшов на практиці. Працював ударно, за агрономів був. Орав на зяблові восени, на весні переорював, сівалки перед посівом перенявав, сіяв... Сіяли банерівськими, нашими сівалками, та американськими. Наші дали щільні сходи, густіші. Далі — прополював, збирав... Сонце як припече, поле заснижить, зашвилюється, картина — люблю глянуги. Гаряча тоді робота була... Я збирав за день шістнадцять кілограм і більше. Перший сорт легше збирати, швидше виймається з коробочки, а восени довше тупцювалися... Зібрану бавовну на горищах підсушували.

Назбираємо десять центнерів, тоді в мішки, на гарбу й веземо на приймальний пункт. На ніч виїжджали, на ранок там... Я найбільше трудоднів виробив. Преміювали мене день урожаю за ударну роботу. За бавовник ще скажу: багата культура. Раніш золоті гроші витрачали, з за кордону довозили, а тепер будемо свою сировину мати, радянській землі ростиме. Не будемо кричати, що не вистачає мануфактури, нема теплих штанів, хоч це й не всі усвідомили. Почуйте й тепер такі балачки: «Важко для людей, навіщо стільки сіяти?» Так, робота не легка, роботи багато. Та хто роботи боїться, той із злиднів не вилізе... Ми свої ударницькі плечі під п'ятирічку підставляємо. І всіх закликаємо працювати ударно. У нас степ багатий, а давав мало. Тепер ми на привільну точку попали. Ясно, що нам тільки за цю культуру треба боротися.

В е р е ш а к С а в к а:

— Шож я за вату скажу? Сіяли — дехто сумнівався... Коли виспіли перші корінчики, вийшли ми гуртом на степ, поглянули — й побадьорішали, ніби скарб викопали, діло буде... Йі колись і поміщики тутешні — Куликівський, Трубецький — намацували та не намацали, бо не знали як ходити біля неї. А ми зуміли й побачили: оце вона, степова наша культура, тут тобі й гроші, й вата, й мануфактура. Оця поставит нас на ноги... Здавалося, ми не на своєму полі стояли, а в нове культурне господарство попали. То — пшеничка рідкувата, ячмінь западений, а тут таке добро з землі росте. А були й такі, що не вірили. Не зійде, а зійде — вимерзне, а не вимерзне гробак поїсть, а гробак не поїсть — пропаде, бо бог так дасть. Звісно, куркульських казок наслухалися... Оті байки про чад, тощо — курям на сміх. Цвіте вона, як звичайна рослина. Ще й медкобджолі залюбки беруть... Побачили своїми очима, що рослина справна і в пору виспіває — змінили думку. Хоч я й старий, і на степу мало працюю, а за цю новину обома руками голосую. І скажу людям, що й досі сумніваються: ви тільки розміркуйте тверезою головою, не прогадаєте. Бавовна — це ж тепер наш справний хліб: вона тебе й прохарчує, вона тобі й штани, вона тобі й чоботи, вона тобі й тютюну — на цілий рік. А зернова рослина цього не дасть. Налетить суховій, ти й тремтиш: чи хоч насіння збереш. Так то... Хоч і здаєла ця рослину агрономи привезли, з теплого краю, кажуть, з Туркестану, проте, й на нашому ґрунті не плаче — росте й нас веселить. Треба тільки дружніше на роботу виходити — сонце теплом, а ми своєю увагою, роботою повинні приголубити. От і встое, й укріпиться. Ми ж не одноосібники, не риемося, як жуки кожний собі, а гуртом працюємо. Своє господарство й себе перебудовуємо... Дай й в пору гарний обробіток, вона тобі вдсятеро дасть. Підходяща рослина: не вередлива, можна сміливо сіяти.

К р а с н о в и д:

— Як поспіє — біла, біла, аж очі сліпить. На цілий район уродила. Сяду оце та й визбирую, а люди думають, що сховався. Гукають — «Микито, де ти?» — «Біля кушачиху». — «А що робиш?» — «Бавовну скубу». — «Яку?» — «Білу, першосортну...» «Дивись, — кажуть, — не промахнись, щоб була першосортна!» Сміх, вигук... В гурті легше й працюється... Бавовна роботу любить. Ну, звісно, інколи оце дуже втомлююся, — зі строю вибуду. Тоді моя Манька йде на зміну. Вона в мене ударниці і на роботі, і в хаті: як розсердиться — хапає кочергу, вилетиш на двір, мов опечений... Так і працювали ціле літо. Мануфактури нам привезли. Взяли ми по тридцять шість метрів, повдягалися. Я черевки собі взяв, дружині. Трохи підлатала вата нашого брата. Допоможе бавовна перебороти злидні. Сіяли торік, сіємо тепер ще більше. На радянській землі ростиме, годі капіталістам багатіти, наше золото собі лопатами гребти. Дамо сировини багато, фабрики нові збудуємо, закипить п'ятирічка... Хоч і сміються з мене, й питають: «Нащо ти, Микито, на світі живеш?» — а я кажу собі: не даром хліб їм, і моя посильна частка праці на велику будову йде...

НА БАВОВНИКОВИХ ЛАНАХ

Друга весна більшовицька. Друга весна бавовницька.

Трактори переорювали останні гектари...

І тут же на степу, коли з моря віяв свіжий вітер, перебудовці оголосили себе за ударників імені «518» велетнів індустрії і «1040» МТС і зобов'язалися посіяти ударними темпами «біле золото» — бавовник, збільшуючи масив у 14 разів проти тогорішнього.

Над степом лунали ударні, чіткі слова відозви:

— Повнотою і до строку виконати плян бавовносіяння.

— Боротися не за три з половиною і навіть не за сім центнерів, а за понадамериканські норми врожаю з кожного гектара радянських бавовницьких плянтацій.

— Вже сьогодні почати готуватися до культивуації і збирання врожаю бавовни - рцю. Ця цюго організувати спеціальні ударні бригади колгоспників, колгоспницької молоді.

— Повнотою ліквідувати знеосібленість на всіх роботах, зокрема й особливо бавовницьких плянтаціях. Ми закріпимо за кожною бригадою, а всередині бригади кожним колгоспником певну ділянку, певну кількість рядків на весь час догляду за бавовною.

— Широко застосувати соцзмагання й ударництво між бригадами й окремими працівниками. Всю роботу на бавовницьких плянтаціях провадити відрядно.

— Норми виробітку за відрядною системою підтягти до норм, що їх дають кращі працівники, наші передовики колгоспного будівництва.

— Організувати буксирну допомогу відсталим колгоспам і одноосібній бідноті.

— Закликаємо всіх колгоспників нових районів бавовносіяння приєднатися до наших ударних лав, так само одногласно відгукнутись на заклик туляків, як це робимо ми, щоб спільно боротися.

Вітер підхоплював ці бойові гасла і мчав степом уперед, ген - ген, де ледве рухались, зблені в безмежних просторах, мурашки - одноосібники.

... щоб спільно боротися за бавовняникову незалежність Радянського Союзу...

Ударники шкарбукими пальцями стискають олівець, підписують відозву й ще рдіше крокують до тракторів, до плужниць, до борінок.

* * *

Кипить підготовна робота.

На виробничих нарадах, на загальних зборах, на степу, в таборі, в кузні, в крамниці ки й чути: бавовна, бавовна, бавовна...

... Всі живуть однією думкою: ось - ось почнемо сіяти.

Дні теплішають, степ розіслав свіжі зелені полотнища озимини й ранньої ярини, ата щільніше затуляють хустками обличчя, щоб не засмагло, дні яснішають, тільки вияснюється гаразд з сівалками; де, які, скільки...

26 квітня Бехтерська сільрада пише: «Розпочинайте сівбу бавовни 27 — 28 квітня, цього замочуйте бавовну зараз же... Довезіть насіння на всю площу, доведіть сілки, які МТС не передавати, а залишити в колгоспі, застосовуючи кінний посів...»

— Замочувати насіння за наказом «зараз же», коли у дворі ще нема сівалок? — спитали колгоспники —

І сказали:

— Будуть у дворі сівалки, тоді й насіння намочимо.

Ударники подали своє рішуче слово:

— По сівалки. Жодної хвилини не гаяти...

Напередодні сіви привезли з Бехтер шість однорядкових сівалок: три банерівських і три оліверських. Надіялися на дворядкові «Армаліт», гадали, що залізний кінь знесе їх по дві - три разом, але на Бехтеровській МТС сказали (за декілька годин початку сіви):

— Двохрядок у нас мало, та й ті ламаються... На трактри не надійтеся. Машинами не зможемо засіяти невелику площу. Переключайтесь на коні, нажимайте на одноряд-

...
— Дякуємо за пораду, але... А втім, весна не жде. Гаяти гарячий час на зайві балачі - злочин.

* * *

28 квітня. Соняшний ранок. Бавовняне сонце. Бавовняний теплий день.

Біля кузні кипить робота: роблять зчепки, щоб заощадити робітну силу, перевіряють сівалки на висів, на ходу йде дрібний ремонт. Рільник Кравченко ретельно обмі-

ряє колесо сівалки, бригадир Смоленко прилаштовує штильваги, сівальники тягн жеребки, кому біля якої сівалки ходити. Веселі, жваві вигуки:

- Євген Чумаченко — перша.
- Парфен Микищенко — друга.
- Панько Гаран — третя.
- Яків Верещак — четверта.
- Григорій Якименко — п'ята.
- Сергій Зима — шоста.

Всі, як один — молоді, жилаві хлопці — ударники.

Прикріплені пильно, господарським оком оглядають, обмацують кожний сівалку. Ось Сергій Зима вже помітив несправність у своїй, біжить мерщій у куз бере молоток і прибиває кришку. Чистять старанно ящики від волоконця, що намо- лось на млинки.

І в колгоспному дворі не відстають: на гарбі лантухи з намоченим насінням, мазують сівалки, запрягають коні... Комірник Онопрієнко одважує кухареві Ді- шенкові продукти — варити обід для бри ади. Комірник сьогодні пощедришав: гр сала, м'яса перетягають, він сьогодні не врівноважує терези, хоч і робить це завжди як в аптеці. Поблажливо каже:

— Хай їдять хлопці. Аджеж сьогодні — перший день сівби. І не абиякої. Роз- чинаємо сіяти нашу основну культуру.

— Все гаразд, — а от біда — махорки нема, — турбується Павло Прокопенко. Така гаряча робота, себе самого не жалієш!..

Він аж скипів, скидає чобіт, показує мокру онучку:

— Ось, бач!..

Насіння замочував у ставку і ноги замочив, бо стараєся.

— Не горюй. Лукомський поїхав по крам. Привезе!..

Сівалки замаркеровані, перевірені, підмазані — вже лежать на гарбі. На де- гарбах насіння. Бри ади в повному складі. Все на мазі.

Гарби уквітчуються червоними прапорами, вітрець з моря полоще їх...

З гарб лунають бойові заклики:

— Розгорнемо ударні темпи роботи!

— Ударним порядком на лани!

— 150 га засіяти за п'ять днів!

— У похід за другу більшовицьку весну, за другу бавовницьку весну!

— Домогтися премії за найкращу сівбу!

— Працюватимемо з димом!

— Аби коні витягли.

Рушай! — командує бригадир.

Бри ада рушає в степ широкими вулицями селища. Настрій бадьорий, бойов. Одноосібники, що де-не-де розсипалися по городах, притулюють долоні до очей, д- ляться на бавовняний похід перебудовців.

Ось і рілля. Великий бавовняний масив на триста з гаком га, стелється довг- гонами обабіч дороги. Тут сіє і «Перебудова», і «Червоний Прикордонник», і одноос- ники. Виструнчилися рядком сівалки. Сівальники швидко насапають в ящики насі- Ще декілька хвилин готування, припасування — і сівалки дружно подалися в обі- теплої ріллі.

— Хай росте радянська бавовна! Роди, земле, і хліб, і рядна, й сорочки! — ви- кує Анісімов, голова артілі.

Рілля не скрізь однакова. Де-не-де вкраплені солонцеві кружала. Тут рі- грубша, грудкувата. А агроном МТС Кириченко хотів був переорювати без поли-

— Прийшов би він тепер подивитися на рілля, — кажуть колгоспники.

Наші сівалки змагаються з американками. Змагаються сівальники, погоничі, віть, коні.

— Хлопці, без огріхів, рівнішу лінію! — вигукує рільник.

Сівальники самі цього пильнують: треба ж одержати премію за кращу сівбу.

— Не натискуйте на сівалки, не заглиблюйте насіння.

А роном з Бахтерського технікуму, Курочкин, припадає до землі, розгортає ру- пуху рілля, вишукує насіння, на якій глибині лежить?

— Добре, з агромінімумом ідемо в ногу,— каже він.

І турбується:

— Мені б сьогодні треба у Семенівку, подивитися, як там підготувалися.... А коня нема. В технікумі на лекції чекають,— журиться а роном.

Справді, коней вільних нема. Всі на степу, на сіббі. Працюють на чотири зміни. Успішний посів бавовника цієї весни вирішує кінь.

Курить рілля... І цей димок - порох, що хмарою здіймається над сівалками, що - хвилини нагадує колгоспцям: рілля пересушується, сонце й вітер забирають шохвилини вогкість, на очах обкрадають ґрунт, а значить, і врожай. Отже, гаяти ані хвилини не можна, розгорнути найударніші темпи роботи. Колгоспці не задовольняються з того, що сівалки працюватимуть шістнадцять годин на добу.

— Ех, якби можна було вночі з ліхтарями сіяти.

На середині гонів піддають сівалками насіння і знову рушають. Попереду йдуть оліверівці.

— Давай ходу! — гукають банерівці, натискають на передніх. Але у них щось не радиться. Вони відстають. Оліверівці вже дійшли гонів. Чекають на відсталих. У хлопців змокріли чуби. Піт струмочками на обличчі. Банерівці підходять...

— Давай ходу! — ті ж слова, що їх за декілька хвилин чули оліверівці, летять на відсталі сівалки. У цих словах — веселе завзяття змагання, ударницький запал.

Банерівці мовчать. Їм трохи ніяково. Їх обігнали моторніші американки. Хвилиночка сівальники... Прикрикують на погоничів, щоб надолужити прогаяне.

— Давай ходу!

— Цоб!

— Цабе!..

Погоничі збиваються... Панько зробив огріх...

— Та ви, хлопці, так на дівчат не кричіть,— радить рільник,— ви краще кажіть: «ближче», «дальше».

Сівалки ходять хутко. З банерівок, навіть, насіння вискакує. Виявляються перші хиби: маркери, зроблені насіх, не дають чіткого сліду, ламаються на грудках.

За чотири години напруженої роботи — нова зміна. Перша йде до табору обідати. Швидко розбирають ложки — виголодалися. Якименко Хведір раніше всіх «просиналізував» з сірого коня:

— Їсти так захотілося, що й слини не вдержиш...

Дорошенко посміхається: хлопці будуть задоволені, він сьогодні наварив смачного борщу з бараниною. Насипає щедро, повні миски. Пече сонце, пече борщ... Обідаємо на зеленій степовій траві. Хлопці й біля мисок працюють ударно.

По обіді відпочивають, читають газети. Тут же в таборі пишуть колективного листа до стінної газети:

Пояснюємо наші хиби.

Перша зміна першого дня не так ударно працювала, як треба було. Та тут вина не тільки наша, першої зміни. І правління не потурбувалося краще налагодити на місці реманент, краще організувати кадри. А через це й хиби: ламалися маркери, людей не вистачало із гін у гони ставити, а сіяти „на око“ — вже не така якість роботи. Рвалися цапки на сівалках і це гальмувало темпи. Якби не ці хиби, більше б засіяли.

Вимагаємо, щоб назавтра усе налагодили як слід. Основне — маркери, щоб „на око“ нам не міряти, а ходити чітким, правильним слідом. І тоді дамо ударницьку роботу, як спочатку, на перших рядках, працювали...

Микищенко, Чумаченко, Верещак, Зима.

Друга зміна — Іван Гаран, Антон Гаран, Іван Прокопенко, Павло Морев, Йосип Дорошенко, Михайло Верещак — з свіжими силами ще жвавіше стають до роботи. Призвичаїлися краще водити коні погоничі.

До пізнього вечора на бавовникових ланах кипить робота.

БАВОВНА — „БІЛЕ ЗОЛОТО“

— ... І возили ми її з - за кордону для нашої текстильної промисловості на сотні мільйонів золотих карбовонців. Та невже і далі будемо витрачати такі величезні гроші на довіз сировини? Ясно, що ні. Невже цю сировину не можемо виробляти всередині

нашої країни. Ясно, що можемо, — сказала партія. А буде своя сировина — хуткіш розвиватиметься текстильна промисловість, більше мануфактури, готового одягу буде... І заходиться розв'язувати цю справу. Торік ми вивезли з - за кордону зовсім небагато, а на кінець п'ятирічки не тільки не будемо довозити, а треба ще й мати потрібні запаси для дальшого поширення нашої текстильної промисловості. Справа це не легка... Сировини багато треба. Огже, й старі райони якнайповніше використовуємо, і нові бавовницькі райони утворюємо. Раніше великих масивів на південних степах України не засівали. Торік уперше посіяли 20.000 га. Побачили, що росте добре. І врожай зібрали, там, де працювали по - більшовицькому, чималий. Цього року посіяли в нових бавовницьких районах 160.000 га. Торік розпочинали, а цьогоріштя весна у нас справжня бавовницька. Бавовник великими масивами росте в сівозміну південно-степової смуги. Тепер бавовник на Україні вже провідна культура цілих сільсько-господарських районів. Поруч дрібних колосочків, запалених спекою, спіє на наших південних степах «біле золото»... Не забуваймо тільки за культивуацію. Про це докладніше говоритимемо далі.

А тепер — що дає держава засівникам?..

... Всі, мабуть, напевне знаєте, що посіви бавовника цілком звільняється від оподаткування протягом п'яти років. На контрактацію бавовника держава дає великі кошти. Чимало промкрану завозиться в райони бавовництва... Посівники одержують цей промкран за державними цінами. І хліб, і зернофураж завозиться в основні райони бавовництва. А кадри, машини, а ротехнічна допомога, інструктування? А а роосвітня допомога, а десять бавовникових МТС, що мають 450 тракторів, 6500 нових сівалок? Тут питали за машини. Будуть і бавовно - збиральні машини. Утворюється фонд для преміювання тих колгоспів, що найкраще виконують а ромінімуми, краще посіють та оброблятимуть, найбільше здадуть бавовни державі. Преміюватимуть і окремі бри ади, що старанно оброблятимуть, своєчасно і повнотою збиратимуть та здаватимуть бавовну. Я вже не кажу про те, що найкраще преміюватимуть колгоспників самі колгоспи. Їх всі знаєте, не перший рік сієте: бавовник з одного гектара дає вдасятеро більше, ніж зернові культури. Запитання є?

Голос а ротехніків лунає голосно, чути добре і в хаті, і на дворі; вікна й двері настіж.

— Далі на порядку денному — як організувати працю для догляду за бавовником. Тут будуть, напевне, бої. Та на те ми й ударники...

Зеленим шнуром помережані широкі масиви бавовникові. Щедро ллє сонце потоки гарячого проміння. Набираються сили стеблиночки, все вище й вище лнуть до сонця, все дужче й дужче розгладжуються, чекають на чотириразову культивуацію, аж доки на цупких стеблинах не виспіє «біле золото»...

„Перебудова“.

Квітень — травень, 1931.

НА ДНІПРЕЛЬСТАНІ

(НАРИС)

Густий, вогкий туман. Десь цокотять важкі парові молоти, сюрчать десятки паропіпів, охкають сандерсонівські бурильні верстати; скреготливі перфторатори свердлять бетон; в прогонах чотирнадцяти биків лівого берега Дніпра, пінячись і ревучи котяться на да; десь висаджують скелі; від кожного вибуху двигить повітря, але ні паротягів, ні верстатів, ні вибухів не видно — геть усе оповито густим вогким туманом.

Напружено вслухаюся у своєрідний шум Дніпрельстану. В ньому почувається раз якась стриманість, якийсь притаманний ритм; певно, робота ще не розгорнулася повною, певно ще тільки готуються до останнього вирішального сезону, до того, щоб трудні закінчити всі бетонні роботи: і на загаті, і на гідроелектровні, і на шлюзі. У певні роки 1932 треба пустити перші агрегати.

Туман трохи розвіюється: поволі-волі починають бовваніти три величезні тонкі бики нового мосту на острів Хортиці, вершки скель «Крісло Катерини», «Два брати», «Паротягир», «Сагайдачний» та рештки висадженої величезної скелі «Дурна».

На обох берегах Дніпра мріють у тумані, гордовито височіючи два бетонні заводи, творуч п'ятеро високих електричних підойм «дерриків» з туго напруженими грубими ланковими тросами; п'ятеро нових биків мосту для майбутнього трамваю, уже більш половину готова гідроелектровня із зграбним та потворно-великим залізним карбом турбіно-генераторної залі.

На лівому березі Дніпра, там де шлюзовий канал зливається з проходом, що його надали в скелі «Дурна», клубочиться білий дим, але здається, що то не дим паротягів, а дихання сотень дрімотливих вулканів.

Ось уже два з половиною роки як я стежу за роботою на Дніпрельстані. Десятки биків одвідав його і раз-у-раз бачу його відмінним, але тепер я зовсім не пізнаю Дніпрельстану. Нема копані, нема естокад, ні загат. Т'адже навколо питання, як будувати загату, точилася гостра суперечка між американською та німецькою консультацією, що працюють на Дніпрельстані.

Американська консультація, маючи за собою досвід двох десятків побудованих гідроелектровень, рекомендувала свій старий проєкт: будувати цямрини (частини) загат довгих палей; інтервали між палями внизу повинні бути один метр довжиною й один метр завширшки, нагорі — два метри завдовжки й два завшир; а що треба укласти 300 тисяч кубометрів цямрин і кожен кубометр разом з шпунтом коштує 20 карб., то отже варті коштів вийде щось із 6 мільн. карбованців.

Німецька консультація страхалася Дніпра. Вона була певна, що сильна течія змете загати, і подала новий, ніде ще не випробований, проєкт: просвердлити під водою великі отвори в скелястому ґрунті дна, опустити в ці отвори залізо-бетонні балки, а між ними поставити металеву перепону, що зможе витримати сильну течію води.

І ось у цей диспут вступив молодий радянський інженер, комуніст Блінов. Цей маленький присадкуватий інженер — тихий і скромний, нікому він не спадає в вічі, але сповнений внутрішнього запалу.

Робити кар'єру він не прагне, його головна ціль — навчитися працювати краще ніж чужоземці — добре, сумлінно й швидко. Але навіть велич будівничого розмаху, який ентузіазм мас, це все Блінов воліє спершу підрахувати, виявити що це коштуватиме, що дасть, і лише потім того, коли під кожне явище та завдання підведено

наукове обґрунтування, тоді тільки візьматься Блінов як слід за роботу і закінчить її більшовицькою упертістю, перемагаючи всі перешкоди й перепони.

Комуніст Блінов чудово знав, що американці сильні практичним будівельним ділом, але науково вони відстають, і йому хотілося вяснити, на яких наукових даних базуються їхні проекти загат, що мусять коштувати 6 млн. карбованців; відповісти, на це питання він не дістав, йому відповідали тільки, що такого типу загати будували американці по цілому світу і досвід довів, що ці загати добрі.

Однак Блінов довго перевірив, підраховував, і йому стало ясно, що будувати загати треба справді з паль, але з інтервалами не два метри на два, а в 3,2 метри нагорі, а зниз де цярина сідає на скелясте дно, там треба будувати цярини в 1,6 метра на 1,6 метра.

Тому можна буде витратити на 40% менше паль і отже зекономити півтора мільйони карбованців.

Проти комуніста Блінова почали приглушену боротьбу старі інженери. Його проєкт замовчували, довгий час маринували аж ніяк не тому, що цей проєкт неправильний чи не здійснимий, а лише тому, що автор цього проєкту — молодий інженер, до того ще комуніст, і мав таке зухвальство обминати старих інженерів, подавши свій проєкт безпосередньо виробничій нараді, де більшість учасників — робітники.

Комуніст Блінов місяцями стукався в усі двері, писав статті, в яких не тільки науково обґрунтовував свій проєкт, а й перший давав аналізу та наукове освітлення загату такого типу. Місяцями доводилось йому переконувати, що тут справа не в його честолюбності, як автора проєкту, а в заощадженні півтора мільйонів карбованців. Одні скрізь вишукували різноманітні мотиви, не тільки, щоб відкинути його проєкт, навіть для того, щоб не друкувати його статтів, які, мовляв, надто «академічні».

Кінець - кінець у цю справу змушена була втрутитися партійна організація і прохвалили, а це дало півтора мільйони карбованців реальної економії.

Я бачив, як перша цярина загати зробила перший крок на дні Дніпра, щоб відкрити куток для копани гідроелектростанції на правому березі Дніпра і другий куток на лівому березі Дніпра для копани біків.

Я бачив, з яким тремтливим жахом починали огорожу середньої протоки. З обох біків стискували протоку дві загати і вузьким проходом Дніпро стремів з підводною готовий змести все, що трапиться йому на шляху, але, мов могутні важкі бачки, лягали цярини на дно одна за одною, поки нарешті вони не з'єдналися з загатами обох берегів ріки й розбурханий, гордий Дніпро лів перекошений, німотний і спокійний.

Аж до самої глибини два ріки вкрив подвійну загату панцер з важкого сталевих шпунт, переплели тараси, дві могутні землечерпалки засипали загату мільйонами тон піску, забили цим піском усі промежки і, нарешті, почали випомпувати воду з копань. Однак ніхто не був певний, чи не просякне де вода та наповнить копань новими сотнями тисяч тонн води.

Цілі тижні випомпували смоки воду з копані, але вона все стояла на одному рівні було ясно, що Дніпро десь підкопався під загату й жене свої води в копань.

Робітники, інженери — всі засмутилися і збентежилися. Адже, як не пощастило до певного терміну випомпувати воду, зірветься плян бетонування, будівництво загатець на рік, а це коштуватиме зайвих 20 мільйонів карбованців.

На дно Дніпра знову спустилися водолази, знову обслідували чи точно сіли цярини на дно ріки, намацали шпунт, чи не погнувся він десь, ударившись об гранітне дно і чи не залишив він таким способом яке незаброньоване місце, кудю проривається до копані вода, обклали шпунт тисячами мішків, набитих соломю, і потужні землечерпалки знову почали викидати мільйони тонн піску.

Потроху вода почала опускатися нижче й нижче. З'явилися вершки скель, величезні кругляки і, нарешті, оголилося все дно Дніпра.

Всіх поняла радість; роботи припинили на всіх секторах; подалися бігцем до ріки побачити чудо.

Тисячоліття лежало дно ріки, таємниці повне, під важкою водяною покрівлю збуджував фантазію, вбило довідатись, яке воно в цій зеленій глибині. І ось прийшла людина, озброєна знаннями й певністю, загнуждала Дніпро палами, камінням і стала збуржувати воду з найглибших круч і скелясте дно Дніпра лежить тепер уже без покрівлі, оголене між бганками його зморщеного гранітного лица; валяється тут кістки людських черепів, трохи послулої риби, коріння могутніх дубів, — і нема більше таємни.

Але перед технічним персоналом Дніпрельстану постала нова таємниця. Воду випомпували, але дно ріки вкрите товстим шаром піску, мулу і великими обточеними кругляками, і хто зна наскільки вглиб тягнеться цей крихкий ґрунт, хто зна скільки десятків тисяч кубометрів каменястого ґрунту доведеться висадити з копані, поки доберуться до здорової скелі; і тоді тільки доведеться ще просвердлити чималу скелю на 30 метрів завглибшки. У просвердлені отвори лусять стиснене повітря, щоб поширити всі розколини, які, може, є десь вглибині, а далі ці розколини треба буде заллати рідким цементом, щоб бути певним, що не залишилося місця, де б могла просякати вода і спокійно почати тоді бетонувати для біків і для греблі.

День-позв-день лазили інженери по копані, важкими лопатами обслідували скелю й незадоволено похитували головами.

Раз якось я підійшов до літнього каменяра й попросив його пояснити мені, чому він так старанно й довго порасться коло одного каменя, залишаючи без жодної уваги другий, що лежить тут таки поруч.

— Тому, що цей камінь здоровий, — і він ударив ломом об камінь, — чуєш, який лункий і сухий дзвін? А ось цей, це замаскована контрреволюція, він теж дзвенить, але прислухайся добре — і почувеш глухе хрипіння. То ось я його, туди раз-туди — з корінням вирву геть.

— Ну, а коли б ви залишили трохи гнилого каміння, хто б це помітив? Адже неможливо проконтролювати кожен клаптик скелі.

— Хто це помітить? — підозріло глянув він на мене. — Моє сумління це помітить, товаришу, моя совість... Я ж працюю не на старого хазяїна, а для своєї держави, а це потім зовсім іншого сорту...

Поки ґрунт зчищали від крихкого каміння й готували до бетонування, обидві загати вкрили рейками, між загатами поставили дві естокади і теж обліпили рейками, поставили вісім електричних підойм (дерриків,) десять парових підойм; що п'ять — вісім вилин звідусіль налітали поїзди, привозячи цегли з бетоном, і почалася гарячкова робота — бетонування.

За пляном треба було забетонувати 427 тисяч кубометрів бетону, але помічник начальника Дніпрельстану тов. Михайлов разом з партійною організацією запропонували більшість програму; робітники підхопили це гасло й висунули зустрічний плян на 500 тисяч кубометрів, щоб таким побитом, на лівроку раніше закінчити Дніпрельстан. Але навколо збільшення програм розпалилась жорстока боротьба.

Дніпрельстан являє собою величезний калейдоскоп типів і соціальних прошарків. Іррей-музика з волинського містечка став тут кваліфікованим робітником, колишня кур'єрша робить тут за машиніста на підоймі; сюди утік з села глитай і теж пошився в пролетарі; тут є значний прошарок технічної інтелігенції, яка ще не переварилася в радянському казані. Часто — густо вона працює дуже старанно, але виявити особливу ініціативу, взяти на себе частину відповідальності за будівництво, цього всього вона не осмеле.

Такий інженер всіляко намагається одкараскатись від питання тарифів і норм. Той же робить адміністрація, профспілка. Але техніку, проектування — це все він щупко тримав увесь час у своїх руках, намагаючись не допускати до цієї справи навіть молодого інженера. І ось раптом примостилися до цього діла ті, що завжди були виконавцями його наказів, до його прерогатив раптом вдерлася маса, що, за його думкою, не має загального пляну будівництва, не знає які труднощі стоять, не робила підрахунків, не спроможні механізми виробити більше, ніж це передбачено за програмою. І ось ця маса наказує інженерові, вона вимагає збільшити програму на 75 тисяч кубометрів.

— Ми будемо гнати щосили, ми, може, зробимо й більш ніж 427 тисяч, але тільки не зв'яжуйте нас цифрою 500 тисяч кубометрів, не примушуйте нас прийняти мітичну програму, бо це тільки дискредитуватиме нас.

Такий настрій поїняв, на жаль, не тільки частину безпартійних інженерів, а навіть частину партійців.

Голова американської консультації на Дніпрельстані містер Томсон теж скептично зміхався.

Містер Томсон працював колись на американських каменярях і став видатніший спеціаліст бетону. Голова йому сива, обличчя в зморшках, але енергію має він юнацьку і непохитну.

За 60 років свого життя він побудував найбільші гідроелектростанції в Сполучених Штатах в Махиці, але скрізь йому доводилося мати справу з робітниками, з якими треба було боротися, страх перед безробіттям та капіталістичні закони виробили спритного й слухняного раба.

Містер Томсон буває на Дніпрелестані щодня. Він швидко виступає якимось боком, і ніби кинув врізається в саму гущу людей та механізмів. Але його суворий, похмурий погляд, хоч як швидко пробігає, охоплює всі організаційні огріхи.

Так само було в нищпорів він постійно на гідротехнічних будівлях у Сполучених Штатах або в Мексиці. Але, повертаючись з будівлі до себе в контору, він мав за собою довгий ряд робітників, знятих з роботи за недосить швидко працю саме в ту хвилину, коли містер Томсон прийшов на будівлю.

Містер Томсон щодня нищпорить по Дніпрелестану, і щодня повертався був знервованим; його іритувало те, що інженери сидять у себе в конторах, а все будівництво відбувається під доглядом десятників, його хвилювала нерациональна організація роботи.

В Америці, в Мексиці — там він таких робітників, таких інженерів щодня сотнями викидав би з будівництва і ніхто б і писнути не посмів, а тут є цехом, фабком, спілка, РКК, осередок, газета, кожен може висловити свою думку, кожен може жадати пояснень. Яка ж може бути мова про темпи, коли, замість системи примусу, тут застосовують тільки агітацію й пропаганду?

Містер Томсон не вірить в радянські темпи; ще минулого року він офіційно заявив, що раніше як у 1934 році Дніпрелестан не буде готовий.

Але робітники висунули зустрічний плян і дали обіцянку, що до грудня 1931 року вони закінчать бетонувати весь Дніпрелестан з тим, щоб 1932 року дати струмінь від перших 4 — 5 агрегатів. Містер Томсон усміхався...

У зв'язку з жнивими з Дніпрелестану минулого року пішло на село кілька тисяч робітників і нікому було виймати ґрунт з копани.

В Америці, де є стільки кваліфікованих робітників, стільки досвідчених інженерів та до того ще не провадять ніякої агітації, але є зате надійні способи примусити робітника давати темпи — там неможливо виконати таку колосальну програму за такий короткий час.

Отже, ясна річ, що весь цей зустрічний плян є ніщо інше, як маячня.

Але партійна організація разом з господарниками розгорнула навколо зустрічного пляну широку серйозну політроботу, організувала ударництво й розбуркала ентузіазм у робітників і в молодого технічного персоналу; для цього ударного завдання мобілізовано було всю партійну організацію з її секретарем тов. Макаром на чолі і замість 427 тисяч кубометрів за пляном, замість 500 тис. кубометрів за зустрічним пляном, забетонували 518 тисяч кубометрів бетону.

Містер Томсон кинув усміхатися.

За його 63 літнє життя він знав, що найбільша кількість бетону, яку будь-коли клали в Америці, це було 110 тисяч куб. ярдів на місяць. Але там працювали здорові, досвідчені бетонники. А тут, на Дніпрелестані, шлюсарі й машиністи, лікарі й конторники, учні й червоноармійці взяли шефство над биками й, проробивши свої вісім годин у себе в установі, на заводі, в школі, добровільно приходили на Дніпрелестан і день у день по 4 години тягли каміння з копани, переносили палі, чистили сталевими шитами скелі дніпровського дна і клали бетон.

Тут на Дніпрелестані комсомольці й комсомолки організували ударні бригади. Недосвідчена молодь, що ніколи зроду не бачила бетону, клала 150 тисяч кубічних ярдів на місяць і на 30% випередила Америку з її великим досвідом, де є стільки кваліфікованих робітників і такі надійні способи примусити давати темпи.

Містер Томсон кинув усміхатися, не бігає вже боком від однієї загати до другої. Серйозний, заклопотаний, довго стояв він спостерігаючи, як маса робітників, інтелігентів, червоноармійців, юнаків і учнів ідуть до Дніпрелестану з прапорами й піснями. Тут вони взувають гумові чоботи, надягають брезентову одіж і танцюють, весело так уминаючи ногами бетон.

— У країні, де є стільки вогню, — сказав містер Томсон своєму російському перекладачеві, — у такій країні варто жити й будувати.

Я стою в патерні, галерії, що тягнеться через усю греблю до гідростанції. На 30 метрів нижче того місця, де я стою, суне лід і каламутна спінена вода жене з оглушливим віняєм, жене через прогони 14 біків на лівий берег Дніпра.

Тільки повз ці 14 біків дозволили Дніпрові тимчасово гнати свої води. Коли спустять щити, щоб перегородити шлях воді і почнуть бетонувати прогони між биками, лід Дніпро перекинуть на правий берег, щоб якийсь час він гнав свої хвилі через прогони між тими биками, а далі на лівий й знову на правий берег. Вправні руки гратимуться Дніпром, як м'ячем.

Здивованим поглядом шукаю дві загати, дві естокади, глибоку прірву копані, що недавно були тут. Але немає й згадки про них. На тому місці, де була копань, стоїть пер понтон і кілька десятків робітників виловлюють товсті палі від колишньої загати, щоб їх вода хоче понести з собою.

На рештках загати в притулок до правого берега Дніпра стоять три парових молоти звидівають з ґрунту останні литви сталевого шпунту, що охороняв горішню загату.

Гарно вигнувшись білою дугою, простяглася на 763 метри завдовжки гребля з правого берега на правий, де вона з'єднується з гідростанцією. Велетен нашого соціалістичного будівництва вже твердо стоїть на гранітному ґрунті своїми 47 бетонованими ногами.

Двадцять два бики уже збудовано заввишки 52 метри, а також снасть греблі на 15 метрів заввишки; на цих биках стоять з одного боку сталеві ферми мосту для майбутнього трамваю, з другого боку бетонують шосе для автомобільного сполучення. На биках стоять підйоми й поїзди снують туди й назад.

Трохи осторонь від бетонової шеси бики підіймуть ще на 10 метрів, до 62 метрів; височини 42 — 52 метрів буде 46 водозливних вікон, через які навесні й восени прокатимуть лід і зайву воду, що не пройде через 18 камер гідростанції. Над вікнами в азах біків стоятиме 46 щитів і дві підйоми, що постійно пересуватимуться; вони призначені підіймати й спускати щити під час високої води. Решту 25 біків побудовано з греблю на 30 метрів заввишки.

Сандерсонівські бурливі верстати свердлять бетонові бики на 30 метрів до підмурку й на 30 метрів нижче підмурку в ґрунті. У просверлені 60-метрові отвори пускють рідкий цемент, він залле найдрібніші щілини, що можливо ще залишилися в бетоні на глибині ґрунту. Отже, буде певність, що вода ніде не знайде місця, де б могла піднятися під греблю.

Недавно ще тут панував страшенний хаос: кілька загат, кілька естокад, запутане скріплення залізничних колій, головокрутні сходи до вершків 52-метрових біків і прірви сканей, біля яких голова обертом ішла.

Десятки електричних і парових підйом розтинали повітря своїми довгими сталевими дзьобами, несучи цебро з бетоном, величезне каміння, частини дерев'яної стеліни, щі дні ріпили екскаватори, скреготіли перфоратори, просвердлюючи скелястий ґрунт; кожен бик розподілений був на ब्लюки високі й низькі, широкі й вузькі, десятки поїздов мчали дном копані через загати, через естокади, через повітряні містки на биках. Не дивно, що в цьому хаосі руху, ліній і звуків людей не помічалося.

Але тепер з хаосу виїшла гребля виборною вигнутою дугою, вся робота тепер сконцентрувалася на одній лінії. Де ж ці п'ятнадцять тисяч робітників, що працюють тепер тут? Чом їх не видно?

Я стою в патерні. З свистом дме холодний вітер. Біля мене робітники в брезентових плащавках, в подертих піджаках, перемерзлі, посинілі, але працюють гаряче.

Від часу до часу налітає хуга з густим снігом і оповиває далину та увесь Дніпрельстан сірою холодною запоною. Всі починають непокоїтись, якби хуртовина не скинула щити, що стоять нагорі на фермах та не зривала людей, що працюють на биках.

Крізь ревіння ху я чую ясно, як керівник робіт на середній протоці, молодий інженер Марк Рубін, дає накази. Голос йому спокійний, певний.

Десятки разів переживав Дніпрельстан тривожні дні й ночі. Але Рубін завжди залишався спокійний, завжди виступав ритмічно, руки в кишенях шкуратянки, а голова високо задерта. Від його молодого гнучкого постаті дхне діловитістю та серйозністю, і здається, ніби він мислить усією своєю істотою.

На Дніпрелестані він працює з 1928 року.

Рубін знав, що партія і нове дніпрелестанівське керівництво поставили його на відповідальну ділянку. І з того, як він налагодить роботу на середній протоці, залежить не тільки його репутація як комуніста - інженера, а й зустрічний плян, а значною мірою також надія пустити Дніпрелестан на півроку раніше від терміну.

Середня протока мусить сказати останнє слово. Тут є величезна робота. Але старими методами програми не виконати.

Рубін добре знав, що Дніпрелестан терпить, головним чином, від браку кваліфікованих робітників, браку технічного персоналу, а почасти і від того, що інженер та робітник досі були два відокремлені світи.

Інженер розробляв плян, давав накази й стежив за тим, як робітник їх виконує. Але органічного повсякчасного зв'язку між інженером та робітником не було. І ось на цей бік справи Рубін звернув найсерйознішу увагу.

На всі три зміни й на всі відповідальні ділянки роботи він настановив комуністів, а робітничий актив (висуванців) призначив на адміністративно - технічні посади, як - от: десятників, старших робітників тощо.

Якщо не вистачало теслярів чи каменярів, він не ждав, як інші інженери, поки звідкись пришлють, він ставив чорноробів і навчав їх. Коли не вистачало технічного персоналу, він притягував інженерську молодь, кваліфікованих робітників і призначав їх на відповідальні пости.

Через це фронт Рубіна був завжди забезпечений і кваліфікованими робітниками, і технічним персоналом.

По цілому фронті роботи Рубін організував не тільки окремих ударників, що виявили б індивідуальне героїство на будівництві, він організував ударні бригади, до них прикріпилися всі комуністи; з кожною бригадою, з кожною групою він проробляв увесь плян в цілому, а також і ті частини роботи, що стосувались даної групи. Крім того, кожен комуніст був зобов'язаний не тільки цікавитись тим, як робітники усвідомлюють плян, а він був ще зобов'язаний цікавитись рівнем життя бригадників і активно сприяти тому, щоб їх життєві умови кращали та поліпшувалися.

Кожний бригадник добре знав увесь плян, точно знав плян своєї ділянки, відчував товариське ставлення до себе від командного складу й від партійців. І найдисциплінованіші та найефективніші на дисциплінованих товаришів.

На ділянці Рубіна широко розчинили всі двері для жінки і дали їй змогу кваліфікуватись на відповідальніші роботи.

Тому Дніпрелестані вперше утворилися дві жіночі бригади бетонниць, інтенсивність роботи їх стала навіть зразком для старих кваліфікованих бетонників. Крім показників, що їх щодня визначали, скільки кожна група мусить виробити за соугодою, а скільки вона фактично виробила, Рубінів колектив завів точний облік того, як використовується механізми на кожній зміні окремо. Цей облік демонстрували на виробничих нарадах і кожному робітникові ставали ясні помилки його бригади або цілої зміни й якості та досягнення інших змін.

Отже, всі робітники знали, де слід натиснути, щоб догнати або випередити іншу зміну.

Хоча на Дніпрелестані зосереджено колосальну нову техніку, власне навіть найновіші зразки американської техніки, механізми однак використовували дуже мало. Поперше, тому, що нашим робітникам доводилося ще вчитися як працювати на механізмах, а по - друге, на Дніпрелестані ще чимало було прихильників старої системи.

Колектив Рубіна виплекав у себе культурне ставлення до механізмів, кожен робітник почав усвідомлювати, що механізм це жива частка загального виробничого процесу. Ясна річ, як це позначалося на загальній інтенсивності будівництва.

А що комуністичне ядро на ділянці Рубіна зуміло зліювати робітників і технічний персонал в один товариський колектив, де кожен знав і загальні завдання і, свої особисті безпосередні, що кожного використовували відповідно до його здатності, широко розчинили двері для ініціативи й самодіяльності, прищепили всім свідомість того, що кожен один має якісь обов'язки і всі колективно відповідають за ці обов'язки, — робота стала не важкою повинністю, а радісним змаганням, що дало такі блискучі наслідки в усіх галузях.

На греблі походжає головний інженер, проф. Веденєєв. Це фактичний будівник Дніпрельстану.

В його великих круглих очах завжди променіє дитяча усмішка, що аж ніяк не пасує до його сивої голови й довгої постаті. Але за цією усмішкою завжди ховається глибока думка.

В його мізку сплелися десятки залізничних колій, що обплутали своєю сіткою Дніпрельстан. Його вухо чує як хриплять електричні екскаватори, що працюють на далекіших кар'єрах. Він почуває силу головної кришильної машини на бетонному заводі, що в своїй пащі протягом десяти секунд кришить на порох 500 пудову скелю. Він бачить, з якою швидкістю працює кожна парова підойма, кожен вантовий деррик. У своєму мізку він не тільки носить загальні обриси цього велетня, а бачить, в якому стані перебуває кожен бльок, що його бетонують на греблі, на гідростанції й на плузі.

Перед його очима лише хаос форм, ліній, фарб, але в його мізку вони формуються в одну гармонійну гаму і його вухо вже тепер чує майбутню запальну пісню турбін і сталевий шум майбутніх заводів.

Поруч Веденєєва йде помічник начальника Дніпрельстану й Дніпрокомбінату, Василь Михайлов. Він колишній друкар. Довгий час мандрував він пішки по Росії, був пастухом, працював за вантажника в портах, був на фронтах, писав вірші і ніколи не друкував їх.

Це його відрядила партія бути помічником начальника двох велетнів — Дніпрельстану й Дніпрозаводбуду, що на них держава витрачає більш як 800 мільйонів карбованців, де працює тепер 33, а невдовзі 45 тисяч робітників.

Робота величезна й відповідальна, головний начальник інженер Вінтер частенько їздить за кордон робити замовлення для гідростанцій та заводів Дніпрокомбінату і фактичним керівником усього будівництва став він, друкар Василь Михайлов.

Його приїзд на Дніпрельстан зустрів іронічно. Робітник друкар і раптом тобі помічник начальника. Що може такий зрозуміти в бетоні, в гідротехніці?

На бетоні він справді дуже мало розумівся, але, як здійснювати партійну лінію — він добре знав.

Зовні Михайлов лагідна, чемна людина з соромливою усмішкою в блакитних очах. Він досить гнучкий і вміє маневрувати. В дрібницях він може поступитися, але в питанні принципів він твердий, як скеля. Він не поступиться поки, не доведе справи до кінця. Михайлов належить до того типу людей, що вміють згуртувати комуністичні сили в один товариський колектив. Він випромінює якусь особливу теплість у ставленні до кожного товариша. Він ставиться до кожного з пошаною, кожен почуває себе в його присутності цінною часткою партійного складу, кожного він підіймає в його власних очах, намагається поставити його на таку роботу й створити для нього такі умови, що сприяли б його розвитку, дали б йому місце у будівництві і в партійному житті. Важкий комуніст для Михайлова важливий гвинтик в апараті будівництва та інтелектуальна сила, потрібна партії. Михайлов уміє добирати людей, уміє створювати між ними товариські стосунки та примушує почувати, що є партійний колектив.

Коли прибув Михайлов на Дніпрельстан, стан інженерів комуністів та безпартійної інженерської молоді ґрунтовно змінився. Він широко відчинив двері для безпартійної молоді, а інженерів-комуністів висунув на передові позиції будівництва.

Михайлов був ініціатор збільшення пляну до 500 тисяч кубометрів і він же домігся того, щоб пам'ятали, що в соціалістичному будівництві неприпустиме є набухання коштів.

На його столі до письма — приладдя щоб писати, марксистський журнал, новітня книжка з художньої літератури й здається жодного натяку на діаграми, зведення й теки, а втім це, що відбувається в якомусь кутку цих двох велетнів, що треба заздалегідь зробити, щоб робота йшла нормально в липні чи в серпні, якого робітника слід висунути на відповідальнішу роботу — все це Михайлов знає не гірше справжнього інженера.

Зараз він ступає по греблі разом з проф. Веденєєвим. Обидва вони зупиняються на мить, як биками, де давно вже треба було спустити сталеві щити, щоб перетягти шлях воді і почати бетонувати прогони.

Михайлов хмурий і стурбований. Веденєєв дивиться на щит, що висить у повітрі й його задумливий погляд, ніби підраховує, скільки часу згаяно й коли пошастить цей утрачений час надолужити. Становище серйозне. Цього року треба укласти 420 тисяч кубометрів бетону, з них 265 тисяч на греблі, 100 тисяч на гідростанції й 55 тисяч на шлюзі. На гідростанції й на шлюзі бетонування до серпня закінчать, щоб можна було почати вчасно монтувати турбіни й генератори на гідростанції та електричні ворота на шлюзі.

Кельсько стоїть справа на греблі. Минулого року на ній уклали 300 тисяч кубометрів, цього року треба укласти 260 тисяч кубометрів, але минулого року фронт робіт був широким, працювали на шість ліній дві лінії з долишньої загати, дві лінії з горішньої загати, а дві лінії на самій горі, на биках. На цих шість ліній стояло 18 електричних та парових підйом і щоп'ять хвилин сюди мчали десятки поїздів. Тепер фронт звузився, є тільки дві лінії з правого й лівого берегів, і на цьому вузькому фронті можна устаткувати тільки 8—12 підйом.

Якби вчасно спустили щити і почали бетонувати прогони перед повіддю, то програму виконали б, але справа в тім, що таких великих щитів ще ніде в світі не застосовували, досвіду щодо цього ще нема. Крім того виявилось, що пази в биках нерівні, самі щити виготовлені на заводі «Андре Марті» теж не дуже старанно. І ось по тому, як попомучились два місяці, пошастило спустити тільки один щит. Решту можна буде спустити тільки в червні або в липні, як спаде вода, а до того часу не можна буде закрити прогони між биками на правому березі.

Михайлов хмурий й стурбований. Він скидається тепер на дитину, що закомизилась. Через морози не виконали березневої програми й певно у квітні програму теж не виконають. Коло щитів проволочились два місяці, а цей час уже не пошастить нагнати.

— Отже, товаришу Веденєєв, це значить, що ми сіли на слизьке?

Веденєєв не відповідає, в його круглих великих, подібних на чорну вишню очак блукає думка; здається, він поринув у складний довгий розрахунок, чи можна надолужити прогааний час, і раптом обличчя йому засяло навіною усмішкою:

— А гідростанцію ми все ж таки у травні 1932 року пустимо.

Похмурий настрій Михайлова розвіюється. Він знає, що Веденєєв з мовчальників. Домогтися від нього остаточного рішучого слова аж ніяк не легко, але скоро він це слово вимовить, можна бути певним, що Дніпрелстан буде готовий на півроку до призначеного терміну.

ГЕС

Трохи оддалік від лівого берега Дніпра простягається шлюз, що пропускатиме судна. Від лівого до правого берега Дніпра на 763 метри здіймається гребля, а поруч неї гідроелектрична станція (ГЕС) на 240 метрів завдовжки, 68 метрів навшир та 54 метри заввишки.

Заради ГЕС держава витрачає 203 млн. карб., заради ГЕС піднімуть рівень води на 32 метри вище за теперішній, затоплять 95 кілометрів порогів, затоплять 16 тисяч гектарів землі і 22 села. Все це для того, щоб холодні води Дніпра через ворота ГЕС падали на сталеві шублі турбін і цим спонукали генератори виробляти електричний струмінь. До останнього часу це місце визначали не як ГЕС, а тільки як копань для ГЕСУ. Слово ГЕС ще соромились вимовляти.

З цього кутка починається історія Дніпрелстану. Тут, де тепер стоїть ГЕС, оповитий дерев'яною стеліною, залізними штангами, драбинами, естокадами, залізничними коліями, п'ять потворно-високих електричних підйом подають на ГЕС цebra з бетоном і на ливнях деривів, мов на грубих чорних струнах нової велетенської бандури, злісно награвас втер і здається, що він оплакує забудовані степові простори, оплакує закутий Дніпро, що тисячі років дико й вільно бунтував, тисячі років був прогультник, а тепер раптом змушений стати ударником і вдень і вночі без спочинку, без відпустки гнати дев'ять агрегатів, що матимуть потужність на 810 тисяч парових коней.

Там де тепер стоїть ГЕС, лежала велетенська скеляста гора («Скеля Коханья»). На скелі кубилились довгі зеленюки, гадюки вони ставали дибки й своїм жажливим сичанням вбивали заблуканих телег.

Скелю кохання і гадюк змели з лица землі; подвійною загатою відгородили від Дніпра куток для копані ГЕС; збудували ще третю секційну загату. У колодязі загат

навалили 90 тис. кубометрів каменю, вкрили їх панцером з сталевго шпунту й почали готуватися до першої роботи.

Але сталевий шпунт нараз почав прогинатися, відтягуватися від загати й понад 500 листів шпунту вагою на 40 тис. пудів перекинулася на дніпрове дно.

На дно спустилися водолази, автогеном (воднем) розрізали шпунт на частини, а підйоми, устатковані на баржах, почали витягати його з води.

Півтора місяці підіймали його, вирівнювали й знову забивали глибоко в ґрунт, міцно прив'язуючи його тросами до загати, і знову розпочали першу будівельну роботу.

На дні копані, 20 метрів нижче за той рівень, де перед тим була вода, провели 8 залізничних колій, поставили три екскаватори, п'ять підйом, кілька сандерсонівських бурильних машин. Геть укриті білим порохом, стояли там кількадесят бурильників, заклавши ноги на ручку перфоратора, і здавалося, ніби вони сидять на одноколесному велосипеді. Копань сповнилася шумом вибухів, сюрчками десятків паротятів і скреготінням підйом екскаваторів, сандерсонів та перфораторів.

Але раптом у цей навігамовний шум вдерлось якесь дивне дзюрчання й на глибокому сухому дні копані з'явилася невеличка калюжа. Робітники занепокоїлись, але інженер, що керував тоді роботою, тільки засміявся.

— Адже ми осіддали Дніпро, а не він нас, па - ні - ке - ри.

Калюжа, проте, дедалі ставала більша й ширша, дзюрчання — виразніше та голосніше; копань почали покидати поїзд за поїздом, підйомом, пішли робітники з перфораторами, електричний екскаватор — цей широкий сталевий слон на коротких ногах — насили викараскався з прірви і копань, де щойно працювали сотні людей і десятки механізмів, затопило за кілька хвилин і стало з неї велике водяне поле.

Два роки тут тяжко горювали тисячі людей, десятки механізмів виганяли звідси природу і раптом вона вдерлась несподівано на своє колишнє місце, прогнала людей їхньою зухвалою технікою, стерла наслідки дволітньої праці й широко та вільно лягла воім блискучим тілом.

Воду випомповували й почалося гарячковим темпом бетонунання.

Доперва ще тут була тільки дерев'яна стелина для фундаменту; кільця турбіни, ким випускатимуть воду з турбіни назад до Дніпра. А тепер уже готові 18 воріт, що ерез них вода надходить до 9 турбін, а нагорі вже закінчується відділ, де стоять 8 щитів, що опускаються й закриваються прогони, коли доведеться ремонтувати у чи ту турбіну. Унизу вже готові 18 прогонів спускати воду з турбін.

Недавно ще тут лежали чотири сталевих спіралі, подібних до велетенських слаймів; тепер фундаменти чотирьох швидкісних кілець забетоновано, забетоновано й чотири спіралі і людське око вже ніколи їх не побачить.

Решпу п'ять спіралів ще монтують. На червоних спіралях робітники здаються білі то чорними мухами.

Тут панує невимовний галас від пневматичних молотків, що нютують частини спіралів.

Біля горна стоїть молода селянка в чоловічій прозодежі. Її рухи спритні й ритмічні і, запалившись та всміхаючись, вона розповідає мені, що сьогодні в газеті надрукували її ім'я.

— На селі я мала справу тільки з курами й свинями. І цю роботу я дуже добре виконувала. А тут хоч луски. Першого тижня як встромиш, бувало, нюту в горно, так вона й перенюється. Хоч кинь з ганьбою комсомол. Але кінець - кінець, я таки опанувала цю штуку і більш як дві нюті браку протягом зміни у мене не буває. Навіть американські монтери, що завджи ремствують, і ті задоволені з моєї роботи.

— Ну, вони вже свою роллю відіграли, — встав у нашу розмову високий міцно збудований робітник, — ось я прийшов сюди на роботу ще зовсім цуцням: кажу мені «спіралі», «спіралі», а що я розуміюся на спіралях, коли не знаю навіть з чим їх їдять. Але ось минуло шість місяців, і я так що механіку розкував, що мої американські монтери стоять у мене цілу зиму з льолями в зубах, заклавши руки в кишені, а я, вчорашнє цуцня, сам монтую спіралі. Будьте певні, товаришу, — почав він мене перконувати — на наступній будівлі ми чудово обійдемося без їхньої допомоги. Тепер ми вже знаємо, з чим це їдять.

Решпу спіралей ще монтують. На колодязях забетонованих підмурків стоїть швидкісне кільце турбіни з 13 віконцями. Навколо кільця в'ється сталева спіраль. До кож-

ної з спіралей може вільно ввійти поїзд. Разом з швидкісним кільцем і підмурком, на якому воно стоїть, спіраль важить 16500 пудів; її частини знятовано з 12 тисяч нют. Кожна турбіна важить 18 тисяч пудів, а разом з валом і ротором генератора кожна турбіна з генератором важить 72 тисячі пудів.

Згори крізь 18 прогонів вода спадатиме до 9 спіралей. Крізь 13 навкісних віко-нець, вона битиме на шуплі, вертітиме турбіну, вали, що поєднують турбіну з 9 гене-раторами. А використана вода, втративши свою силу, витікатиме крізь 18 нижніх про-гонів знову до Дніпра.

Тут буде найпотужніша в світі електрична станція. Найбільші стації в Америці мають потужність тільки 612 тисяч парових коней. На Дніпровській гідроелектричній станції буде 9 турбін на 90 тисяч парових коней кожна, а всі турбіни разом матимуть потужність 810 тисяч парових коней й вироблятимуть 560 тисяч кіловат енергії, тобто щось із 4 мільярди кіловат на рік.

Один кіловат на освітлення коштує в країні 14 — 20 копійок, кіловат енергії для моторів коштує 7 коп., а кіловат дніпрельстанівської енергії не дорожчий буде за пів-копійки, а ще найбільше коштуватиме 1 копійку.

Енергію з Дніпрельстану доставатимуть заводи Дніпропетровського й Камінського, шахти й заводи Криворіжжя та Донбасу, і колосальний комбінат, що будуватиметься на-вколо Дніпрельстану. За допомогою дешевої дніпрельстанівської енергії осушать болота, освітлюватимуть навкругні міста й села та заведуть високо-інтенсивне господарство в ближчих радгоспах.

До серпня 1931 року треба закінчити бетонування на ГЕС й розпочати монтаж гене-раторів, що частково повинні прийти з - за кордону.

Половину каркасу генераторної залі вже устатковано. Каркас складається з 44 - х 20 - метрових залізних колон і важить 122400 пудів.

Як монтують підйоми й каркас, доглядає відряджений з заводу робітник.

Він зодягнений у подертий брезентовий дощовик, від холоду клацає зубами, але не може одірвати закоханих очей від каркасу, що гордовито височіє перед ним.

— А вжеж, — звертається він до мене, — годі нам колоти очі закордоном, тепер ми такі ж саме шишки, як і вони. Все це ми зробили своїми руками.

Радість, що це все зроблено на наших заводах, здається поїняла й групу єврейських дівчат та молодих селянок, що танцюють тут, уминаючи бетон.

Всі вони в штанях, гумових чоботях і брезентових сорочках. Робота важка, холод-ний вітер обсмалює, але їм жарко, їх бригади викликали на змагання одна одну і вони танцюють. Протягом 8 годин вони тільки танцюють, уминаючи бетон.

Інженер Філімонов, що керує роботою на ГЕС, бігає від бльоку до бльоку, від есто-кади до естокади. Він хоче бути суворий, але помічаючи як бетонниці, обнявши одна одну за стан, танцюють на бетоні так старанно, ритмічно й швидко, ніби їм хочеться вдавнити в бетон свій юнацький запал, — Філімонов усміхається й каже мені:

— Кілька років тому я працював на Волховбуді. Але там нам доводилось раптом припиняти роботу і йти копати картоплю, бо нічого було їсти. Це було лише кілька років тому, а ось тепер ми будемо найбільшу в світі гідростанцію. Що ж буде через п'ять років?

Я теж хочу уявити собі, що буде хоча б через рік, ось тут, поруч Дніпрельстану, на лівому березі Дніпра, де тільки рік тому простягався пустельний степ, а тепер там пра-цює 18 тисяч чоловіка.

На обширі десяти квадратних кілометрів будуватимуться шість комбінатів: алюмінієвий, коксовий, шлако - цементний, металургійний з доменними цехами, мартенівським, електро - мартенівським, електро - ливарним і вальцювальним цехами, ферролітний завод і ремонтно - механічний завод.

На цих комбінатах працюватиме 40 тисяч робітників. Комбінати коштуватимуть понад 600 мільйонів карбованців; на саме тільки будівництво 1931 року асигновано 107 млн. карб., і немов з - під землі зростають довгі вулиці з чотириповерховими будин-ками, водогін, каналізація й садки.

Мені теж хочеться уявити собі, що буде через п'ять років, коли всі ці велетні запрацюють, і до ентузіазму, що його така сила у нового молодого робітника, долу-чатиметься ще висока кваліфікація.

Я хочу уявити собі, яке красиве, змістовне й гармонійне стане наше життя, але від цих думок мені захоплює дух.

удожня література на сучасному етапі соціалістичного будівництва*)

(ЗАКІНЧЕННЯ)

Майже одночасно в попутницьких колах літературних позначилася й інша тенденція — стилізація, яка заперечує ліризацію прози і розробляє справжнє епічне оповідання. В основі добре побудованого сюжетного кістяка. В цій групі письменників були — Місарець, Смолич, Йогансен і інші. Ця остання група і скристалізувалася згодом в літературну організацію під таємничою (теж містифікаційною) назвою «Група А».

Які соціальні, класові риси посідає ця група авантурної прози? Авантурна проза побудована на випадках, пригодах, авантюрах. Отже, подібні твори цілком нейтральні щодо соціального насаження, бо ж перший ліпший випадок може трапитися як з комуністом, як і з фашистом. Для пригодницького жанру класова історія персонажів твору цілком байдужа, бо в основі тут складний сюжет, клубок випадковостей, що перехрещується, зав'язується, збирається в зашморг, який годі розв'язати. Сюжет, звичайно, наприкінці розрубується якимсь фінальним випадком. Отож, це загальна література для легкого читання дійсно щось на зразок лимонадної насолоди, як і оповідував теоретик «групи А» — Йогансен. Авантурний жанр влучно звано «вагонною літературою», треба тільки додати, що це здебільшого література для м'яких іспанських вагонів, для потягів — експресів з вагонами — ресторанами, література, яка сприяє доброму травленню їжі. Сама назва «групи А» теж чи не розшифровується в той спосіб, що тут скупчилися не тільки письменники, але романтики різних професій, — інженери, інтелігенція. Цей суспільний прошарок (а не клас) потребує нині своєї літератури. Її зміст становлять ходячі упередження, взяті з найповерховішої зовнішньої видимості річей, а потім цей брехливий і банальний зміст повинен письменник опоетизувати, приперчити містифікаційною манерою викладу. До цього ще можна додати звеніння особистих і групових розрахунків у самому творі чи то в передмові до його. Містифікація, як зброя в класовій боротьбі на літер. фронті виявляє слабкість класових позицій, неспроможність виступити одверто з ідеями, які не можна висловити просто, не викликавши гострого заперечення радянської громадської думки. Дві цілі дороги технічної інтелігенції: урбанізм та індустріалізм. Місто, поезія міського життя та поезія машини, індустрії. Поезія «високої цивілізації», затишного комфорту і буяння витворчих сил, — така поезія індустріального міста, урбаністична модерна буржуазна поезія взагалі. В буржуазній європейській літературі є письменники, що дійсно виспівують індустрію, — наприклад, П'єр Амп. Така індустріальна література не тільки не має нічого спільного з пролетлітературою, а є просто протилежною їй ворожа. Тимчасом саме вона впливає на деякі прошарки нашого суспільства, викликаючи потребу кинути в радянській літературі гасло боротьби з обожненням індустрії, — з отим «ампізмом» та «урбанізмом», — не тому, звісно, що ми обстоюємо культуру Сонгородів, маломістечковий золотонісько-кобеляцький провінціалізм. На сучасному етапі соціалістичного будівництва, коли на базі суцільної колективізації припорядковується ті елементи старого села, що мали тенденцію рости до капіта-

лізму, а натомість ціле село рухається до міста, отже і до знищення контрастів між урбаністичною культурою, культурою міста та культурою по-новому організованого рільничого господарства,— тепер саме й приходить смерть тим Винниченківським Сонгородам. Ростають нові міста. Будівля соціалістичних міст є масовим рухом; це ж тисяч міст виникає з теперішніх районних центрів. Село машинізується, індустріалізується. Але не машина є героєм нашого часу, тільки людина озброєна машиною. Цього не розуміють романтики індустріалізму. Звісно, група «А» є група нашої радянської технічної інтелігенції і, можливо, що її таємна назва містить в собі тую містифікацію, що хоче спровокувати громадську думку на різні хибні тлумачення, щоб потім виступити,— мовляв, «елементарне нерозуміння» — найзвичайніших речей з політграмоти. Бо ось, мовляв, варто тільки розкрити п'ятилітній плян, щоб найти «групу А». Це є протісінки — навропець група важкої індустрії. Отже, перекладаючи з містифікаційної зашифрованої езопівської мови звичайною нашою мовою, виходить, що техно-мистецька група «А» — група романтиків важкої індустрії. Суто інтелігентська група не тої верхівки технічної інтелігенції, що про їх казав тов. Сталін на XVI з'їзді, а саме тих, що про них він згадував на XV партз'їзді, кажучи що ця технічна інтелігенція щиро захоплена нашим індустріальним будівництвом.

Творча метода цієї групи далека від пролетлітератури, бо не ґрунтується на діалектичному матеріалізмі, а швидше бере в основу вульгарно-механістичну теорію на штиб переверзінства. Цю теорію висловив один з учнів Переверзева, Беспалов: «За наших часів добре й погане, позитивне й негативне різко відмежовані. По одній боці революція і сили, що її сприяють, по другім — реакція і її помічники». Отже це є нова форма того ж самого, вже допору згаданого в цій нашій бесіді, схематизму: дійсність розрубується на дві частини, а потім механічно відтворюється конфлікт цих метафізично взятих частин, не урахувуючи багатоманітності конкретних форм і явищ життя в їхньому саморусі, взаєминах, опосередкуваннях, переходах одного в одне. Словом, не враховується того, що Ленін визначив, як саму сутність діалектики, не розмежування на дві частини, а подвоєння єдиного на суперечні тенденції і боротьбу всередині єдиного цих суперечних тенденцій, при чім одна з них рухає ціле. Істина завжди конкретна, а романтика завжди схематична. Хоч і тут можуть бути різні переходи через реалістичну романтику і романтичний реалізм до справжнього реалізму.

Коли, після розбиття групи «Валліте» і капітуляції її спадкоємця «Літературного ярмарку», замість одвертого маніфестування романтики мали поховане її визнання під машкарою плуралізму, цебто ніби то невизнання ніякого єдиного стилю, то насправді тут було поховано тільки тенденцію заперечити реалізм, як стиль пролетарської літератури, з тих же самих старих романтичних позицій. Реалістичні тенденції розвитку пролетарської літератури, вироблення стилю цієї літератури на ґрунті діалектичного матеріалізму, — цього не визнавали фундатори так званого об'єднання студій під назвою «Пролітфронт». Але в боротьбі з пролетлітературною організацією ВУСПП'ом, «Пролітфронт» змушений був зробити крок вперед і визнати, що створення стилю пролетарської літератури може статися тільки на ґрунті діалектичного матеріалізму. Тепер ми вже маємо визнання ідеолога цієї групи Миколи Хвильового, що «Пролітфронт» впав, власне, під ударами Вуспівської критики: «Пролітфронт» самоліквідувався після остаточної дискредитації життям колишніх поглядів його ідеологів на шляхи розвитку пролетарської літератури, коли виявилася цілковита неспроможність цих же таких ідеологів намітити для організації нові шляхи і нову чітку установку. Тимто письменники «Пролітфронту» і визнали за доцільне існування одного «ВУСПП'у і всі виявили бажання вступити до цієї організації, що вуспівську генеральну лінію схвалено було добою і що всяка інша лінія, таким чином, в кращому разі, приводила б до колишньої дискредитованої системи поглядів пролітфронтівських ідеологів»...

Отож Хвильовий визнав фактично, що в боротьбі двох літературних організацій одна була дійсно пролетарською, а друга тільки претендувала на цю почесну назву, доки сама не побачила безпідставність своїх претензій. У «Пролітфронту» не було чіткої провідної лінії, як і в «Літературному ярмарку». На спромігся «Пролітфронт» піднести на певну височину і критику дрібнобуржуазної суті валлітянства. Нині сама ця група визнала свій шлях від «Урбіно» «Валліте» і «Літературний ярмарок» і до «Пролітфронту», що це було ядро, яке складалося з своєрідної групи партійної і радянської інтелігенції, яка мала свою не менш своєрідну систему поглядів на

літературу, на мистецтво і навіть на життя і що притримувалася певних громадсько-етичних ідеалів. Отже, всі розмови про те, що нічого спільного «ярмарківці» не мають, були тільки машкарою справжніх поглядів цієї групи. Ці погляди зросли з дрібнобуржуазного прикорня. Таке визнання самого тов. М. Хвильового. Він тепер (і це вже вдруге) ладен навіть себе визнати в минулому не за пролетарського, а за дрібнобуржуазного письменника. Але на це йому вже свого часу відповів тов. Скрипник, що нам такого самобичування і гіперкритики не треба. Тов. Скрипник сказав, що ми вважали і вважаємо тов. Хвильового за пролетарського письменника, але що й він, і група тих комуністів, письменників, що його підтримувала, безперечно зраджували пролетлітературу, підпадали під різні класові впливи і то не тільки дрібнобуржуазні, а навіть і під впливи буржуазних неокласиків. Про групу Хвильового тов. Скрипник сказав самому письменникові: «Люблю тебе, моя комета, но не люблю твоей длинный хвост».

Не дивно, що після капітуляції «Пролітфронта», перед керівною пролетлітературною організацією не могло бути й мови про прийняття цілого того «хвоста» до ВУСПП'у. І хоч всі члени «Пролітфронта» геть усі подали заяву про вступ до ВУСПП'у, прийнято було персонально і то далеко не всіх. Ця перемога ВУСПП'у є перемога пролетарської літератури над дрібнобуржуазними тенденціями, що виразно позначилися на літературному фронті. Це є перемога правильного партійного керівництва, підтриманого широкими масами пролетарської громадськості. Ось, наприклад, вияви такого впливу пролетарської громадської думки:

Одвертий лист харківському місцевому письменникам.
Ш. Т. Партійні та професійні організації харківського електромеханічного заводу (ДЕЗ) запрошують вас відвідувати збори для чистки членів заводської парторганізації.

Перед уважним оком радянського письменника пройде низка пролетарських біографій, тисячі років виробничої роботи, сотні років революційної боротьби. Підчас перевірки стане на вєсь свій зріст корінний робітник — комуніст.

Справжнє обличчя виробничого осередку зі всіма його успіхами й хоробами — відкриється перед вами.

Ми певні того, що ваша участь у зборах для чистки буде на користь так кожному письменникові, як і (а це найголовніше) нашій пролетарській літературі, якій треба уперто працювати над тим, щоб правдиво змалювати пролетаря — комуніста, завод, виробничий осередок — за нашого реконструкційного періоду.

З товариським привітом — заводський комітет КП(б)У, завком ВСРМ ДЕЗ, редакція „Гернератор“.

У відповідь на подібні численні звертання пролетарських організацій, наші письменники беруться за масову роботу. Це почалося ще давніше, коли окремі письменники з цілої групи пролет. письменників перейшли від парадних зустрічей письменників з робітництвом, до налагоджування постійних безпосередніх стосунків в робочих буднях, щоб відбити в творчості робітничє життя. Наслідки — ціла низка письменників переходять на робітничу тематику.

Хвиля ударництва, що пройшла по цілій країні і зворушила найширші маси пролетаріату і колгоспників, ця хвиля нині докотилася до літератури і дає свій перший призов. На 15 лютого по Україні призвано в лави Вусппо-молодняківських організацій понад 1.500 ударників. Вже є ціла мережа літературних і рецензентських гуртків, а ударництво вивчає первісну грамоту літературного ремесла. З сільським пролетаріатом провадить роботу в літгуртках група «Трактор» (літературна група сільсько-господарського пролетаріату), що існує при спілці пролетарсько-колгоспних письменників («Плуг»). Щоб уявити собі характер творчості робітників-ударників, подамо кілька зразків:

В у г л я

Вугля —
Клекомуть заводи.
Вугля —
Гукають домни...
Шалено загули гудки,

1) Спілка революційно-селянських письменників „Плуг“ у січні 1930 перейменувалася на пролетарсько-селянську, а в травні 1931 — на пролетарсько-колгоспник.

Вісті понесли:
по штреках,
уклонах і в лави:
— у шахті прорив...
Чуєш, Донбасе...
Програми не виконав ти.
Не додав країні —
вугілля тисячі тони.
На тебе чекають:
Залізо й бетон....

Робітник ударник рудні Топківка

Урсол Андрій

Або:

„Сьогодні ранком
Такий молодий
Я ударник, іду на вахту.
Мене маршем вітають гудки,
Кліттю вітає шахта”.

(Олекса; рудня ім. Чубаря).

Ще:

„Кожну хвилину на облік.
Дисципліну дайoš, як бетон.
З цього країні ми вилеєм
Безліч залізних тонн.”

Тепер пролетписьменницький актив провадить систематичну напружену працю з оцим новим призовом в пролетарську літературу від найкращого авангарду нашого пролетаріату. Таке робоче єднання кваліфікованих письменників з ударниками започаткує в недалекому часі початок нового буйного зросту пролетлітератури.

Реконструктивна доба вже створила плеяду молодих письменників — головне, комсомольців, що не тільки дають нову тематику, а й по - новому її трактують. Навіть естетика, уява про те, що є «поетичне», а що непоетичне, тепер кардинально міняється. Виникає так званий виробничо - індустріальний соціалістичний жанр. Пишуться «виробничі» вірші, навіть про таку прозаїчну річ, як... свиня:

Йоркшир — свиня підносить міць удара
І б'є на смерть сумне старе село.
На сотні га — картопля - деодара
Зніма зелене, як трава, крило.
І мисль летить кипуча, наче маса:
Це ж перший рік, це ж лише перший крок
Ми тут розрубуєм проблему м'яса
І стелемо калиновий місток.
Це ж на йому гудуть чутунні луки
І думно ним ідуть в артіль кутки.
І прийде ним нове село в комуни,
І принесе розкраяні шматки.
Це ж той місток, де збіглись дві дороги:
Одна — назад, друга — вперед, в артіль.
Ідемо вперед, лишаєм шлях убогий,
Де в бендюгах рипить селянський біль...
Сьогодні день на жарти знов зутарний,
Але не жарт, коли тріщить кісся.
Сьогодні в нас артіль нову свинарню
Відкрила знов на 300 поросят.

(Ведмицький,

Нова реконструктивна тематика виявляється у багатьох письменників, — починаючи від «Вертепу» Аркадія Любченка, збірки нарисів Дубкова «Соціалістична весна», поеми під тою самою назвою Маловічка, Голованівського сюжетна поема «Василь Найдя» і до „шахти № 3“ — поеми Май-Дніпровича. Методом діалектичного матеріалізму з підком виразною свідомою настановою почав уперше працювати чи не Іван Кулик (поема «Ніагара»). Тепер маємо нову п'єсу Микитенка «Вугілля». Застосування діалектичного матеріалізму ґрунтується на послідовному матеріалістичному відтворенні життя не так, як воно є, цебто не в

дусі наївного реалізму і не так, як воно повинно бути, цебто романтично, а так яким воно стає на наших очах за доби реконструкції. Оцей процес ставання нового життя, вибрунькування молодих зелених пуп'янків освітлення розумінням класової визначеності поведінки, почувань і самих образів, що їх відтворює письменник, динамічність індустріальної пролет. Культури, всепролетарська інтернаціональна ідея, історизм, глибоке розуміння динаміки історичного розвитку та філософський і соціальний оптимізм—глибока віра в людину і визволення людства, що може прийти тільки через диктатуру людини класової—пролетаріату. Колективізм та антиіндивідуалізм, партійність і класова правда активізм, дієвість, скеровані на здійснення завдань робітничої класи і партії. Такі основні засади запровадження діалектичного матеріалізму до художньої творчості.

Діалектику життя, нарешті, зрозуміли і лівоінтелігентські письменницькі групи: Від їхнього ім'я склав заяву про капітуляцію перед переможним наступом пролетлітератури колишній футурист М. Семенко. Ось що він написав про свою капітуляцію:

Ціє
Шлях скінчив
той дрібнобуржуазний клас,
що мене
послав
в літературу...
Довбасм
в мету
механізованим кайлом.
Нехай стріляються,
вішаються нехай.
Я
зараз
Семенко Михайло,
а досі
був
Семенко Михайль...

Контрастом до нашої дійсності літературної на сучасному етапі соціалістичного відвінцтва є жахлива дійсність західно - українських відносин. На західній Україні вже народилася молода пролетарська література, і перші її творці, що пірвали з буржуазним українським письменством, визволившись з оман всеукраїнської національної ідеї і пішли в табір робітничо - селянської революції проти панської Польщі,—пер вони стають революціонерами професіоналами і поетами - фундаторами пролетарської літератури на Західній Україні. Така молода письменниця Антоніна Матулівна, член літорганізації «Горно». Матулівну польський фашизм, в спілці з фашизмом українським, запровадив в підпілля. Звідтам вона опинилася у відомій своїми страхіттями вугільній тюрмі. Маємо звістку, що там її, разом з письменником Шаяном, нелюдськи вбито. Ось одна з останніх її поезій, звернена до тих літературних груп, які ще не втягнені у вир безпосередньої революційної акції:

Шукаєте в житті одні лише проблеми,
а світ іде невпинно в дикій грі повз нас.
Та ви зачинені між слів і асонансів
рахуєте стопи класичної поеми...
Чужа для вас борня визискуваних мас,
ви дивитесь на них і бачите лиш тему.
І скільки знов іще пройде життя повз нас,
а ви — оподалік напишете поему...
Та може аж тоді, як в вікна ваших мрій
влетить цупке каміння вуличних барикад,
ви вийдете у світ і вас навчить робітник
творить нові поеми в робітничих рядах...

Сучасний етап розвитку української радянської літератури позначений напруженою працею цілого письменницького активу коло вивчення тих процесів, що заходять в нашому суспільстві на даному етапі соціалістичного будівництва. Кардинальна зміна всіх відносин, перебудова цілого життя потребує деякого часу для відповідного психологічного засвоєння і усвідомлення цих складних процесів, власне, в усій їхній реальній складності. Письменник мусить відобразити ці нові факти. Але ж фактом не є кожне явище дійсності, а тільки те, що відзначає, виявляє певну закономірність. Вичаючі ці закономірності росту нового суспільства, ми намічаємо свої цілі, будуюмо свої плани. Планова побудова культури — це вже й є соціалізм. Процес усвідомлення від радянського письменника цих усіх закономірних змін, іменно не як випадків, а як закономірностей, треба прискорити. Пролетарський авангард радянської літератури бореться за те, щоб ціла радянська література свідомо була завдань реконструктивної доби в галузі художньої творчості. І ми вже бачимо, що тут пролетарська література перемагає. Отже, боротьба за гегемонію авангарду радянської літератури пролетписьменників незабаром приведе до цілковитої перемоги. Запорука в цьому — нові лави пролетарів — ударників, що вже прийшли в літературу і що працюють коло оволодіння літературної техніки, керовані кваліфікованими письменниками.

Друга більшовицька весна прийшла і в радянську літературу. Новий набір пролетлітератури вже дає весняні бруньки. Після другого пленуму ради ВОАП'у треба додати нове уточнення гасла гегемонії, що за неї бореться пролетлітература. Нині вже вона є авангардом цілого мистецького фронту (в першу чергу — театраль-ного) під знаком створення великого мистецтва більшовизму ілудчим. Воно, за лєнінським визначенням, має бути „новим кроком у художньому розвоі людства“.

Пленум виявив, що прапор романтизму в літературах цілого Союзу був прапор нацдемівських літгрупувань. Отже про попутництво (яке найбільше, після правих груп, полюбляло всіляку романтику), не можна казати, що воно рухається зби-тою лавою в бік соціалізму. Тут іще можна чекати різних несподіванок.

Гордій Коцюба

Г. Коцюба, хоч і є він один із перших радянських письменників, досі не встиг прийти до своєї творчості достатню критичну увагу.

Взагалі письменник розвивався цілий час хоч і в межах революційної, жовтневої літератури, але ніби трохи осторонь од її головного річища. Вихідні позиції творчості Г. Коцюби типові для багатьох перших українських радянських письменників: вони мають революційно-народницький характер. Їм цілком відповідає стиль перших коцюбинних творів, де залишки первісного етнографічного натуралізму (побутовізму) знаєди модернізації, підпали впливам буржуазної загниваючої естетики. Перші твори Г. Коцюба містять у «Зшитках Боротьби» (1920 р.), в «Шляхах Мистецтва» (1921-2 р. р.) й ін.

Перша збірка «На межі», де вміщено «чотири новелі», виходить у «Бібліотеці «Шлях»» 1924 року. У збірці «На межі» Г. Коцюба бере за вихідну точку «одвічний бій Затишних Хуторів» і показує, що з ним (спокоем) твориться в революції, в полум'ї громадянської війни.

В далекій, але оміряній, уявлюваній перспективі встає перед письменником майбутнє позаклясове суспільство, дуже втім неподібне до «Загірної Комуни» М. Хвильового. В тому ж таки оповіданні «На межі», де очима пораненого героя автор намагається побачити майбутню комуну (уявляючи собі таку, на той час, м. б. за П. А. Кропоткіним), ми зустрічаємо перші натяки на подальшу заводську робітничу тематику.

На той час, перші твори пролетарської літератури відрізнялися від початкових творів літератури лише революційної радянської — особливо тим, що перші відображали революцію з середини її процесу, а другі приглядалися до неї збоку. Революційні оповідання Коцюби належали саме до другої категорії і якісно відрізнялися од аналогічних тематикою перших прозових спроб М. Ірчана, саме такою точкою художнього погляду. Огже, ці оповідання не переходять, як Ірчанові «Фільми революції» значіння безпосереднього художнього документу. Революція в них або показана в нехарактерних і дріб'язкових сутичках її рядових героїв із «одвічним спокоєм Затишних Хуторів», або виглядає надміру узагальнена.

„Нервово б'ється місто, напружує м'язи. А сирена гуде, тривожно, пронизливо. За заводськими трубами, за синім обрієм заліз звір — страховище, — пес триголовий. Пес не пес — біла армія“.

(„На межі“ 4 ст.)

Згадані твори вийшли вже з обсягу критичного обговорення, вони вже цілком підлягають історико — літературному студіюванню. Треба відзначити, що Г. Коцюба з самого початку своєрідно звукує свою тематику, обмежуючи її колом нехарактерних і дріб'язкових сутичок.

Такі перші дві збірки «Свято на буднях» (1927 р.) і «Змова масок» (1929 р.) Третя збірка «Бронзові люди» (1931 р.) від них якісно різниться. Проте й перші дві далеко не однакові.

Кожна збірка в Г. Коцюби виглядає органічно цілим підсумком відбутного етапу творчого зростання. Чи не мав на меті письменник, звуваючи тематику, забезпечити собі спокійніші умови творчого зросту, не покладаючись на свої сили і забуваючи про те, що боротьба з важкою темною конче потрібна для творчого зростання? Ще в збірці «На межі» Г. Коцюба виділив у соціальному житті дві основні категорії: революційну

боротьбу та антитезу їй — мрійну задуму чи то «одвічний спокій Затишних Хуторів».

Таке протиставлення в ускладненій та завуальованій формі автор продовжує розвивати й в наступних збірках. З нього випливає «міщанська» тематика «Свята на буднях» і «Змова масок». «Міщанство» в Г. Коцюби виглядає сіре й безпомічне, непоказне, і яскраво відрізняється від войовничого «міщанства» М. Хвильового та й від Епікового — пристосовницького й лукавого. «Міщани» Г. Коцюби люди прості й патріархальні, здебільшого особисто непогані, іноді ж просто симпатичні, хоч і старомодні люди. Тимчасом, протиставляючи діям пролетаріату рештки докапіталістичної патріархальності, письменник ніби забуває про нашого «партнера» в історичній грі, про капіталістичну буржуазію. Таке художнє забування становить особливо від'ємну рису згаданого самозвужування. Воно більш-менш властиве всім письменникам, що зосереджували свою творчу увагу, переважно коло мотивів «міщанського побуту». В збірці «Свята на буднях» тематика побутова, а сугинки побуту з революцією доволі різноманітні. Поруч теми — «міщанство і революція» виникає тема класової боротьби, почасти в громадянську війну, а почасти в нових формах відбудованої доби. Виникає епізодичний й лишається підпорядкована першій темі. На відміну від М. Хвильового, Г. Епіка та М. Куліша та інших численних «викривателів» загально-відомих особливостей міщанства Г. Коцюба не вживає сатиричного тону. Отже його «міщани» не становить специфічно негативної постаті. З іншого ж боку в героях безперечно позитивних Г. Коцюби без найменшого здивування, відкриває теж такі «міщанство» в його затишній формі «одвічного спокою» або ж за Марксом, «ідіотизму». Але так само і в негативних героїв у справжнісіньких класових ворогів прокидається, в найрішучіший момент той такий «ідіотизм». Обидва випадки, один назустріч одному, складають інтригу у «Маргарити» (збірка «Змова масок»). Момент прокидання буває в інтризі оповідань катастрофічний: він одразу перевертає соціальну постать героя догори ногами, хоч і не можна трактувати це «перевертання» як перетворення на свою протилежність геросового типу, воно б виникає зовсім не з роззитуку, а просто виявляється в нових обставинах, бувши походженням дуже старе. Отже, з усіх таких ситуацій виникає якась б. м. послідовна «мораль», що дуже нам нагадує сентиментально-динічний афоризм ортодоксального філософа російського старорежимного міщанства В. Розанова: «ни один человек не достоин похвалы, каждый заслуживает только жалости». Літературні джерела художньої концепції Г. Коцюби можна вбачати, з одного боку, в творчості старих побутописців міщанства, а з другого, — в спрощеності теорії живої людини. Такої теорії Г. Коцюба на практиці дотримує старанно р. р. 1923 — 1929. В ранніх творах він характери, звичайно, подавав не без схематизації.

Тимчасом, живі побутові люди справляють у Коцюби завжди трохи чудне враження. Був, приміром, у «Свята на буднях» такий собі «Тов. Сидор (по метриках Петро Сидорович Іваненко) — це замзав губерніяльного відділу освіти». Товариш хороший, працюючий, тільки дуже вже засмиканий працюю. Однак, хоч він і замзав освіти, а працював коло власної освіти йому ніколи (див. 11 ст.). З походження тов. Сидор є селянином, був на фронтах імперіялістичної та громадянської війни і завжди йому було ніколи, поки не трапився йому в житті один випадковий і роковий, несподіваний, катастрофічний «гуляючий вечір».

«Гуляючий вечір» відновив у психіці тов. Сидора первісні рефлексії ідіотичної тиші, він за чверть години опинився в міщанському оточенні, почав там себе почувати «вселю й звикло», а зрештою втік од остаточного розкладу лише «дезертувавши» з визника від чорнобрової повіі, через несподівану згадку про дружину тов. Лілю. Вдома «щось пригадавши, нахмурились, і разом защемило серце, занило, хтось міцно стиснув у кулак. — Ех, життя наше...» На тому й закінчилося оповідання.

Оповідання «Біла гудків» подає елегантну біографію маленької людини, контролера з залізниці, Федора Івановича. Перевірочна комісія, посперечавшись з приводу оголошеного від Федора Івановича в анкеті міщанського-урядовецького гасла «наше діло маленьке, кому роблю — тому й служу», вирішила знйти його з відповідальної посади контролера й посадити, в разі згоди, конторником на колію. Це була для героя катастрофа, а з приводу цієї катастрофи героєва дружина (Коцюбині оповідання мають звичайно родинний характер) зауважує чоловікові, б. м. по суті таке: «Мовчав би, то легше було б — випаляє Катерина Івановна. — З людьми не вмів обійтись, до контро-

шків дослужився. Тюхтій нещасний». Отже, Коцюбині герої, хоч і мішани, але якісь «старомодні», пристосуватись не вміють, особисто чесні й до катастрофи призводять їх несподівано прокинувшись та ж таки тиша, наївна сільська тиша. Означені якості спільні в Федора Івановича з тов. Сидором, хоч вони й антитетичні герої. Обом їм у житті колодно стає в кінцівці оповідання. Обом бракує теплого побутового ґрунту.

Візьмімо третього героя, не комуніста і не тихого міщанина, — візьмімо контро-революціонера - активіста Романа з оповідання «Без ґрунту». В нього теж, звісно, пара, — Маруся. З нього теж така старомодна, догматична, чесна, але цілком анти-діалектична людина. А в кінцівці й він так само, як і попередній герої, кляне життя: — пізно, Романе, немає тут тобі ґрунту. Зайвий чоловік — ха - ха - ха». Не було йому ґрунту й на еміграції («Нудно. Мов випадковий гість на панському бенкеті. Чужий і непотрібний»). Тимчасом Маруся виходить із партії с. - р. і радянлізується. Отже, три герої, представники трьох різних класових ідеологій приходять до більш - менш спільних висновків щодо свого життя. Всі три вийшли з первісної, недиференційованої, теплої тиші і всім трьом якось на цьому світі дуже не затишно. У всіх трьох од діалектики об'єктивної, життєвої, і викладеної в підручниках чи в розмовах, суб'єктивної, незалежно від того, яка вона — матеріялістична чи формальна, передусім кру-титься в голові. Момент сутички героєвої ідеології з суб'єктивною діалектикою поданий у всіх трьох оповіданнях і в усіх таких випадках герої переводять розмову на щось інше... Розмова Романа з Марусею, Сидора з Лілею, Федора Івановича з Пічугіним — і... з власною дружиною Катериною Івановною; до речі про комуніста тов. Сидора: «Мете-ориками закрутились в (його) голові без будьякого зв'язку (!) окремі терміни, слова: виробничі відносини, матеріяльна продукція, ідеологічні процеси, суб'єктивна пси-хологія, об'єктивна роль ідеології»... (ст. 11).

Автор від себе визначає за кожним із героїв право бути використаним у соці-альному процесі, але всім трьом одмовляє в праві на суб'єктивне життя і на соціальну ініціативу. Самих героїв, як «живих людей» він строго відрізняє від їхніх соціальних функцій і, ставлячись по різному до функцій, до самих героїв — ставиться однаково знайденим співчуттям, трохі за відомим прислів'ям: «Не трайте, куме, сили, спу-шайте я на дно». Цікаво, що моторні подруги цих трьох героїв (Ліля, Катерина, Маруся) сторового безнадійного співчуття не викликають і виглядають майже по - сучасному, але авторів погляд за ними стежить дуже неуважно, — не його, мовляв, фах. З авторовою позицією збігається філософсько - споглядальна позиція Пічугіна, допоміжного пер-сонажу в оповіданні «Біля гудків». Авторова позиція, що й на час виходу збірки вида-лась занадто «об'єктивна», виникає через заперечення — не занадто рішуче — ви-даних народницько - гуманістичних позицій. Вона залишається, тимчасом, компромісна, переходова, але органічна для письменника.

З усім тим вона глибша, як може здатись на перший погляд. Можна ще пригляну-тись до Коцюбинних постатей, зважаючи на сакраментальну в їх творенні ролі «тиші».

Три жіночі постаті: Ніна Петровна («Рада»), Ніна Михайлівна («У байраку»), Ярина Васильовна («Чекання»). Вихідне тло ніби в усіх трьох випадках не сільська, містечкова тиша. Копозиція оповідання така, що героїня за цілком нових умов від-дає в собі старорежимну тишу, але, спробувавши обергтись на цю лілозрну тишу об'єктивному житті, наражується в ньому на різні прикrostі й розчарування. Отже, вємо минулу міщанську тишу, момент затишку в сучасному житті героїні, що він при-душе суб'єктивно воскрешати минуле, і — прикре розчарування через усвідомлену ототожність «тиші» та «затишку». Це свого роду «спокуса тиші».

В оповіданні «Чекання» героїня — службовка телеграфу, на весні 1919 р., перед евакуацією радянського міста. Вона вже почала потроху оговтуватись у місті і налагоджу-вати особисті зв'язки з представниками радянського ладу. Її увагу починає притягати партизант тітки, тов. Самуїл, комсомолец. Разом із тим, почувши від тітки новини й ставши листа від білого «назначеного», вона, «повна настороженості чекала своїх», білих, або, «Наречений» на білому коні в'їхав до міста, а тов. Самуїл щойно перед тим поїхав до своїх, до червоних, і героїні, почувши про те, «стало чогось жалко». Момент «затишку».

Коля. — Коля. От душа, герой, — милувалась Ярина Васильовна, слухаючи промову офіцера. — Як він змінився.

Радужні мрії, заколисуючи її, довго плелися в її уяві, під безперервне тикання кулемета.

Другого дня Ярина натрапляє на червоних і пізнає в одному з двох приречених парубчаків, Самуїла. Порядкує розстрілом Коля. Така сутічка поміж обома героями оповідання понад силу героїні:

— Жак який, який жак...— Це Коля. Коля А я думала — герой, — забелькотала щось незрозуміло, і поточившись назад, непритомною звалилась на землю.

Ярині протиставлена «тьотя Муся», позбавлена ідеологічних хитань та зайвої сентиментальності контрреволюційна міщанка.

В оповіданні «У байраку» героїня — сільська вчителька. Громадянська війна щойно закінчилась. Героєм тут Василь Дмитрович, голова сільради, сам колишній будівельник («Ех, було время, як з Будьонним на буржуїв ходили»). В героїні літня перерва в навчанні, справ поменшало, затишок. Затишок — річ небезпечна. Ніну Михайлівну раптом охопила ніжність до Василя Дмитровича, ніжність виготовлена, власне, для когось іншого. Порівнявши «когось» із тов. Василем, Ніна прикро вражена контрастом:

— Голубчику ти мій, — неначе зверталась до когось, пестливо, ніжно.

А далі засміялась голосно, істерично.

Ніна, Ніночка, Нінуся — й Василь з Будьоновської братви? Ха - ха - ха.

Справді бо виходить клясовий дисонанс («мезальянс» — в уявленні героїні).

Ніна Петровна з «Ради» працює вже на фабриці «Швейпрому» за вільніших часів. Її теж розчулив недільний затишок і нагадав минуле, а з того й виникла психологічна катастрофа. Героїня не спромоглась дочекатись «затишку», перетерпівши всі перешкоди на шляху до нього, і позбулась шгучно головної з них, підкинувши свою малу доньку Зою старій бабусі. Спокусила на таку справу Ніну теж тітка, «тьотя Маня», стрілочникова жінка. Саме в розчуленому стані, з воскреслим минулим у душі, Ніна випадково надбиус свою Зою, а тепер Раду, веселу й щасливу в родині згаданої бабусі... Народний суд ухвалив «4-х літню Раду Синіцину лишити у вдовичертелів». Символічно Зою перейменована на Раду, а Зоя то в неї — лялька. Дитина є людина, а не лялька.

Становище всіх трьох героїнь залишається втім безпорадне, як і в трьох попередніх «чоловічих» випадках, безпорадне — закономірне.

В оповіданні «Вороги» рецедив «тиші» на рунті нещасного «затишку» минув без витриманого героєві ніби порівняно щасливо: йому лише прострелили груди. Але й тут оповідання облямовують підозрілі санаторійні рямці. На початку «полоскав дрібний дощ. Дрібний і в'дливий, як осіння мрячка на півночі», і в кінці «за вікнами все ще сяяв дощ, дрібний і в'дливий, як осіння мрячка на півночі».

Але, загалом підсумовуючи, треба сконстатувати, що Г. Коцюба правильно, в основному намацав «манентну» суперечливість дрібнобуржуазного характеру на різних стадіях її розвитку.

Також правильно він відзначив, як основну небезпеку в справі революційного перевиховання таких характерів, спокусу передчасного заспокоєння. Він тут трактує «міщанство» не як метафізичну й одвічну категорію людства, а більш-менш історично. В оповіданнях М. Хвильового та в творах його епігонів ми, здебільшого, мали нагоду милуватися з постаті метафізичного — мішанина, такої собі містично-комічної, але космічної і непереможної великої Свині, взятої не стільки з соціального життя, скільки просто запозиченої з романтичного розквіту в старих авторів.

Г. Коцюба, показуючи, як основну ознаку своїх характерів, їхню суперечливість і роздвоєність поміж двома воєвничими сторонами, ніби намагається перекласти на мову художніх образів ту Марксову думку, що:

Подобно историку Раумеру, мелкий буржуа состоити з „с одной стороны“ и „с другой стороны“. Таков он в своих эгоистических интересах, а потому таков же он в своей политике, в своих религиозных, научных и художественных воззрениях. Таков он в своей морали, таков in every — thing (во всем). Он — живое противоречие”.

(К. Маркс. „Письмо о Прудоне“.)

Проте, суперечливість у Г. Коцюби показана не всюди правильно, саме показування залишається суперечливе і теж складається із — «с одной» і «с другой стороны». На цій суб'єктивній суперечливості ми зупинялись, розглядаючи «чоловічі» приклади.

В збірці «Змова масок» основні закономірності Коцюбиної творчості продовжуються і розвиваються. Попередні оповідання були простіші: автор брав одну сюжетну лінію типового героя і виявляв його роздвоєність. Навіщо він її виявляв — виявити було важко, бо автор, показавши двоїсту вдачу героя, мовчазно замислювався коло неї. Показування мало пасивний характер і герої діяли пасивно. На них роковано впливав відпочинок, передчасна зупинка. Навколо героя діяли клясово-витримані люди, не звертаючи на себе художньої авторової уваги. В збірці «Змова масок» автор перехрещує лінії розвитку двох типових героїв, показує героїв діяльних, що в клясовій боротьбі виступають по той чи той бік ініціативно. З усім тим роздвоєність залишається при них. Грєба гадати, що, метафізично замислившись коло неї, автор визнає її за одвічну і імаментну властивість людської природи. Допоміжні витримані постаті стали непомітні. Визнавши роздвоєність поміж двома клясовими впливами за непереборну рису загально-людської природи, автор примушений будувати інтригу саме на протиставленні загально-людської природи — клясовій. Протиставляючи ці дві «природи», він примушений звертатися до штучних сюжетних ситуацій, тенденційно добирати можливі соціальні випадки. Г. Коцюба в цій збірці підпадає ліво-інтелігентським літературним впливам неоромантичного гатунку, що він (гатунку) спеціально й вироблений виявляти згадане протиставлення, розв'язуючи його антиномію, саме, на «загально-людську» користь. Кінець — кінець, це все для Г. Коцюби рецедив дрібно-буржуазної психоідеології, на якому шаблі літературно-технічного розвитку. Ілюструймо. Оповідання «Маргарита». Діють він і вона. Він — відданий патріот куркульсько-панської України. Вона — віддана пролетарській справі партійка. Вона, виконуючи свою клясову функцію, повинна його, керівника повстанькому, законспірованого на посаді інструктора губсоюзу, Шелеста Василя, викрити. Вона, Ната Чегринська, крім загально-клясових, має ще й особисті причини ненавидіти Шелеста, бо його бандити вбили, між іншим, і її батька. Вона, вкриваючи його, проте захокується в нього, граючи ролю студентки-петлюхівки Маргарити Черкаської. Починається любовна драма («О, боже, я ранений на смерть играв, гладиатора смерть представляю»). Закохана Ната-Маргарита не лише самі зовнішні привабливі якості його, Шелеста, але і в його мужності та відвазі. Цікаво, що їй не спадає в уяву думка такого, прибізно, змісту: «Коли б така людина стала наша, я б її покохала», традиційна для аналогічних ситуацій в буржуазних романтиках, — вона, навпаки, починає плекати зовсім антитетичні зрадницькі думки та почування:

Привил нових почувань огорнув її. Вона винувато ластилась, зазірала йому в очі.

... Тепер вона скаже йому все. Стане навколяшки, буде цілувати йому руки і, розповівши буде просити прощення. Він прощав її.

— Любий, коханий, мій славний... Але...

Але героїня автоматично продовжує виконувати свій клясовий обов'язок, а герой піддається спокусі передчасного відпочинку. Кінець — кінець, висновок із ситуації — «Ех, і життя ж наше» — відомий нам і за попередніми авторовими екзерцисами. Тут цей висновок роздвоюється і пояснюється в своїй внутрішній самосуперечності:

Маргарита спустила очі. Нервова дрож струснула її тіло. Губи затремтіли, вона розійшлась слюзями. То були слюзи радості з виконаного обов'язку, а може (!) й туги за коханим, що вже ніколи ніколи, вона знала, не побачить його.

Тимчасом, раз авторів закортіло так оголоти психологічно героїню, він мусив би героя поінформувати про її справжню ролю. Герой, як «сильна людина» почувався б навсміх інакше й зумів би вирвати з корінням негідне його кохання.

В оповіданні «Обов'язок» кохання й революційні обов'язки так переплутуються, що герой, щоб не зрадити себе, як людину, примушений сам себе зрадити, як революціонера. Тут сентиментальним запільникам капітан із контррозвідки примушений дати лекцію клясової моралі:

... Ви дуже наївна. Чекистку на волю? Це вже западто. Що відповіли б вам три тижні в чека, коли б ви забажали узяти під заставу приятеля мого, капітана із нашої організації?»

Автор не засуджує героя, «чекіста» Семка, і не виправдує його. Він його лише жаліє. «Ех, життя наше»... Семко теж ввіймався на гачок цілком несвоечасного відпочинку. Але така вже, за Г. Коцюбою, людина, а не вдача.

Щоб не зрадити себе, як людину, Шпак із повісті «Змова масок», примушений зрадити себе, як контрреволюціонера. Основна причина всіх описаних від Г. Коцюби соціальних непорозумінь полягає в тому, що старосвітська українська тиша зникла й не повернеться, а лагідна «хохлацька» вдача залишилася незмінна і хоч круть - верть, або верть - круть, а їй погано. Не може вона пристосуватися, — їй подавай або ідилію або героїчну патетику. «Поручник еяського полку Запорізького корпусу Микола Шпак перебуваючи на еміграції, став «справжнісіньким наймитом, безправним холопом, слабкою, безвільною людиною». В його грудях закипає «образя і ненависть, і безсилля». Шукаючи виходу з поневоленого становища, поручник узявся за роботу на кораблі загальної контрреволюційної справи й поїхав із запальними дорученнями на Радянську Україну. Розглядаючи цю невідому йому країну, освічений поручник був — між іншим — приємно здивований справді таки чудернацькою сорочкою тодішнього «Літературно-Ярмарку». На Україні він, поперше, зустрічає свого малого сина, радянського школяря а далі в нього відбувається дискусія з колишнім його помічником Паліяницею Дмитром Даниловичем, що з ним разом вони вступали до Слобідського полку. Цей персонаж відобрає в оповіданні роль відданого радянського інтелігента, але його постать ніяк не викликає симпатій не викликає, бо з нього, щонайменше, є міцний пристосуванець професіонал українізації. Подарує він Шпакові, власне, цілком змінюючіся аргументи «велико-національної справи». З Паліяниці є потенційний або ж прихований шкідник. Шпак цілком доречно залишає на боці Паліяничини «аргументи» й висуває свій єдиний козир — інтервенцію. Але він робить це наївно й завчасно, запропонувавши Паліяниці «працювати» задля самих гарних очей жовто-блакитної мрії. Паліяничин не знаходить слів від хвилювання та обурення й збирається відправити небезпечного мрійника в ДПУ, чого, звісно, не робить. Розчарований, перестрашений і мало переконаний (!) Шпак виїждить із Харкова. Діставшись до прикордонного містечка, віддається «радянським» мріям:

Він знову ніби мандрував по Україні. Він бачив затишний, спокійний, заклопотаний працює Київ і гамірний, рухливий Харків з його новими вулицями, гігантськими будинками, плякатами й вивісками. Український Харків. Він слухав тихі й гомін Василька (сина) з його мріями про піонерів, з оповіданням про школу. І його серце стиснула солодка туга і радість якась незнана журлива (підкреслення наше: М. Д.)

(102 ст.)

Наближається катастрофа, бо це й є рокована від автора радість передчасного відпочинку серед чужої тиші. Отже, герой зраджує себе, як контрреволюціонера, і гине від кулі своїх класово-витриманих спільників. Не було з нього «сильної людини», хоч і симпатичний був чоловік. «Ех, життя наше...» як казав, кілька років тому тов. Сидор.

В оповіданні «Хвороба» сюжет юридичний, кримінальний, а зміст знов таки політичний. Один герой є тепер голова окружного суду, а другий стоїть перед ним, обвинувачуваний у важкому мерзотному й нахабно-очайдушному злочині. В минулому обидва колись стикалися в складній революційній ситуації. Як саме вони стикалися, автор не повідомляє, але примушує здогадуватися, що обидва — і Химля, і голова суду Григорій Іванович — билися в одному червоно-партизанському загоні. Так чи не так, а голова, пославшись на раптову хворобу, відмовився брати участь у сесії суду. Своєї поведінки він авторові не пояснив остаточно. — «А втім, будьте здоровенькі, — додав якоесь загадково», — розлучаючись із читачем, цей герой.

В останньому ліричному оповіданні стара Козариха, через ту ж таки класову боротьбу, втратила сина. Перед нею — «на темному тлі вимальовуються образи тої ж самої незабутньої картини. Жахливо привабливі в своїх фарбах, страшної в своїй дійсності». Оповідання звється «Мати». Подані слова характерні й для цілої позиції автора в цій збірці, бо картина класової боротьби йому теж жахливо-приваблива, і страшна. Він її неминучість розуміє, але, в імені однаково симпатичних по обох боках фронту героїв, підносить проти неї тихий голос пасивного протесту. Наявність такого голосу в «Змові масок» надає переваги реакційному убогому цієї двоїстої книжки над революційним. Автор у цій книжці не є послідовний, бо послідовність вимагала б переходу з пролетарських ідеологічних позицій на позиції дрібнобуржуазного пацифізму. Поза тим, не вважаючи на більшу стилістичну досконалість, оповідання збірки

мають об'єктивно далеко меншу вартість, як твори збірки «Свято на буднях»: автор тут недоречно ідеалізує ворожі постаті, неправильно аналізує почуття радянських героїв, фальшувато буде інтригу і взагалі щоразу порушує вимоги художньої правдивості, схилившись на бік помилок М. Хвильового.

В збірці «Бронзові люди» Г. Коцюба рішуче змінює тематику й тон своїх оповідань, але, разом з тим, відмовляється й від художнього розв'язування ширших проблем, поставлених у «Змів масок». Він тут знов переходить до не дуже мудрого показування типових соціальних епізодів. Єрація почати розгляд збірки з кінця, з оповідання «Фінал», бо воно завершує типову для Г. Коцюби тематичну лінію «міщанського» побуту. Оповідання побудоване на сутичці двох осіб, а саме бухгалтера якоїсь установи Сидора Івановича та колишньої торгівки Дори Германівни. Сидір Іванович в оповіданні просто розривається поміж радянськими вимогами установи, та буржуазними — Дори. Він вкінці, не витримавши цих протилежностей, в єдиній своїй особі, на чисті «розійшовся довгим істеричним сміхом». І Дора, і установка вимагають від нього, щоб він чинив або так, або так, а він не може наважитись на таке «або-або» і, передчасно заспокоївшись, гине — в установі від Дори. Установу автор показує, між іншим, цілком умовну і не видно, що вона робить та навіщо здалася радвладі. Дору малює він краще. Постає самого бухгалтера нагадує аналогічні характери в сатирах Гр. Епіка, хоч її трактування тут ніби трохи глибше. Автор поставив перед своїм дрібнобуржуазним героєм питання — за кого він? І діставши відповідь: «сам за себе», показав, що так він (герой) гине, передусім, морально.

Оповідання «Хома з Невірів» змальовує сутичку старосвітської сільської тиші в особі діда Хоми Топтала з революційним будівництвом, безпосередньо стикаючи героя з загрозами й перспективами Дніпрельстану. В діда є син Панас, що він тепер і хазяйнує, сам дід на Дніпрі рибалить.

Нам треба вибиратись, кажу, нам — повторив Панас. — Все село мусить вибиратись. — Як то вибиратись? — нічого ніби не розуміючи, підвів Хома на сина здивовані очі.

— Та як. Звісно. Треба забирати з собою хату та їхати під Суху Балку, — відповів Панас. — Там землю для нас наріжуть, а тут все залитимуть водою. Все затоплять на завсідги, — додав він глухо, з ноткою невдоволення і разом покори.

Дід обурюється й лається. Вирішує сидіти, бо не йме віри в те, що людина та ще наша радянська зможе приборкати Дніпро. А на нього дивлячись, сидять нерухомі й сусіди. Хому умовляє голова сільради. На загрозу, що вода швидко затопить село, старий відповідає цілком спокійно: «і хай собі топить». Старого зустрічає давній приятель Іван Півторак, лоцман з Кодаку, людина, що, ніде правди діти, на Дніпрі знається. Півторак теж за Дніпрельстан: «Та вже ж, що спинять, скоро тільки перегородять, а то ж як, для кого ж і греблю ото ставлять». Півторак теж зраджує культ сільської тиші... — «А брешете ви всі, бо нічого з тієї греблі не вийде. Чуєте? Нічого не вийде».

Дід вирішив таки пересвідчитись на власні очі. В Кічкасі він натрапляє на молодого робітника Ладоху, що йому показав і пояснив цілу картину. Повернувшись, дід, несподівано для всіх, вирішує виселитись на Суху Балку. Автор тут зумів показати зростання психоідеологічного опору в дідові й художньо довів конечність зламу в його психології, виникнення в ній нової якості, протилежної консерватизмові старого села. Тимчасом, оточення автор лише на миті в загальними й загально-відомими рисами. Село, Дніпро і Дніпрельстан подані тут, як умовно - реальні декорації. Г. Коцюба залишається представником соціально - психологічного жанру, спеціалізувавшись на архаїчних постанях. Трохи кумедне вражіння справляє в оповіданні «молодий у чоботях, у сірій толстовці» агітатор на 62 — 64 - й сторінках. Він починає відразу засипати топталівців спеціальними термінами й цифрами, а вони «мовчазливо слухали доповідь, зрідка кахикаючи, виявляючи ніби нетерпіння й переминаючись з ноги на ногу». По тому, коли зашло про села, автор помітив на селянських обличчях «невловимо» - загадковий порух, в Хоминого сина бриніла в голосі невдоволення покора. Виходить, одне слово, тра-диційний, народ - сфінкс». Інженер — промовець не потурбувався побудувати зрозумілу для неосвіченої людини доповідь про побудову Дніпрельстану. Автор не потурбувався диференціювати село на класові елементи, виділяючи в ньому психологічні тини. Тимчасом можна було б поставити питання, з чийого голосу говорить той таки Хома.

Селяни в автора настроєні або тривожно - скептично, або невдоволено - покійно, і в кожному разі, якось загадково. Але припустімо, що Топталівку заселює самий трудящий народ, селяни - середняки, ще не колективізовані, і що Хома Топтало символізує конзистентність під пролетарським впливом йому назустріч.

Клясову диференціацію на селі Г. Коцюба намагається показати в оповіданні «Заслоною». Початок цього оповідання має філософське забарвлення. Виглядає він не дуже вдалий і свідчить хіба за те, що автор наважився таки використовувати матеріалістичну діалектику безпосередньо в художній творчості. В оповіданні виникла та сама випадкова ситуація, що на сільбудівській сцені ролі куркуленка випало грати справжньому куркуленкові, а на ролі незаможника, сільського активіста й завзятого ворога було куркуленкові в свого ворога стріляти, і він так таки по - справжньому й стрілив із набитого обріза ну, трохи не вбивши Данька. Цілу історію подано в пляні переказного прикладу до діалектики випадкового й закономірного.

Як бачимо, в цьому оповіданні автор вдається, всупереч своїм звичаям, до надто плутучих і дещо незграбних сюжетних засобів. Оповідання йому важке, бо його треба будувати на клясово - витриманих сучасних постах. Отже, автор, не буди в собі певний, посилається на авторитети: поперше, на «останні сторінки цікавої, дуже ґрунтовної, дуже поважної на сміливі гіпотези й припущення книги відомого філософа про закон суспільного розвитку», подруге, на цілковиту поінформованість у селянських справах свого друга й товариша Пушги і, потрете, на якусь п'єсу «Боротьба» рекомендовану клябом до вистав за «ідеологічну витриманість і утилітарно - практичний, мовляв, характер». Виключивши сюжетні заходи, ми побачимо, що в оповіданні або герої розмовляють, або автор їх своїми словами характеризує. Так схарактеризовані і куркулі, і Данько, антипод їхній. Тимчасом, куркулі в оповіданні діють колективно, використовуючи й агентуру, а Данько показаний на самоті, бо коло нього подані лише Бадасенко та Олифіривна, що належать самі до куркульської агентури. Очевидно, коло Данька є свій гурт, але автор не потурбувався його показати, хоч і не вистачило йому трьох згаданих молодиків — навіть до вистави.

Останні два ще не згадані оповідання показують, що Г. Коцюба підійшов уже до реконструктивної тематики: «Дорогою змагань», «Облога шахти».

В першому оповіданні Г. Коцюба знайшов таки героя з відомого йому типу, старого вибійника, Христофорича. Христофорович звик до обуща і не йме віри машині. Христофорові учень Панько, викликав старого невіру на змагання, давши йому на молотках 50% форі. Змагання тривало лише чотири дні й закінчилось, звісно, на користь механізованої праці, бо Христофорович сам погодився перейти на молотки: — «Готовте, Гервасію Свиридовичу, і мені молоток, буду і я працювати по - вашому». Отже, воно мало показовий, виховальний характер. Христофорича засипало в шахті на четвертий день, через що саме змагання й припинилося. Цю подію — завал шахти — автор страшенно зібгав, виклавши її на одній сторінці та ще й на останній в оповіданні. Панько, працюючи в рятувальній дружині, вигадав ще спускати їх за заваленим трубами до повітря.

Описані події відбуваються у зв'язку з ліквідацією прориву на шахті. Старого робітника Г. Коцюба подав сливе задовільно, використавши в його змальованні попередній свій досвід. Його ж молодого учня й переможця, що працював спочатку на поверхні одкатчиком, а потім зачеплений від старого уціпливою пропозицією, так-таки погодився на неї й пішов — працювати до забою, де й старого дечого вкінці навчив, автор змальовує доволі блідо, хоч і подає про цього хлопця всі потрібні відомості. Особливо важкий для автора був, очевидно, перший розділ, де треба було дати масову сцену зборів і показати піднесення хвилі творчого ентузіязму. Автор виконав це завдання доволі просто, він переказав в скорочено чотири промови, а після того сказав, що «хвиля піднесення, якогось захоплення сколихнула мовчазливо настроєних до того людей». Конкретизуючи це піднесення в індивідуальному настрої героя, він про Панька Сокирку написав таке:

Схвилюваний, сповнений якнайкращих бажань віддати свої сили на ліквідацію прориву, він легкою ходою, не почувавши під собою ні ґрунту, ні ваги пройшов залезо до свого місця.

Це занадто вже «ліричне» місце безпосередньо продовжує доволі таки протокольний виклад промов.

Той таки Панько від зачитованого ліризму раптово переходить до хоробливих підозр на адресу старих товаришів, а їх виклад (інтелігентською, між іншим, мовою поданим), забирає цілу сторінку (13 - а). Щоправда, на другій сторінці (14 - а) ці підозри вже заступлені сумними застереженнями, так само викладеними, з приводу шахтарської лайки. Загалом Панькова психологія виглядає в Г. Коцюбі надто «авторизована». Непогано виглядає третій розділ оповідання, де автор показав різні типи закликаної до шахти молоді, тобто, власне, трьох молодиків: Панька, дезертира — тікати з шахти збирається й товаришів підмовляє — Васю й Колю. Останній хоч і ледве тут накреслений (бо дія відбувається в казармі на відпочинку — це побутовий розділ — і він більшу частину розділу спить) виглядає проте далеко - живіший і конкретніший за Панька. Панька після коротенької розмови з Колею охопило прикре почуття болючого сорому (ст. 34).

Просто шкода, що автор не завів Коліної постаті до дії. Але йому, за логікою попереднього його розвитку, треба було брати за головного героя якийсь проміжний, подвійно визначений характер, а пролетарське настановлення нового етапу авторської творчості вимагало показати розвиток і виробничу «стабілізацію» такого характеру. Вихідні позиції Панькового розвитку і самий розвиток поданий в раптовій зміні не цілком мотивованих настроїв: захоплення, зневіра, сум, сором, рівновага, неспокій, шанобство etc, навряд чи будуть характерні для пролетаризованого селянського хлопця. Коцюба тут просто переніс на цього героя психологічну мінливість тих героїв, що в їх розглянули в попередніх його збірках, лише формально її впорядкувавши. Поза цим, тут позначається ще брак техніки пролетарського твору.

Виробниче оточення та процеси праці Г. Коцюба тут подає доволі сумлінно, але викладає про це все або протокольно (і тоді виходить не - краще):

Тимчасом робота над проведанням труб для стислого повітря наближалася до кінця: спосари, провісили сітку до закутку шпекра, повернули потім у лаву й протягли її до самого вибою, де прикріпляли вже шланги, а вторі, у шпекру ставили компресор.

або на початку з «естетичним» піднесенням:

Стрункі труби заводських димарів здіймалися де - не де між пірамідами й зближуючись з ними, творили разом одну суцільну картину, сувору і похмуру, привабливу своєю величністю.

Але в обох випадках — абстрактно, схематизовано. Тут теж маємо наявний брак техніки опису, помітний і в усіх попередніх Коцюбиних творах.

Масових і колективних сцен Г. Коцюба тут уникає. Вони в нього не виходять. Загалом перехід до пролетарського настановлення характерно показав і довів вузькість, двобічність і недостатність старої письменницької кваліфікації для нових завдань.

В усіх відношеннях, друге реконструктивне оповідання «Облога шахти» виглядає проблемніше, бо попередній твір виявляє не лише органічні дефекти, він є ще просто і цілком опрацьований. Г. Коцюба тут подає, на початку, художню переконливу картину безперервної праці, не вдаючись до зайвого естетизування, просто:

Щохвилини вдень і вночі, всі двадцять чотири години, влітку і взимку ті чи інші, напередмініки, але безупинно працювали каталі, подаючи кожен із них до елеватора сорока - пудову, вантажену коксом, рудю, чи вапняком вагонетку, а то порожняком від'їжджаючи до складу, щоб з матеріалом повернутися знову до елеватора.

Вправившись із оточенням і показавши технічний бік праці, Г. Коцюба тут зумів подати не самих лише героїв, але й ті колективи, що з ними працюють, подати в русі, в взаємозв'язках. Так, у першому розділі читач бачить цілком конкретного майстра бітунного в його взаємовідносинах із робітничим колективом та з адміністрацією заводу. Фізичний портрет, побутово - психологічне характеризування та виявлення соціально - виробничого характеру праці зливаються в образі героя в єдину живу цілість, становлячи єдиний образ, поданий не просто в імені автора.

Автор поза тим ще виразно показав, як до майстра ставиться й як його собі уявляє заводська маса, показавши тим і саму масу. Другий розділ подає інженерський колектив заводу та заводську адміністрацію на виробничій нараді. З - поміж радянських та

закордонних фахівців виділяється в процесі планування заходів постать інженера-висуванця Мечерета.

Його вираз „взяти шахту в облогу“ незвичний своєю термінологією, забрнів у кабінеті дисонансом

— Як на фронті, значить? — кинув хтось на відповідь іронічну репліку.

— Авжеж, так, так, — погодивсь молодик.

Перші два розділи виявили сюжет оповідання, як невідкладне завдання нашого плану. Дальші розділи закономірно розгортають цей сюжет, як виконання такого завдання, приступного лише нашим ударним темпам і неможливого, за авторитетним свідченням німецького інженера Медема, для кваліфікованої закордонної праці під хазяйською палицею. На «облозі шахти» працюють дві бригади, запровадивши між собою соціалістичне змагання. Автор показує, що форми змагання виникають в ударній праці природньо, з самої суті справи. Виконане завдання відновлює порушений ритм безперервної праці, показаний на початку:

Тієї ж ночі домна працювала повним ходом, і майстер Тритузний з горновиком метушилися коло горна, готуючись до нового випуску чавуну.

Отже, Г. коцюба зумів таки перейти на вищий щабель творчості після розгубленої «Змови масок», зумів дати художній пролетарський твір реконструктивної доби. З цим фактом у зв'язку, перед ним відкриваються нині перспективи дальшого розвитку.

ПЕРШИЙ ДЕРЖАВНИЙ БІЛОРУСЬКИЙ ТЕАТР

(Гастролі в м. Харкові)

Серед театрів, що ними почав літній гастрольний період Харків — Білоруський Державний театр посідає особливе місце, найбільш зацікавлює широкі кола пролетарської громадськості своїм репертуаром, що в більшості оригінальний, новий для харківського глядача, і культурною режисури театру та технікою актора. Нам не доводиться говорити про ті тяжкі умови національного й соціального гніту, в якому були пролетаріат і бідне селянство Білоруси до Жовтневої революції. Тепер можемо вже з задоволенням відмітити величезні успіхи пролетарської білоруської культури і її театрального мистецтва. Визвольний Жовтень відкрив широкі перспективи для вільного розгортання творчих можливостей для пролетаріату всього СРСР, і пролетаріату радянської Білоруси в напрямку винайдення мистецтва пролетаріату, як засобу боротьби з рештками буржуазного та дрібно-буржуазного світогляду, як засобу боротьби за соціалістичну реконструкцію визволених народів колишньої Росії та разом і Білоруси. Білоруський Державний театр показує свої роботи вперше Харкову і всьому УРСР, вперше знайомить нас з своїм театральним мистецтвом тут у нас на Україні. Театр показав Харкову три своїх прем'єри: „Гута“, „Мост“, „Каміння на дорозі“. Перша — „Гута“ може бути названа чільною виставою або як по-інакшому — програмною роботою театру. В цій роботі театр намітив свої можливості, найщасливіше їх зсумував і в подальших роботах „Мост“, „Каміння на дорозі“ лише підтвердив невипадковість своїх засад, засвоєння неабиякої театральної грамоти, наявності якісних показників, а також дав відчуття, і не тільки відчуття, але й виразно впевнитись, що театр політично чіткий і чуйний, ідеологічно стоїть кріпко, що він свідомий своїх завдань, що йому чужі на сьогодні будь-які хитання, що він живиться бадьорістю нашого дня і відбиває життя і нашу нову творчості дійсність в високому тонусі. Констатуємо всю вагу Білоруського Державного театру, всі його для пролетарської театральної культури досягнення позитивні, поруч з цим не слід закривати вісно, й того, що Білоруським театром ще не досягнуто, що в театрі відчувається лише як тенденція, як початок досягнень. Білоруський театр захищає своєю роботою принцип умовно-експресивного реалізму з відповідною методикою його.

Отже і почнемо безпосередньо з практики театру.

Певно, долею лінійності та просторової загостреності театр оперує вдало, майстерно, вводячи як органічно в саму жанрову, в саму реалістичну сцену. Це істотно для театру поєднання реалістичного з конструктивним фактором, що йде в однаковій мірі од режисера, і від художника — є цікавою ознакою театру, є тим, в чому театр може вважати себе формально сильним, поскільки таке поєднання знайдено в відповідному сполученні і поскільки воно заміщає й вичерпує „театральність“, як поняття свідомлення вповні.

Ставлячи Білоруському театрові це в заслугу, сказати треба, що поскільки таке поєднання йде від впливу двох протилежних систем, якими широко й вичерпно користується з одного боку школа Станіславського, а з другого — театр Мейерхольда, Білоруський театр в дальшому мусить ці впливи ослабити і перерости і так їх перетворити, аби назавжди відкинути впливаючі фактори інших систем, робинши їх органічно своїми або замінюючи їх своєрідними, на підставі діалектичної методи, винайденими іншими засобами. Слідуючи за готовим продуктом, аналізуючи його, можна помітити, що театр, — режисер у даному разі в практичній роботі також особливо пильно зупиняє свою увагу на підкресленій подачі змісту почуття, намагаючись увести час (і, доречі — досить вдало в багатьох місцях) найті експресивну верхівку в подачі факту події. Від експресії до експресії — ось те правило, за яким тежить режисер, будуючи виставу. Але формальний бік методи, що як частина всього цілого настановлення художника безумовно повинен існувати не відособлено, як засіб, трохи через часте повторення бо, вірніше, через часте використання його, починає в деяких поставах, („Міст“) повторюватися і їм трохи обридати. Таке підкреслене використання загрожує одноманітністю і часто вражає як асід бо кінця не переверіння, як засіб змеханізований, зовні принесений, принаймні настановлене глядача, особливо що виставу так сприймати. Правда, це походить не од свідомого настановлення театру на таку путь, а більш від тих причин, про які я вже тут говорив, які пов'язані з хворобою невинного росту театру, з шуканням в матеріалі, з творчістю театру, з прислапанням методології на практику, що являє собою річ надзвичайних труднощів і тут не може бути без помилок. Крім того, треба врахувати ще й той факт, що театр є мистецтво залежне від багатьох мистецтв і в першу чергу від драматурга. Білоруський театр що залежність від драматурга відчуває, з нею бореться і де йому вдається що залежність повернути на користь театрові, так це по лінії художника, композитора. Драматург театру ще не відкрив собі, драматург свої помилки ще може більш — менш вільно передавати театрові. Цьому доказом є „Міст“ і навіть „Каміння на дорозі“. „Міст“ є п'єса не особливо вдало зроблена й розрішена боку драматургічного, особливо кінець II — останній акт, що з плану драматичної повнокровної со-

ційної драми раптом останнім актом залишає неприємний осадок змінення порядку детективу. Це веде до зовнішнього ефекту, затушковуючи тим ідею п'єси. Отже, на нашу думку, кожен театр на сьогодні, а особливо пролетарський театр, що є театр творчий, що є театр, який шукає стилю мистецтва пролетаріату, мусить бути в великій мірі сам драматургом. Білоруський театр на сьогодні ще не зазжди в силі обійти загрозку драматургічного прориву і по лінії драматургічної якості творів, що театром виставляється, виказує деяку несилю. Метода умовно-експресивного реалізму білоруського театру дозволяє вибір фактів, що своєю динамічністю є виразні, значущі і тим театральні, дозволяє йти шляхом більшого перетворення дійсності, більш підкресленої системи взаємної причинової зв'язаності фактів дійсного, а тим і більшого відходження від реального натуралістичного, що в роботі білоруського театру, в його поставах трапляється, хоча тільки наполовину. По лінії оперування образами і по лінії подачі тексту — оперування словом (інтонація, образ, загальна трактовка слова) театр виказує не аби яку закоханість у певному натуралістично-реалістичному принципові подачі і тим зраджує методу активного перетворення дійсності. Повторюю, що це трапляється тільки на окремих ділянках роботи. Конкретно, робота актора Крилевича (засл. актор республіки) в „Гуті“ та в „Мості“ є робота актора системи московського художнього театру, є робота актора, що заглиблюється часто у психологічно-натуралістичні нюанси, робота актора, що пасивно відбиває дійсність. Актор уданому випадку тільки „дзеркало душі.“ Тут дійсність не піддається змінам відповідно почуттю, відповідно задумові (ідеї митця). Тут актор Крилевич скопіював талановито вдало („Гута“ — Мороз) майстра на шклянному заводі таким достотно, як він, може, його бачив на тому ж самім заводі. Він вихопив дійсність, правда позитивну дійсність (майстер-винахідник) і все ж з боку цільності методи, білоруський театр на цьому прикладі, на прикладі актора, що є найкращим актором Білоруського театру, що оперує всіма секретами акторського „обаянія“, що перетворюється бездоганно, що має взагалі великий досвід актора, — на цьому прикладі я вбажаю певну недотриманість одності системи роботи акторів Білоруського театру та чистоти його методів. У цьому розумінні спектакль „Каміння на дорозі“ є певною поправкою, поправкою по суті в творчу методику театру, в багатьох, але знову ж таки не у всіх відношеннях. Метода умовно-експресивного реалізму дозволяє театрові і штовхав театр на дві тенденції (формально): тенденцію суб'єгового реалізму і тенденцію суб'єгової умовності, цебто умовності, що межує з абстракцією. Театр балансує поміж цих двох факторів і більш схильється в бік підкреслення суб'єгової реальності. Суб'єгова реальність це не концентрована і тим патетична реальність, суб'єгова реальність часто просто гонитва за приперенням характеру заінтригованого, підгляданого, тенденційного застереження, спритимізованої агітації, фізіологічного роздрознення, як цьому є приклади в Білоруському театрі в „Гуті“ (мало (а всеж єсть), і особливо в „Мості“, — передостання і остання дії. В „Каміння на дорозі“ це відноситься до попрошайки, що говорить сильним роздратованим до неприємного голосом, і деяких куркулів там же, що зовнішнім своїм виглядом нагадують скоріше виродків-кретинів, аніж досі ще дужих і небезпечних ворогів. Отже замість підкреслення ідеї розуміння дійсності так, аби ця дійсність для глядача зазвучала зміненою, інакшою — театр підміняє її (ідею) рядом натуралістичних есенцій, а це в свою чергу зменшує художню якість театру. Але поза цим, у всьому останньому театрі має безсумнівно великі досягнення.

Отже, одним з перших досягнень театру є його ансамбль. Кожен з акторів театру вміє чітко та вдало зробити образ, уміє переконливо доносити його до глядача. На сцені актор тримається вільно без будь-якої напруженості і через те актор переконує глядача перш за все живою людиною. Кожен образ актора є перш за все всебічно соціально і класово окреслений. Почувається творче злютовання колективу, якого можна досягти тільки засвоєнням однієї системи роботи, одного світовідчування і однакового захоплення роботою.

Ще до досягнень театру: художник театру. Він органічно бере участь у роботі театру. Його робота осмислена відповідно до загальної ідеї вистави, що для всіх учасників—творців спектаклю є керівна. Художник розуміє це вповні. Він іде разом з режисером до однієї мети спектаклю, спільно з колективом артистів, тільки він розв'язує ідею спектаклю лише своїм просторово-фарбовим м'єтеріалом. Розв'язуючи завдання по постановці, художник ніколи не намагається просунути якусь свою ідею. Голою естетики чи формалізму художник не допускає в роботі. Він завжди тільки імпонує виставі. Правда іноді, коли це потрібно, коли потрібно матеріалом оформлення сцени сказати щось суттєве, цебто коли оформлення повинно сприйматись не тільки як нестральна площинка, а як уже певно промовляючий і впливаючий образ, тоді оформлення не тільки імпонує, воно тоді стає навіть фокусом передачі якоїсь частини пропусу всього спектаклю. Це особливо виразно видно в „Гуті.“ Фарб від формального-театрального у художника немає. І не випадково. Художник відповідає на замовлення театру іншою системою фарб. Він згущує і розряджає кольорові світла. Цим художник досягає надзвичайного ефекту. Художник любить багатство світогнів, бо він розуміє, що краший ефект буде не від того, що все оформлення він розфарбує, а від того, що він зможе його правильною кольоровою кладкою світла опрозорити і тим добути експресії—живисті фарби. Художник дбає за урухомлення системи освітлювання, а не за її фарбований-статичний мертвий шаблон.

І ще окремим досягненням слід вважати режисера в Білоруському театрі. Режисер тут займає трохи відміннішу від багатьох наших українських і російських театральних режисерів позицію. Коли в цих театрах режисер або зовсім непомітний, як інженер вистави, занадто помічається його організаційський режим,— режисер у Білоруському театрі якраз посідає таку позицію, про яку я тільки що говорив. Він виступає перш за все як талановитий інженер, бо він уміє дати завдання акторові, художникові, композиторові, він сам своїм мистецтвом оперування мізансценами, своїм мистецтвом володіння темпами так обходиться, що в глядача в більшості лишається враження наче все, що зараз на сцені, само зробилося, наче воно так було і ніколи не міналося, ніколи не робилося. Він вірить в це воле буття що проходить на сцені, але не буття від буття що в залі своїм характером і багатьма іншими ознаками відкривається. Отож позиції режисера цього театру цікаві і заслуговують на уважне її вивчення.

Як досягнення театру я вважаю відсутність ентографізму в такому розумінні, як на Україні це поняття дуже влучно можна характеризувати одним словом — „малоросійський.“ Театр правильно

в'яже проблему національної форми. Він бере її поглиблено, не зовнішнє, не перенавантажує себе географічно-історичними „побрякушками“, що мають на сьогодні вагу музейно-протокольного документа, а поринає в саму дійсність білоруського пролетаріату, насичену революційним змістом. І звідси зароджується своєрідна національна форма білоруського театру, бо форма, як і зміст, переходить у зміст, а тим і поняття національної форми буде не як наперед найдена категорія, а як те, що з'являється, що треба з усією увагою вишукувати в революційній дійсності нашого соціалістичного будівництва.

Як досягнення Білоруського театру вважаю його відношення до глядача. Білоруський театр є театр робітничого глядача, театр зрозумілий, театр художнього, поглибленого, пропагандистського впливу. Наявність міцного керівництва, винахідливого художника, правильно в завданнях театру використаної музики, завжди щільно зв'язаної з дією, з головним настроєм сцени і головним напруженням її, завжди до ладу скомпанованої, що не розростається в самоцілну симфонію, а завжди органічно пов'язана зі спектаклем, в контакт і в характері спектаклю вишукана і, нарешті, наявність талановитої групи акторів, здібної на різнобарвні інтерпретації образів,— присутність всього цього говорить за те, що серед пролетаріату і селянства усього СРСР, а значить і УРСР театр завжди матиме велику задачу. Це переконує нас у тому, що Білоруський театр в ряді кращих творчих одиниць всього мистецького пролетарського фронту СРСР є бажана, конечна, активна ланка боротьби пролетаріату за розкриття творчих можливостей самого пролетаріату.

К. Д — КО.

РЕЗОЛЮЦІЯ ПЕРШОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАРАДИ УДАРНИКІВ СОЦІАЛІСТИЧНИХ ЛАНІВ, ПРИЗОВНИКІВ У ЛІТЕРАТУРУ

Соціалістичний наступ на всіх ділянках господарчого і культурного життя, що переможно розвивається в нашій країні під керівництвом компартії та її лєнінського ЦК на чолі з тов. Сталіним, породив нечуване творче піднесення трудящих мас, по-новому ставить і по-новому розв'язує проблеми культурної революції і літературного руху, як невід'ємної частини загальних політичних завдань, здійснюваних пролетаріатом в царині соціалістичного будівництва в місті й на селі; ліквідації глитаїні як класу, на базі суцільної колективізації, якнайкращого перевиконання п'ятирічки зміцнення обороноспроможності нашої країни, боротьби за чистоту лєнінської науки проти опортуністів, дворучників і примиренців усіх мастей і відтінків.

Пролетарсько-колгоспна література на даному етапі, коли ми вступили в добу соціалізму, мусить задовольняти далеко ширшій глибокій вимоги, ніж це було дотепер, стояти на рівні з передовими бойцями, ентузіястами соціалістичного будівництва, свідомо й твердо використовувати художнє слово, як знаряддя нещадної боротьби пролетаріату проти класового ворога, відбивати в своїй творчості, велетенські процеси перебудови всього нашого життя й активно допомагати прискоренню цих процесів.

Показати країні її героїв, переможців соціалістичного змагання, що нечуваними в світі ударними темпами вивершують підмурки соціалістичної економіки в нашій країні і щодня, щогодини наближають остаточний кінець решток капіталізму, прикладом своїм даючи зразки справжньої соціалістичної праці, — це мусить стати основною метою пролетарсько-колгоспної літератури на даному етапі, як спільне завдання всієї радянської літератури, як могутня зброя дальшого піднесення творчого ентузіазму, як знаряддя проти власницької ідеології і невіджитих буржуазних тенденцій серед відсталих елементів радянського суспільства.

Пролетарсько-колгоспна література, вірний спільник літератури пролетарської, мусить бути рухом масовим, втягаючи в себе нові й нові кадри з лав сільсько-господарського пролетаріату й активу колективізованого селянства, об'єднуючи літературні гуртки МТС, радгоспів, комун, артілей, ставлячи що їх роботу на допомогу конкретним проблемам соціалістичної

перебудови, здійснювання конкретних п'ятирічних кампаній в даному підприємстві, по-ударному виконуючи ударні завдання.

Перша всеукраїнська нарада ударників соціалістичних ланів, призовників в літературу, скликана спілкою пролетарсько-колгоспних письменників «Плуг» за активної участі літгрупи «Трактор» у Харкові 22.25 травня 1931 року, відзначає, що праця, пророблена «Плугом» в справі призову ударників в літературу і переведена, головним чином, силами літгрупи «Трактор» попри всі досягнення, розпочата на Україні, порівняно з Р.С.Ф.Р. запізно розгортається внаслідок нестачі нью, літгуртки на селі не пов'язані органічно з «Плугом» і не мали досі від нього систематичного керівництва (в формі програм для занять, методичних вказівок тощо), що не відповідає поставленим вище вимогам. Есоболиво це стосується надрайонів України, де в пролетарсько-колгоспну літературну організацію (спілку «Плуг») увімкнулися досі тільки німецькі товариші. Немає секцій болгарської польської, чеської, єврейської і т. ін. Із боку керівної частини і від периферійних літературних об'єднань і гуртків мусить бути вжиті негайні заходи надолужити прогалини.

Пролетарсько-колгоспний літературний рух може розвиватися тільки за активної допомоги від місцевих органів радянської-партійної преси, культурділів профспілок та кооперації, насамперед через скликання виробничих нарад, організації курсів-з'їздів для ударників-початківців, кушєвих конференцій інструкторів-організаторів, всілякому сприянню дальшої поглибленій учбї початківців літгуртчан і т. д. Народа доручає ЦБ «Плугу» звернутися до вищих директивних органів з проханням дати вказівки в справі і на місця, а також розв'язати питання про утворення літфаку та заочного ВИШ'у.

Водночас нарада відзначає низку обурливих фактів бюрократичного ставлення видавничого апарату до творчості ударників і вважає за потрібне виділити спеціальні редакторати для цієї справи, висуваючи на ці посади осіб з лав кращих ударників, організовуючи спеціальні консультації, прискорюючи видання допоміжної абсолютно відсутньої на сьогодні літератури (в тому числі матеріалів цієї наради) і т. д. Зокрема вважає за потрібне видання спеціального часопису для ударників соціалістичних ланів, покликаних в літературу, для систематичних методичних порад, консультацій.

формації, критики й бібліографії, демонстрації зразків. Таку роль почав відігравати журнал «Трактор» і її за ним слід закріпити. Ночас цій справі повинні приділяти належну увагу всі інші літературно-громадські часописи, а саме: ФОРПУ «Червоний Шлях», радіо-преса. Журнал плуг має стати керівним органом для пролетарсько-колгоспного літературно-художнього руху, даючи кращі зразки художніх творів, організувати дискусії, борючись із всілякими проявами прорива в радянській літературі. Видавництво «Плужанин» має перебудувати свій план на всіляку підтримку творчості ударників, видаючи насамперед допоміжні книжки кращих зразків пролетарсько-колгоспної літератури. Від інших видавництв (Сільгоспвидав, Український Робітник, Радянське Село, Літературна інспекція) вимагати виділення спеціальних коштів на нарисів ударників публікації «Червоних» і прискорення друком альманхів, ударническо-критично-теоретичної літератури, спеціальних посібників і т. д.

Вважати за особливо важливий момент для розвитку й розвитку пролетарсько-колгоспного руху потребу якнайтіснішого стоваришування письменників, що вже виявилися в літературі, з письменниками-початківцями з лавників соціалістичних ланів, для чого вжити організаційних заходів, як от довготривале перебування письменників

і критиків в радгоспах, ХТС і колгоспах, прикріплення письменників до окремих гуртків чи груп гуртків, взаємнешефство, входження письменників і критиків органічно в колективи і таке інше. При цьому широко застосувати творче соцмагання і методи ударництва так між окремими письменниками та їх групами, як і між літгуртками, літбригадами, внутрі літгуртків і таке інше.

Привітати ініціативу харківського робітництва, щодо організації шефства робітничих фабрично-заводських гуртків над гуртками сільськими, насамперед в підшефних селах, і доручити ЦК Плугу розробити закупі і за згодою ВУСПП'а конкретні форми цього шефства.

З огляду на важливість наради, як першої на Україні в справі призову ударників соціалістичних ланів — призовників в літературу та безперечно корисні наслідки її і цінність поданих від ударників пропозицій, доручити ЦБ Плугу подати в відповідні вищі органи рапорт про проведення наради та її постанови і широко інформувати про неї через центральну і місцеву пресу.

Вважати за потрібне наприкінці цього року укласти другу всеукраїнську нараду призовників в літературу з соціалістичних ланів для підсумування досвіду і намічення шляхів подальшої праці.

Хроніка

ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ

★Привіт ударників соціалістичних ланів у літературу, що його провадить „ПЛУГ” разом з групою „ТРАКТОР”, розгортається широко. По багатьох радгоспах та комунах організовано літературні гуртки ударників.

За останній час організовано нові літературні гуртки в радгоспах „Червоний жовтень”, „Комуніст”, „Жовтнева революція”, у „Бесарабській Комуні”, організовано гуртки по багатьох радгоспах та колгоспах Проскуровщини.

Приміські Харківські радгоспи щодо призову ударників у літературу обслужили виїзні бригади „Плуг”.

*Нарада ЦК „Плуга” і „ВОПКП” а. З нагоди приїзду з Москви відповідального секретаря ВОПКП’у т. Батрака та представників журналу „Земля Советская” членів „ВОПКП’у т. т. Котомки й Завалишина ЦБ „Плуга” провело із ними 10 травня спільну нараду. На цій нараді крім т. т. із Москви, членів і кандидатів ЦБ „Плуга” взяли участь чимало плужан та майже повний склад центральної студії „Плуга”.

Із інформаційною доповіддю про стан Всесоюзного об’єднання Пролетарсько-колгоспних письменників виступив т. Батрак.

У доповіді т. Батрака зазначив, що ВОПКП на сьогодні, після переведення чистки та корінної перебудови внутрішньої роботи в зв’язку з літературним призовом ударника соціалістичного сектора села, як ніколи опанувала належні цій організації ідейно творчі позиції. За короткий термін з часу від січневого Пленуму Центрального Совета організації по всій РСФРР, як також і по інших автономних соціалістичних республіках, було переведено злоти ударників, з’їзди наради, пленуми своєї організації. ВОПКП, виконуючи директиви „ЦС”, допоміг організувати Білоруське ОПКП. Зараз іде підготування до заснування таких же організацій і по інших радянських республіках — як от у Грузії, Узбекистані, Далекому Сході тощо. Привіт до літератури дав організації до 5 тисяч ударників, що об’єднуються по роботі навколо областей та по районних філіях. ВОПКП на сьогодні має такі журнали, як „Земля Советская”, „Комбайн” (Ленінградської організації ВОПКП). Подібні журнали мають і інші філії організації. Крім того, в зв’язку із тим, що утворюється Всесоюзне об’єднання ПКП, вживаються заходи, щоб створити два великих журнали літературно-громадський та критичний. Ударники дали повнення до керівного апарату організації та до редакційних колегій. Доповідач заупиявся ще на взаємовідносинах із ВСАПП’ом та РАПП’ом. Він за-

явив, що ці взаємини значно покращали. Організації мають певну договореність в багатьох питаннях своєї роботи. Чимало членів ВОПКП є членами РАПП’у, а раповців є членами ВОПКП’у. Таке спільне членство дало можливість обмінятися своїми представниками до секретаріатів та в редколегії журналів і таким чином мати в роботі певний контакт.

Зачепивши питання взаємин із Плугом, Батрак сказав, що на сьогодні не достатніми ті організаційні, через спільне представництво у керівних апаратах, зв’язки. І ВОПКП і „Плуг” повинні ближче, тісніше й органічніше пов’язати свою роботу, використовувати той багатий досвід, що його набули за час свого існування обидві великі й основні в СРСР організації пролетарсько-колгоспної літератури. Поділивши на прикличі своєї промови тими заходами, що вживаються для стимулювання творчості письменників членів ВОПКП’у відповідними господарчими організаціями — Держплана, ГІХЛ і інш. т. Батрак виіс пропозицію, щоб і „Плуг” і ВОПКП взаємно включали до своїх бригад, які виїздитимуть у творчі командировки, членів обох організацій.

Після доповіді т. Батрака нарада заслухала доповідь т. Пилипенка. Зупинившись коротко на жваульній роботі „ПЛУГА”, т. Пилипенко доповів про перспективи роботи організації, про завдання майбутнього Пленуму ЦБ „Плуга” та зльоту ударників.

В дебатах виступали т. т. Панів, Дукай, Завалишин та Штангей.

В резолюції, що її ухвалила нарада, висловлено побажання, щоб надалі продовжувати обмін організаційним та творчим досвідом, 1) через взаємне представництво в керівних організаціях, 2) через спільні наради і пленуми, 3) через обмін періодичними виданнями (журналами), найхарактернішими творами окремих членів організації, керівною літературою, що Плидаватимуть організації, та всіма протоколами і постановами нарад, пленумів і з’їздів, 4) включати в творчі бригади, які виїздитимуть чи то від „Плуга” чи то від ВОПКП’у, письменників обох організацій, особливо це стосується далеких і довготермінових виїздів, як от до Далекого Сходу, на Урал, Закавказзя, Узбекистан, Сибір тощо. Щодо вживання заходів в створенні об’єднань пролетарсько-колгоспних письменників по братських нац. республіках та створення Всесоюзного об’єднання пролетарсько-колгоспних письменників нарада вітає пророблену роботу ВОПКП’ом і свого боку цілком підтримує думку ЦС ВОПКП про організацію двох журналів — літературно-громадського та критичного, що були б органами Всесоюзного Об’єднання П.К.П.

★ **Літературний призов**. З червня в Харкові виходив новий двотижневий літературно-художній журнал, масовий орган Всеукраїнської спілки пролетарських письменників (ВУСПП) — «Літературний призов».

Новий журнал має стати бойовим органом за генеральну лінію пролетарської літератури, прагнучи, щоб справа пролетарської літератури стала справою всієї робітничої класи. Журнал «Літературний призов» боротиметься за новий тип письменника, не «об'єктивного» спостерігача, а письменника пов'язаного з повсякденною боротьбою своєї класи, боротиметься з буржуазними впливами й теоріями в літературі й мистецтві, з усіма виявами правого й лівого опортунізму в галузі мистецтва.

Подаючи оцінку художніх творів, висвітлюючи зріст і боротьбу пролетарського мистецтва Заході «Літературний Призов» разом з тим боротиметься за єдність всього фронту пролетарського мистецтва (література, театр, кіно, музика, малювання, архітектура...), крім статейного й художнього (оповідання, нариси, вірші тощо) матеріалу, в журналі буде відділ сатири та гумору, фотосторінки тощо. «Літературний Призов» видаватиметься за редактуванням редакційної колегії у складі т. т. Кушнарєва (відпов. редактор), Микитенка, Кириленка, А. Любченка, Шишова, Резнікова і Бірюкова. При журналі працюватиме постійна консультація з творчих питань літератури, що на сторінках журналу й істинуванням відгукуватиметься на всі запитання робітників — призовників у літературі. Все лікування, дописи, матеріал надсилали на адресу редакції: Харків, Пушкінська вул. № 46, редакції журн. «Літературний призов».

★ **Одеська літературна конференція** ударників. В травні в Одесі відбулася одеська літературна конференція (зліт) ударників, призваних у літературу. На конференції було присутньо 300 делегатів від 38 підприємств, 17 вишів і 8 установ. Основну доповідь на тему «Завдання пролет. літератури за доби розгортання соціалістичного наступу» зачитав Перонський.

Про підсумки призову ударників в літературу говорив відповід. секретар одеської організації ВУСПП тов. Миколюк. Доповіді й окремі промови — представники літературки зауважували не раз уважно ставлення профспілкових організацій до справи призову робітників-ударників в літературу.

Міськпарком відзначив у своїй резолюції чималі заслуги в розгортанні призову ударників і єдності широку роботу в цій справі. Всі літературно-громадські журнали й газети Одеси («Літературні Дні», «Чорноморська Комуна», «Мол. бардія», «Одесер-Артейстер») повинні розгоріти на своїх сторінках жорстоку критику збоїв і хиб, що є в роботі літературних організацій та в творчості окремих членів, звернувши увагу не тільки на соціальний зміст твору, а й на стиль та жанр.

★ **Робота одеської організації ВУСПП**. — ВУСПП оголосив широку консолідацію літературних, критичних і наукових сил в Одесі. Завдання — згуртувати розпоршені окремі сили, яких чимало в Одесі.

★ **Творча робота**. Здали до друку збірки: ЛІМ: П. Кучма — збірку оповідань, М. Миколок — повість «Дівчина з села», К. Ан-дрійчук — збірку поезій, Захаров — нариси про

завод ім. Жовтневої революції, Явловська — збірку оповідань для дітей.

★ **ВУСПП «Забой»** на Маріюпольщині. Вседонський зліт ударників призваних до літератури, що відбувся 22 — 23 травня, вніс на місяць певне поживлення в роботу.

На Маріюпольщині, справа з літературним рухом стояла негаразд нині відчувається ударна робота. Літосередок ВУСПП — «Забой» заводу ім. Ілліча, розпочав учбово-творчу роботу. Окремі члени осередку склали угоди з видавництвом «Український Робітник» на брошури з виробничої тематики. Осередок останнього часу зріс на 25%, коштом краших ударників заводу. По чатківці, що прийшли до літератури, серйозно взялися до праці.

На транспорті — станція Маріюпіль та депо — утворено новий осередок ВУСПП — «Забой».

Міський літосередок реорганізується на два виробничих осередки: металістів, що об'єднують робітників заводу «Укрмет», Універсаль Естампашні та партійний й осередок крашів — краєвської фабрики, де працює понад 1000 робітників.

Маріюпільські «Забойці» готують до друку низку брошур на теми: «Як манесманівці опанували закордонну техніку», «Комсомольський графік ремонту дому № 1», «Підготовка робочої сили на ходу», «Госпрозрахунок» — завод досвід.

Тов. Алексієв, Сенін працюють над п'єсами про метал, тов. Столпер закінчив велике оповідання з життя заводу «Ілліча».

Для теоретичного навчання осередків міська нариссекція дала потрібні кадри викладачів.

★ **Помер Іван Момот**. Вночі перед 27 травня у Харкові в хірургічному відділі 2-ї радянської лікарні помер після затяжної й важкої хвороби Іван Момот.

Іван Момот народився 1905 року, 23-го лютого в м. Валках на Харківщині, в селянській незаможницькій родині. Закінчивши семірічку віддається цілком громадській, комсомольській та літературно-публіцистичній роботі в комсомольській пресі. 1925 року відділ друку ЦК ЛКСМУ посилає т. Момота на курси журналістики. Закінчивши курси він віддає себе цілком літературно-критичній роботі, співробітничав переважно в комсомольській пресі, бере активну, провідну участь в організації комсомольського літературного об'єднання «Молодняк», активно бореться проти дрібнобуржуазних ухилив у літературі.

1929 року разом з групою молодяків він виходить із «Молодняка» і вступає до нової літературної організації «Проліфронт», а після самоліквідації останньої подає заяву про вступ до ВУСПП'у.

Зі смертю Ів. Момота втрачено одного з перших піонерів та організаторів юнацького, комсомольського літературного руху на Україні.

Громадський комітет, що його організувала федерація революційних письменників України ухвалив видати посмертну збірку творів Ів. Момота.

★ **Всесоюзний відкритий конкурс** на проект пам'ятника на могилу Т. Шевченка. На підставі постанови Ради Народних Комісарів УРСР, «про відзначення 70-х роковин смерті Тараса Шевченка» Народний Комісаріат Освіти оголосив всесоюзний відкритий конкурс на проект пам'ятника на могилу Тараса Шевченка.

Премії: I - а — 5.000 крб.; II - а — 3.000 крб.;
3 — 4 - а — 1.500 крб.; 5 — 6, 7 — 8 - а — 1.000
крб.

Строк подавати проекти — I-е листопада
1931 року.

Проекти під девізами подавати на адресу:
Україна, Харків, Наркомос, на конкурс пам'ятни-
ка Шевченкові.

Детальні умови конкурсу та матеріали опублі-
ковано окремою брошурою, яку можна дістати
в Шевченківському комітеті.

Письмові та усні довідки в справі конкурсу
видається в Шевченківському комітеті: Украї-
на, Харків, Наркомос, Шевченківський комітет.
(3 пов., кімн. 49) інж. арх. Д. Сластенко.

★ Культурний зв'язок з радянсь-
кою Грузією. Дедалі культурний зв'язок
з радянської Грузією міцнішає й набирає органі-
зованих та сталих форм. Фактично цей зв'язок
почав налагоджуватися після приїзду до Харкова
торік двох найкращих театрів Грузинської Радян-
ської Республіки — II-го державного театру
(Марджанішвілі) та театру ім. Руставелі. Після
цього почався жвавий обмін матеріалами та
мистецькими цінностями. Зокрема щодо цього
слід відзначити виставку картин, художника
самоука Грузії Піросманішвілі.

Цього року на відкритті театру ім. Мар-
джанішвілі в Тифлісі з великим успіхом йшла п'єса
Куліша „Комуна в степах“, що її перекладено
на грузинську мову. З грузинською та харків-
ською операми налагодився щільніший зв'язок.

Погоджено питання про поставу в театрі Хар-
ківської опери відомого твору композитора Па-
ліашвілі „Абесалом і Етері“. Своєю чергою
грузинська опера взяла до постанови оперу Лисенка
„Тарас Бульба“. З великим успіхом у Тифліс-
кій опері гастролював артист Серета, що вико-
нував свої партії в кількох операх українською
та грузинською мовами. Тепло зустрічав артиста
що виступав на заводах і підприємствах столиці
Грузії, робітничий глядач. У квітні так само у
Харкові в опері відбулися гастролі прем'єра
Тифліської опери Датіко Андугуладзе, що прой-
шли з великим успіхом.

Укрфіль намічає налагодити обмін музично-
співочими силами, а грузинська і харківська
опери надалі взаємно відвідати столиці обох
республік. Крім того, до Грузії на гастролі НКО
УСРР відряжає — Держтеатр „Березиль“, що по-
каже там найкращі свої роботи. Крім того в
липи зокрема до Тифлісу виїждить велика деле-
гація із представників літератури, науки і мис-
тецтва.

Намічено також провести в Тифлісі великий
симфонічний концерт з творів українських ко-
мпозиторів під диригуванням музик УСРР.

Щільний зв'язок з Грузією намічається ліній-
ного випуску перекладів з грузинської на українську
мову, як художньої, так і політичної літератури.
Своєю чергою грузинське Держне Видавництво
інтенсивно готується випустити (вже дещо ви-
пустило) переклади українських авторів.

МУЗИКА

★ Одеський державний робіт-
ничий театр опери та балету (ДОР-
ТОБ). Після гучних сезонів за славетними іме-
нами (Батістіні, Арамбурро, Танціні, Гальвані,
Фігнер, Собінов, Шаляпін в Одеський міський
театр, скромно вступила українська опера. Україн-
ська радянська культура з боєм брала перший
бар'єр.

Брак оперного репертуару українською мо-
вою, обмаль оригінальних українських опер,
змусили оперувати перекладами старого, так зва-
ного, класичного репертуару: Верді, Пуччіні,
Россіні, Чайковського, Римського-Корсакова та
інш.

Таке становище тривало до 1928 року. З 1928
року в репертуарі з'являються опери з історичною
тематикою — оп. Пашенка „Орлиний бунт“
(Пугачовщина) XVIII ст., „Захар Беркут“ Дя-
тошинського (XIII ст.), „Самійло Кішка“ —
Яновського (XVI ст.). До цього циклу історич-
них опер слід долучити опери з сучасною револю-
ційною тематикою. В 1929 році в репертуар увій-
шла опера молодого композитора (ВУТОРМ)
Володимира Фемеліди „Розлом“ (революційні
події 1917 року). Це була перша революційна
опера, як з ідеологічного, так і з формально-
музичного боку.

1930 року з'явилась опера ленінградського
композитора Дешевцова — „Лід та сталь“, теж
з революційною тематикою і новою формою опер-
ного письма.

Творчий процес ДОРТОБ'у пішов далі. Той
таки Фемеліди написав балет „Карманьолу“. Той
поява „Карманьолу“ стала за початок т. зв.
синтетичної доби в ДОРТОБ'і, коли українські
композитори почали сміливіше відходити від

старих шаблонів оперного письма, як, суцільного
співу заради співу, або танку заради танку в
балеті, і запроваджують в опері і балеті інші
форми мистецтва: звичайну мову в опері, прозу,
вірші, мелодраматизацію; в балеті — спів, сольо,
дуети, хори та інше. Постановники опер та балетів
користуються з засобів кіна: кадри, плякати та
інше.

З першого січня 1931 року ДОРТОБ пере-
йшов на так званий театр малих форм (інтер-
медії), що набувають за нашої реконструктивної
доби надзвичайного значіння.

В цьому році до репертуару ДОРТОБ'у ввій-
шла нова опера артиста композитора О. Чішка
„Яблуневий Полон.“

Такий приблизно шлях ДОРТОБ'у в ство-
ренні української мистецької культури, націона-
льної формою та інтернаціональної змістом.

★ Нові музичні видання ДВОУ.
Українські класики: Микола Лисенко — Повна збірка творів т. 4. Народні пісні для
хору; Вип. 2. Історичні пісні; Вип. 3. Козацькі
побутові пісні; вип. 4. Чумацькі рекрутські
та бурлацькі пісні; вип. 5. Побутові пісні (чоло-
вічий хор); Вип. 6. Побутові любовні пісні; Вип. 7.
Побутові вуличні пісні.

Бібліотека музичної етнографії:
Г. Танцюра — Жіноча доля в 50 народних піснях
хороспів і для мішаного хору в супроводі форте
піяно; Ф. Богданів — У поході за врожай; В
Нахабін — Дніпрельстан; П. Толстяков — Агро
номія.

Уривки з опер: В. Костенко — „Кар-
мелюк“ № 2 Рятуй нас батько — хор селян; М.
Коляда — Похідна комсомольська, для масового
двоголосного хору.

Бібліотека соло співу в супроводі фортепіано: О. Берндт — „Марш Дніпрельстану“ слова Ів. Радія; М. Тиш — „В груди провинові бий“, слова Б. Горбенка.

ТЕАТР

★ Перший Київський державний робітничий театр. Перший Київський Державний робітничий театр працює зараз у районі Донбасу. Перші 12 вистав, за пляном ВУКу Гіряків, на першотравневських шахтах пройшли з великим успіхом. Крім того, за пляном було переведено велику громадську роботу — похід ударних бригад театру по касарнях, де відбувалися бесіди з робітниками. Серед гуртківців переведено бесіди про роботу театрів і гуртків.

★ Театр ім. XIII-ліття жовтня. Державний робітничий театр Донеччини ім. XIII-ліття жовтня розпочав свою роботу в м. Лисичанському прем'єрами „Диктатура“ і „Лист“. Крім цих п'єс у репертуарі — „97“, „Вечір елітних форм“.

За час перебування театру в м. Лисичанському було дано 3 шефських вистав, вечір змичків робітників театру з робітниками Рудремонтного заводу, для комсомолу та Червоної армії.

Поряд роботи в Лисичанському театр обслуговував заводи „Донсодат“ та складован „Пролетар“. Всього було дано 30 вистав: Лисичанське „Донсодат“ — 12, „Пролетар“ — 6.

Переважає більшість складу театру — модняк. Підготовку нових п'єс театр вів ударним колом. Ражисер — Бондаренко, Коханій.

★ Наслідки міжнародного конкурсу проєктів театру масової в Харкові. В квітні за головуванням

К. Богуславський — Бойова ударницька, слова Бірюкова; Л. Лисовський — Байка С. Пилипенка. Баба і багато ін.

наркома освіти тов. Скрипника відбулося засідання ради жюри міжнародного конкурсу проєктів українського державного театру масової музичної дії.

Із загальної кількості проєктів, що надійшли на конкурс (144 разом із замовленими), 23 проєкти могли претендувати на премію. З цих 23 проєктів одержали премію такі 12:

Три проєкти визнано за рівноцінні й тому між ними поділено перші три премії. Проєкти ці під такими девізами: „Машина“ — з Стемфорду (Америка), „1931 год“ з Харкова і „Черний сектор в красном круге“ з Берліну.

Четверту премію одержав проєкт за девізом „Р“ з Токіо (Японія), п'яту — „12 А“ з Ленінграду, шосту — „Ост. 1930“ з Карлсруе (Німеччина), сьому — „Встречный“ (з Харкова), восьму „Масовий центр“ з Берліну, дев'яту — „Долой сцену“ з Москви, десяту — „К.Т.Н.“ з Стокгольму (Швеція), одинадцяту — „Филь 203 Нумбер“ з Нью-Йорку і, нарешті 12 премію одержав проєкт „Зелене колыно“ з Москви.

Крім проєктів, що фігурували на конкурсі, на відкритому змаганні, були ще й проєкти, замовлені архітектурним організаціям.

Із цих проєктів за найкращі визнано проєкти за девізами: „2 пересекających кольца“, і „Ася.“ Перший із них визнано за найкращий з усіх проєктів, що надійшли на конкурс, а другий — дорівняно до перших трьох проєктів відкритого конкурсу.

КІНО

★ Тематичний плян військово-оборонної продукції Українфільму на 1931 рік. Виробничий тематичний плян Українфільму, на 1931 рік в галузі випуску військово-оборонної продукції становить собою частину виробничо-тематичної програми військової й оборонної кіно-продукції трестів і фабрик усіх радянських кіно-організацій.

За цією програмою 1931 року має бути виготовлено 78 військово-учбових картин для РСЧА, 11 учбових фільмів для ТСО-авіахему, 8 агітфільмів і 8 художніх. Крім того, тематично-виробничий плян передбачає випуск в 1931 році 4 звукових фільмів.

Українфільм в цьому році випускає 6 агітфільмів, 2 художніх, 6 учбових для ТСО-авіахему.

Виготовлення цієї продукції покладено на Одеську й Київську фабрики, при чому розподіл між фабриками зроблено так: Одеська кіно-фабрика виготовляє фільми учбові — „Як організувати табір ТСО-авіахему“, „Організація й робота пляжерного гуртка“, агітпрофільми — „Байка й оборона“, „Соцзмагання й ударни-

цтво в РСЧА“ і художні „Червона Армія й колгоспне будівництво“.

Київська Кіно-фабрика виготовляє: учбові фільми для ТСО-авіахему — „Груповий захист від газів“, „Готування стрільця“, „Як організувати роботу учбового пункту ТСО-авіахему“, Агітпрофільми: „Кінь і мотор“, „Технічне переозброєння РСЧА“, „Колективізація й оборона“, „Школа й оборона“.

Військовий сектор Комбінату й військова кіно-громадськість зараз уже приступила до проробки тематичного пляну на 1932 р.

★ Перша ударна комсомольська група режисера Лукова приступила до зйомки фільму „Італіянка“ з темою — „Червонопаропний комсомол на вугільному фронті“.

Перед від'їздом до Донбасу, група підписала угоду на соціалістичне змагання з групою реж. Долини; крім того комсомольська група викликала на соцзмагання постановочні комсомольські групи Москви та Ленінграду.

★ На Київській кіно-фабриці приступили до роботи над дитячим фільмом на тему „За політехнічну школу“, режисер Строева.

НАУКОВА ХРОНІКА

★ Українська радянська енциклопедія. За постановою уряду УСРР і директивних органів, засновано акційне това-

риство УРЕ, що має видати першу українську Радянську Енциклопедію, основу на засадах, науки Маркса і Леніна.

Акціонерами товариства є державні установи, підприємства, професійні, кооперативні й громадські організації. Уставний капітал встановлений в сумі 500.000 крб. з яких майже половина вже внесена акціонерами.

Перші загальні збори акціонерів вибрали правління УРЕ в такому складі: голова — т. Фалькевич, перший Заст. і Зав. видавділут. т. Біленький, другий Заст. і комерційний директор т. Красов і секретар — член правління т. Лінецький.

Персональний склад редколегії та редбюро. Редакційна колегія: т. т. Затонський, Косіор, Любченко, Порайко, Річницький, Скрипник, Хвиля, Чубар, Шліхтер, Якір. Головний редактор М. О. Скрипник. Заступники Гол. Редактора — т. т. Річницький А., Гетлер, і вчений секретар редакції тов. Клепович.

Редакційне бюро в складі: голова — т. Скрипник М. О. головний редактор УРЕ, заступники т. т. Річницький, Гетлер, члени т. т. Фалькевич, Біленький і Клепович — вчений секретар.

При редакції УРЕ організовано редкомісії:

1) економіки, головою якої є т. Наумов, 2) історії — т. Рубач, 3) філософії — т. Левік, 4) освіти і педагогіки — т. Соколянський, 5) націтанія — т. Гірчак, 6) літератури і мистецтва — т. Хвиля 7) право і радбудівництво т. Порайко 8) Географії — акад. Рудницький 9) військових справ — т. Якір 10) природознавства акад. т. Паладин, 11) точних наук — тов. Гольман, 12) техніки — т. Майер.

Крім цих комісій, організовано комісію для Західної України з підкомісіями: Галичини і Волині на чолі якої є т. Вікул, Закарпаття — т. Біленький, Буковини — т. Гуцуляк.

Робота відділу номенклатури. Відділ номенклатури працює з першого жовтня 1930 року. За календарним планом відділ має впершу чергу скласти попередній номенклатурний реєстр на цілу енциклопедію. Рівночасно над цим працюють редакційні відділи розробляючи його тематично.

Загальна кількість слів, що має увійти в 40 томів УРЕ, становить 50.000 слів. Відділ закінчив тепер цільовиту проробку літер „А“, „Б“, „В“ та частково літери „Г“, „І“, „Д“, „Е“, „Є“, „Ж“, і „З“ і пророблює тепер матеріяли до дальших літер. Відділ опрацьовує також основи лінгвістичного оформлення УРЕ.

Робота редакційних відділів. Першим етапом роботи редвідділів — проробка тематичних словників, що їх згідно з планом відділи мають закінчити до 1 серпня 1931 року. Поруч з тим відділи замовляють статті на першу літеру „А“, що займатиме 5% всього матеріялу енциклопедії, тоб- то: 2 — 3 томи. До роботи у редакційних відділах запрошується кращі наукові марксистські сили.

Редактори відповідних відділів, редактори — консультанти і головна редакція з червня по кінець пересія пророблюють редакційний матеріял першого тому і після звірки контрольною редак-

цією увесь матеріял першого тому в листопаді — грудні 1931 р. передається до видавничої частини.

Видавничий відділ уже приступив до роботи. Видає бюлетень УРЕ. (в якому будуть поміщені статті про методологію складання енциклопедії лінгвістичне оформлення її та інше. Бюлетень виходить раз на 1½ — 2 місяці. Обсяг бюлетеню 2 друковані аркуші, формату енциклопедії тираж до 2.000 прим. Крім цього видавничий відділ виготовив проспект УРЕ. Цей же відділ зараз активно працює над підготовкою поліграфічної бази для видання енциклопедії (установлення друкарні, підбір робітників тощо).

Першим етапом друку енциклопедії є друкування географічних карт і вкладок, які займуть більше часу і вже тепер видавничий відділ займається організацією цієї роботи.

Відбулася широка нарада в справі картографічної бази для УРЕ.

Матеріал першого тому енциклопедії здається до друку в грудні 1931 року, з тим, щоб в основному був закінчений друком з початком 1932 року.

Крім енциклопедії видавничий відділ приступає до видання побічних видань: чужомовні словники, граматично-правові словники технічної термінології і інші. Ця робота вже почата і в дальшому буде проведена за спеціальними планами УРЕ. В першу чергу себ- то в 1931 році, мають вийти словники: німецько-український, англійсько-український. Характер видання науковий.

В дальшому мають вийти словники: польсько-єврейсько-український, французько-український, толковий словник української мови і словник технічної термінології з англійським, німецьким і українським термінами. В цій справі при УРЕ відбулася спеціальна нарада лінгвістів та мовознавців, що встановила принцип складання словників.

Розповсюдження словників. В найбільшому часі, відділ розповсюдження оголошує передплату на енциклопедію.

В 1931 році має виявити основну цифру за потребовання енциклопедії на Україні в других місяцях населених переважно або в більшості українським населенням.

★ Помер академік Владислав Бузескул. 1-го червня вночі в Харкові помер академік Владислав Петрович Бузескул.

★ Цінні історичні матеріяли. Київська архівна управа виявила цінні історичні матеріяли: 1) архів помічника Туркестанського генерал-губернатора генерала Маїєвського з описом революційного руху і повстань у військових частинах 1905—1906 р.р., 2) протоколи австрійського суду 1914 р. в справі обвинувачення галицьких „Москвофілів“ Бандасюка, Гудими, Сандовича й Колдри в державній зраді, а саме в намаганні одірвати Галичину від Австрії й приєднати її до Росії, і 3) шоденник С.Ю. Кулаковського з описом київського життя й подій у Києві 1915 й 1917 р.р.

ЗАХІДНЯ УКРАЇНА

★ Нищення Українських культурних закладів. Переслідування українських організацій в Польщі не припиняється. В Роджалові, Вільях, Вишниках, Комарові й інших районах — закрито 17 відділів

української культурно-освітньої організації „Прогіта“.

★ Малайський конкурс „Вікон“. Редакція журналу літератури, мистецтва, критики „Вісна“ оголосило черговий спеціальний

конкурс на малювальні твори, саме: карикатури, ілюстрації, вінієти, заставки тощо. В першу чергу братиметься під увагу малюнки які ілюстрували б писання друковані в „Вісках“. Крім того, малюнки можуть бути на самостійні теми, які висвітлювали б побут робітників і селян і їх класову боротьбу, або які показували б у

вікрявленому дзеркалі карикатури властиве обличчя буржуазії її прислужників на тлі біжучих політичних моментів.

Премійовані будуть невеликими грошовими нагородами всі твори, ухвалені до вміщення у „Вісках“.

Конкурс триватиме на протязі цілого року.

ПО СРСР ГРУЗІ

★ Десятиліття асоціації пролетарських письменників Грузії. Асоціацію пролетарських письменників Грузії офіційно засновано 17-го грудня 1921 року з ініціативи т.т. Сілава Тодрія, Салро Еулі Ракдана Каладзе. На початку асоціація об'єднувала всього тільки якийсь десяток письменників С. Тодрія, С. Еулі, І. Капелі, С. Талак-кадзе, І. Лісаєвілі, Р. Каладзе, П. Самсонідзе, Н. Зомлетелі і інш.

1921 року було видано збірку поезій С. Еулі „Гудок революції“ потім С. Тодрія „Сміх крізь сльози“, Еулі „Тріюмф фабрики“, І. Капелі — „Лучезарність“, Самсонідзе — „Вогняні полюси“. 1921 року вийшов сатиричний орган асоціації „Бомба“, 1922 року — 2 номери художньо-літературного журналу „Горно“, редакторами якого були С. Тодрія, С. Еулі і Р. Каладзе.

„Горно“ трималося традиції пролеткультизма російського журналу „Кузниця“. В №-рі тутому „Горна“ вміщено було декларацію асоціації пролетарських письменників Грузії, в якій асоціація цілком однезначувалася від грузинських патріотичних і позапартійних письменників. За декларацією подано „Динамо-вірші“, абстрактна поезія революційної боротьби і трудящих ритмів, себ-то, абстрактна тематика, що прагла за стиль журналу „Горно“; Александровський, Ізестів („поезія робочого вдаря“), пролеткультизм — становлять ідейно творчий герб „Горно“.

21-го жовтня 1921 року вийшов перший номер щотижневого органу асоціації — газети „Оріон“. Він в основному продовжував літературні традиції „Горна“: риторично-календарні вірші, проза, літературна критика, абстрактна, на часом доходила до курйозів.

Ці друковані органи на другому третьому номері припиняли своє існування за браком засобів та за відсутністю достатніх творчих сил. Щодо організаційно-масової роботи асоціації за цей період, переважно в царині пролеткульту, вона обмежувалася улаштуванням літературних вечорів і участю в них окремих членів асоціації.

1923 року при ЦК Комсомолу Грузії утворилася група комсомольських письменників „Майбутнє“ (Ал. Машашвілі, В. Луарсамідзе і інш.).

В листопаді 1923 року в Кутаїсі офіційно організувалася філія асоціації пролетарських письменників Грузії (Б. Буачидзе, Д. Ронделі, Лорткїпанідзе і інш.).

1923 року асоціація організаційно була роздана і становила собою лише формальне об'єднання окремих групировок.

1924 року було видано тимчасовий статут асоціації.

Група „Майбутнє“ і альманах „Динаміт“. Попри того, що художньо-літературна діяльність групи „Майбутнє“ поєднана разом з радянською Грузії, їх організаційне об'єднання відбулося лише в половині

1923 року. З ініціативи Гайоза Девдаріані було скликано нараду комсомольських і деяких позапартійних літературних співробітників журналу „Майбутнє“ і газети „Спартак“ (орган ЦК Комсомолу Грузії в минулому). Народа ухвалила об'єднати в одну літературну групуировку комсомольські літературні сили „Майбутнього“ і молодих робітників — письменників, початківців. Група „Майбутнього“ була першим активним осередком комсомольської літератури Грузії, що дав пролетарській літературі певні сили. В групі були об'єднані Аліо Машашвілі, В. Луарсамідзе, К. Феодосіїв, Ш. Радіані, К. Каладзе, Е. Полумордінов, П. Кікодзе, Евт. Ваша-ломідзе і інші.

Рівнобіжно з цим Кутаїс висунув цілу низку пролетарських письменників. 1923 року з ініціативи Беніто Буачидзе, К. Лорткїпанідзе, Г. Мдівані і інш. було засновано Кутаїську філію Асоціації пролетарських письменників Грузії, яка 1924 року в травні випустила альманах „Динаміт“. На сьогодні групи „Динаміт“ і „Майбутнього“ поєднані в Асоціації пролетарських письменників поряд з кращими представниками першого призову значне ідейно-творче місце. „Майбутнє“ і „Динаміт“ є джерелами грузинського наповнення.

1924 року з Асоціації пролетарських письменників Грузії організаційно виділилися колективи нових пролетарських письменників „Пролемаф“. З письменників першого призову до нього прилучилися К. Зомлетелі і Р. Каладзе.

Перший номер органа „Нового фронту пролетарських письменників“ („Пролемаф“) вийшов 1925 року. В „Пролемафі“ об'єдналися співробітники „Динаміт“ і „Майбутнього“. Беніто Буачидзе, Давид Ронделі, Карло Каладзе, Елізар Полумордінов, Шалва Радіані, Кале Феодосіїв, Константин Лорткїпанідзе, Платон Кікодзе і інші.

„Пролемаф“ закидав пролетарським письменникам першого призову відсталість від темпів реконструктивного періоду, схематичність, абстрактність і, головним чином, технічну недосконалість. Щод до ставлення „Пролемафа“ до непролетарських грузинських групировок і окремих позагрупирових письменників, то „Пролемаф“ провадив боротьбу з виразно реакційним сектором, ставився досить тактовно до письменників — популістів.

Об'єднання тифліської Асоціації і „Пролемафа“. 1925 року в Тифлісі було утворено Асоціацію пролетарських письменників, що об'єднала колективи „Пролемаф“ і Асоціацію пролетарських письменників. Але це не принесло бажаної згоди в організації.

1925 року на чолі асоціації стояв Ной Зомлетелі, під керівництвом якого було видано два номери журналу „Ліяндаї“.

Навколо журналу гуртувалися деякі молоді поети, що були близькі до голубогорівців. На

торінках „Ліянди!“ було вміщено вперше ірш Прідона Нарішвілі „Арсен Джорджівські вілі“.

Загалом треба сказати, 1925 рік був роком низькопробної продукції, роком перерала і дезорганізації. Кращі творчі сили пролетарських письменників були усунені з асоціації.

В першій половині 1926 року відбулося часткове поновлення в керівництві асоціації. На чолі стає частина пролетарських письменників другого призову спільно з небагатьма представниками першого призову. Виходить кілька номерів журналу „Пастівка“ (ліва революційна література). До складу редакційної колегії входять: Б. Буачидзе, Ал. Машавілі, К. Лорткіпанідзе, Н. Зомлетелі, С. Еулі, П. Самсонідзе, І. Лисавілі, К. Феодосішвілі, Ш. Навтигуелі (поезія), Н. Зомлетелі, К. Лорткіпанідзе, Сесман Ерташмиделі, Е. Полумордвінов, Н. Асламазашвілі (проза), Бен. Буачидзе, Д. Ронделі, Шалва Радіані (критики і теорія).

1926 року вийшла одностороння газета асоціації „5-е травня“, присвячена першому з'їзду пролетарських письменників Грузії. В газеті була подана провідна стаття Беніто Буачидзе про чергові завдання асоціації.

В кінці 1926 року відбуваються перевибори керівництва асоціації пролетарських письменників Грузії, а з 1927 року асоціація міцніє і стає вже на чолі всього літературного руху Грузії і видає журнал „Пролетарська література“.

Журнал „Пролетарська література“, що систематично виходить з 1927 року (п'ятий рік), є напостовським журналом. 1927 року до редакційної колегії входили Б. Буачидзе, С. Тодорія, В. Луарсамідзе, Ал. Машавілі, Д. Ронделі. На сьогодні маємо такий склад: Б. Буачидзе, В. Луарсамідзе (відп. редактор), К. Лорткіпанідзе, Ал. Машавілі, С. Еулі, Ш. Радіані, Ал. Сулава.

В журналі „Пролетарська література“ виявилися і виховалися значні сили пролетарських письменників. Історія асоціації і її друкованого органу „Пролетарська література“ є історія боротьби на два фронти за партійну лінію в літературі, за більшовізацію пролетарського письменства, історія боротьби проти вардинізму (П. Кікелдзе і інші.), проти ліквідаторів у пролетарській літературі (Мумішвілі), проти буржуазного естетизму (Ш. Дудуава і інші.) тощо.

В цій боротьбі асоціація з успіхом склала партій політичний іспит.

Робітники письменники і групи комсомольських письменників в. До складу Асоціації пролетарських письменників Грузії входить також група робітників-письменників. (Альманах „Наша Мета“). Дехто з них почали писати й друкуватися ще в 1903 року. Значна частина письменників перебуває ще в тематичному й формальному полоні в „демократичних“ письменників та почасти ашугів (народних співців).

До групи робітників-письменників входять: Н. Асламазашвілі, Соломон Донідзе, Г. Шинагелі, С. Хіджісгавелі і інші. З групи письменників робітників творчий актив асоціації збагатився автором роману „Поверхи“ Пантелеймоном Чхикадзе.

В грудні 1926 року з ініціати асоціації і ЦК комсомола, при газеті „Молодий Комунар“ зас-

новано гурток комсомольських письменників. Гурток комсомольських письменників становить собою одну з основних творчих осередків, з якого асоціація бере творчі сили. Гурток дав асоціації такі творчі сили: Ал. Сулава, Г. Нагтшвілі, К. Меладзе, Д. Бенашвілі (критика), Пр. Норушвілі, К. Бобідзе, Г. Качахидзе, Пр. Абашидзе (поезія), С. Церава, Б. Чхикадзе, М. Чиковані, Ар. Чачібава, М. Гвасалія (проза).

Автономні асоціації. Асоціація Південного Ірану (Осетії) засновано 1928 року; об'єднує 22 письменників. Вона регулярно видає об'єднаний місячник громадсько-літературно-художній орган Асоціації Південного і Північного Ірану — „Фідлії“. Пролетарсько-літературні сили Ірану такі: Сєзірко Кулайти (Кулаєв) — прозаїк і критик, Черікез Бегізов — прозаїк, Тілієв Харитон — поет, Карайти (Караєв) — робітничий поет і інші.

Асоціація пролетарських письменників Аджарістану об'єднує 12 товаришів: Одишак, Талудмадзе, Артинакова і інші.

Асоціація Абхазії — організація нова; до неї входять пролетарські письменники: Самсон Чанба, Хашба, Михайл Гочуа, Владимир Арба і інші.

★ Декадник української культури. 31-го по 10 липня в Тифлісі відбується декадник української культури.

Декадник буде відкрито виставкою образотворчого мистецтва кращих митців України.

В кінці червня для улаштування виставки прийдить група робітників товариства „культурної зички“ на чолі з відомим майстром, головним художником театру „Березіль“ Валимом Меллером.

Підчас декадника виступатиме група артистів столичної опери на чолі з басом Патержинським.

★ Гастролі театру „Березиль“ 31-го липня в приміщенні театру Руставелі розпочне свої гастролі державний драматичний театр „Березиль“.

Театр дасть 10 спектаклів. В репертуарі п'єси „Диктатура“ Ів. Микитенка, „Мина Мазайло“ М. Куліша, „Гайдамаки“ Т. Шевченка.

Театр прийдить у новому складі на чолі з художнім керівником Лесем Курбасом.

★ Прим'єра в театрі Руставелі. З середини травня в театрі Руставелі йде п'єса пролетарського письменника Аліо Машавілі. „Гагаші“. Постава Сандро Ахметелі і К. Патарідзе. Конструкція І. Гамракалі. Музика Гр. Кіладзе.

★ АРРК Грузії. В травні в палаці мистецтв відбулися загальні збори членів Асоціації робітників революційної кінематографії Грузії разом з пролетарськими письменниками. На зборах заслухано звітну доповідь голови асоціації і обрано нове правління.

★ До з'явків з середньою Азією. 10-го травня до Середньої Азії виїхала делегація закавказького драматичного комітету в складі Ендендієва, Добриняка і Каладзе. К. для переведення підготовної роботи в справі організації авторських товариств Середньої Азії та для встановлення тісних зв'язків з місцевими авторами.

★ Абхазький національний театр. З цього року в Тифлісі почнеться постійна робота Абхазького національного театру. Сезон відкривається п'єсою „Анзор“.

ТУРКМЕНИСТАН

★ В Туркменістанському об'єднанні письменників (ВТОП). Всетуркменське об'єднання письменників (ВТОП), прийнявши на своїй першій конференції літературно-політичну платформу Всесоюзного об'єднання асоціації пролетарських письменників (ВОАП) зробило крок великої ваги на шляху зміцнення пролетарського керівництва зростаючими літературними кадрами Туркменії і забезпечення туркменської літератури, що народжується, від дрібнобуржуазних, націоналістичних, шкідливих впливів і ухвлів.

Тісний зв'язок з більш міцними братніми організаціями ВАПП — Закавказькою, Кримською, Татарською, Башкирською — підготовка кадрів,

робота з початківцями — основне, на що орієнтується тепер Всетуркменське об'єднання письменників (ВТОП).

Літературний гурток на підприємстві, в клубі, колгоспі — база виховання нових письменницьких кадрів, центр масової літературно-творчої роботи.

І цю роботу вже розгорнуто. Організовано ударну письменницьку бригаду. Бригада широко розгорнула роботу по клубах, червоних кутках підприємств і установ Ашхабада.

Черговим завданням ВТОП поставив: мати свій рукований орган і організувати постійне консультативне бюро для роботи з літературним молодняком.

UKRAÏNICA

★ М. Коцюбинський "Болгарською мовою. Накладом Центрвидаву — карків видано відомий твір Мих. Коцюбинського "Fata morgana" в перекладі на болгарську: М. Коцюбинський. Мертвата тишина. (Центроиздат — карков. 1930. стор. 105. Ц. 45 к.) Переклади Ілії і Мічев.

★ Тарас Бульба тюркською мовою. Наприкінці минулого року в Баку накладом Азербайджанського державного видавництва вийшов переклад на тюркську мову твору Гоголя "Тарас Бульба" (N. V. Gogol. Taras Bulba. Azenest. Бақ. 1930. стор. 138. тираж 10. Ц. — 75 к.).

★ New Masses (Нові маси) — орган пролетарських письменників Сполучених держав Америки. Т. 6 № 10 Березень 1931 — видрукував: Майкл Голд — "Нотатки з Харкова", автор подає спостереження подорожі до Радянського союзу на харківську конференцію Міжнародного Бюро революційної літератури про перебіг самої конференції.

★ Literarische Tribune — орган літературних єврейських письменників, виходить у Лодзі 10 разів на рік, вмістила переклад "Колгоспи" Михайлюка.

★ Miesiecznik Literacki № 16 (gruza 1931) — присвячено Західно-Українській організації пролетарських письменників. Ліпшою подана стаття інформаційного характеру К. Ярана — "Західно-Українська пролетарська література" (Zachodnio-ukrainska literatura proletarjacka. — К. Jaran). Далі подано в перекладі: "Вартівничий" — Пасанта, "Сентиментальний вірш" — К. Ярана, "Юда" — І. Вакули, "Дні" — Н. Матуліни, "Спів машин" — М. Сопілки, "Куди йти?" — С. Тудора, "Зрив" — В. Мизинія, "Прощайте" — О. Гаврилюка, "Ходить привид" — В. Бобинського, "Нафталі Гімпель" — В. Шаяна, "Щаслива думка" — П. Козланюка, нотатка "Вікна" — Ст. Вигодзького. При чому вірш К. Ярана — "Сентиментальний вірш", нотатку Ст. Вигодзького — сконфісковано.

В хроніці подано чимало відомостей з культурного й господарчого життя Радянської України.

★ Тишина молдавською мовою. В збірці поезій молодого молдавського поета Л. Корнфельда "Різні мотиви" (Л. Корнфельд. Жерсурь фелюрити поезий. Едитура ди Стат и Молдавий. Тирашполя 1930) знаходимо в перекладі поезій Тичини: "Вітер з України" ("Вынт дин Украина" стор. 92) і "На майдані" ("Пи медяну" стор. 94).

★ "Смерть Янулянсана есперанто. В бюлетені ЦК спілки есперантистів радянських республік (СКЕУ) "Buletено" № 3 (98) за ц. р. знаходимо повідомлення що накладом СКЕУ в перекладі на есперанто вийшла книжка оповідань Петра Панча "Смерть Янулянсана" (Petro Panc. La Morto de Janulans. prezo 20 kor.).

★ П. М. Біцілі. Проблема русско-украинских отношений в свете истории. Праг 1930. Изд. "Единство" 8-о р. 38.

Бібліографія

„Вугілля на - горі“. Уложив Степан Крижанівський. Вид. „Український робітник“ 1931 р. ст. 69 п. 30 к.

Збірник „Вугілля на гора“ це відгук „Молодняка“ на відозвук ЦК ВКП з 3 вересня 1930р., якого закликали всю пролетарську громадськість стати до ударної роботи для зустрічі третього вирішального року п'ятирічки. Упорядник, посилаючись на цю відозвук, й починає свою передмову до збірника. Згадавши про статтю т. Безименського „Стихи делают сталь“, т. Крижанівський поширює це гасло: „Вірші... так само мусять допомогати виконанню вугільної п'ятирічки в три роки, суцільної колективізації села і т. д.“. Отже, маємо справу з документом, що показує участь молодняківського загону пролетарської літератури в соціальному будівництві і саме — на конкретній, вугільній ділянці його.

Велике літературно-громадське значіння цього документу не потребує особливих підкреслень. Тим з більшою увагою треба поставитись до кожного рядка цього збірника.

Перше, що характеризує цей збірник, це його цілеспрямованість, „напористість“, бадьорість, загальний оптимістичний тон.

Візьмемо
Донбасу глиб —
З натиском
м'яз, машин.
В наступ
на вугіль
— вглиб.
В наступ
на вугіль
— вишир.
(І. Гончаренко)

Подруге, певність того, що молоді шахтарі подолають прорив, свідомість того, що

Наш комсомолец —
Переможе.
Душить прорив
Чорногрудий Донбас
Та задушити —
Не зможе.
(А. Куценко).

Загалом, збірник є наслідок незгаслого до теми, який став можливим лише в процесі перебування методів роботи пролетарської літератури, в процесі виїздів на підприємства, на заводи, фабрики, шахти, безпосередньої роботи в бригадах, в ліквідації проривів, в культроботі й т. ін.

Кращі речі в збірникові це „Пісенька зустрічі“ Л. Первомайського, „Бюлетень з вугільного фронту“ та „Матеріяли до РСІ“ М. Шеремета, „Прогульничкові руки не подам“ М. Олійника, та ще низка поезій робітників - початківців.

Оком не охопити нашу добу:
— раз — Дніпробуд,
— два — Тракторобуд,
— три — Донбас
висока
висока
висока доба
(Первомайський).

Свіжо розроблює тему ставлення до товариша свого, що став прогульником, молодий криворізький робітничий поет Мих. Олійник.

Твій перефатор закурно ліг
В пустку глухого
Забоя

Дзвоном крицевим ударить
не міг...

— Я не знайомий з
з тобою.

Десять тонн
(Мертва руда)

Забій не мовить
огнями...

— Більше руки тобі не подам,
Як було днями.

Тут без надуманих вигуків, без зовнішньої „тріскотні“, робітник виявляє справжню зневагу до того, чий „перфоратор закурно ліг“...

Таке конкретне звертання до живого робітника, безпосередній вплив на його психіку, мовляв, „конкретна аналіза конкретних явищ“ методологічно правильніше настановлення, ближче до діалектико-матеріалістичної творчої методи, ніж будь-яке інше — абстрактне, функціонально-безпредметне вигуківання гасел.

На жаль, у збірникові абстракцій є досить. Деякі з них свідчать про художню безпорадність їхніх творців, про невміння намацати правдивий шлях до ударної теми, до ударного гасла і, насамперед, до робітника-ударника, основної постаті нашої доби, ентузіаста п'ятирічки, ентузіаста життя, з живими м'язами і з справжньою кров'ю, а не з вугілля („Вугілля це — дужа кров“. Д. Чепурний), з живими жилами, а не з „крицевими“, (В. Гаско) й т. ін.

Замість живого робітника, що переборює великі труднощі в конкретних умовах, бачимо в деякого з поетів тільки як

Домен пала вогонь
Соне мартенний гул...

(І. Гончаренко)

Довідуємося про те, що—
З залізом огонь шахтарський
В темних петрях гаса...
і т. інш.

(М. Андрющенко)

Робітникові цей вірш мало дає. Йому, звісно, хотілось би, щоб поет про нього щось сказав. „То ж він „гаса“, а не просто собі „огонь з залізом... То ж він той вогонь за палив у домі. „мартенний гул“ це те ж справа його рук, його живих напружених м'язів. А виходить так: гуляє собі матерія, „пала“, „стугонить“, „гаса“, а робітника, героя п'ятирічки, не видно.

Такі абстракції, схематика, „скольженіє“ по поверхні без глибшого проникнення в революційну дійсність з усіма її безконечними протиріччями і з їхньою діалектикою єдиністю — все це неакційні хибні багатьох поезій цього збірника.

Мало — про робітника, героя всього того, про що пише поет. Є шахти, рейки, вугілля, вогонь. Над усім цим сам поет з загальним „ударними“ гаслами.

„Нам розігнати хід
Тисячотонний вал (?)
Отже вугілля
з - під
Товщі землі давай.

Хто „давай“ — невідомо.

Гей, на завод, за промфілплян,
Давай: вугілля, криць, руд...
(Я. Гримайло)

Правильно, але для того, щоб емоційно вплинути на робітника — цього не досить. Так ідучи по верхах складних процесів, не можна ні усвідомити їх самому, ні тим паче розрити ці процеси своєю читачеві. Конкретна рушійна сила, конкретна мета перетворюється в абстрактну схему, що так схемою й залишається.

Вже над суцільними ланами
Зоріють обриси мети.
каже т. Гримайло

і наближається мета.
каже т. Рохович

Ганьба
Ви віддаєте нашу мету.
каже т. Каляніков

В вугіль вроста мета
каже т. Гончаренко

Але яка „мета“ — так ніхто й не спроможеться сказати.

З такою ж простотою подає М. Сучак такий малюнок „У шахті“:

Підійшов старий забійник
глянув очима пронизливо
Посміхнувся,
— Ну, й молодця.
бній ще.

Привертає увагу вірш тов. Т. Виргана „Довбать і горіть“. Читаючи його, пригадуєш поезії П. Усенка. Вірш цей зігрітий поетичним чуттям та вірою в сили комсомольської молоді:

Сестро, Донбас одужа —
Вугілля родять надри.
Ми ж молоді і дужі,
Ми комсомольські кадри.

(ст. 43).

Висновки можна зробити такі: попри всі відзначені хибі, — схематичність, раціоналізм деяких поезій, неправдивість окремих авторів, окремі ідеологічні зриви, — як перша спроба видання цілих ударних збірок, „Вугілля на гора“ єсть явище, що заслуговує на всебічну увагу.

Окремо треба сказати ще про те, що деякі поезії в цьому збірнику не позбавлені комсомольського авангардизму. Ні в одній з 29 поезій, уміщених у збірнику, ні разу не згадується партія, що керує богами за соціалізм. Зате є такі рядки:

Багато ще треба сили
Та силу Лиш ми принесем
— Слово належить Косилові
Від Каесему

(Д. Чепурний)

Десять тисяч міцних і хоробрих
Комсомол відрядив — здобуть.

Комсомол там, де смерть і рани,
На усіх фронтах ти герой.

Комсомол, ти на варті епохи
І на інших фронтах, і на цім.

Все це, звісно, правильно. Тільки неправильно те, що упорядочник не зумів розшукати і вмістити в збірнику поезії, в яких би комсомольські поети згадали, що на варті епохи комсомол ставила партія.

3. Краян

М. Тардов, Шанці. Державне Видавництво „На варті“. Харків, 1930 року. стор. 359. 5000 ц. і к. 20 к.

Українська література досі майже не відгукнулася на минулу імперіялістичну війну.

Окремі оповідання, що лише побіжно торкаються теми війни, але загалом мають інше спрямування, знаходимо в П. Панча, Б. Антоненка - Давидовича, О. Слісаренка та М. Яцкова.

За книгу українською мовою, цілком присвячену війні, можна вважати збірку оповідань Андрія Чайківського (А. Чайківський, „Воєнні оповідання“, Відень 1916). Ці „воєнні оповідання“ змальовують фронт з австрійського боку і спеціально виображають побут галицьких українських військових частин — вояків стрільців.

Але даремно сподіватиметься читач побачити з цих оповідань правдиву картину і справжню суть війни. „Воєнні оповідання“ насичені ультра - шовіністичною есенцією, сповнені звирячою націоналістичною зневагою й ворожнечою всього російського й насамперед — до всього російського війська, але ще Чайківський образами своїх героїв солодко піддабується й лише чоботи австро - німецькому командному складові, вчасно заплісавши очі, щоб не бачили репресій і знущань „союзницьких“ офіцерів з мирної людності і салдатської маси. Одно з оповідань так і зветься — „Задля пана майора“; в оповіданні показано січового стрільця - майорового ординаря, в душі якого пишним цвітом дошвілює лояльське почуття й собача вірність своєму „панові“.

Орудуючи ж з „москалями“, цей стрілець, з ласки Чайківського, одразу набуває здібностей, які поступуються перед здібностями славнозвісного Кузьми Крючкова, що наизував по сім німців на теса.

Тому на „Воєнні оповідання“ А. Чайківського, як на книгу виразно мілітаристично - шовіністичну, нічим ворожо нашому розумінню війни, можна без вагань поставити хрест.

„Вогні і крові“ Х. Мейстренка та „Серед могил і руїн“ К. Поліщука (обидві книги видано 1918 р.) мають відтінок деяких паціфістських натяків з загальнолюдськими „вбоділеннями“ („Вогні і крові“), що основному характеризуються націоналістичним забарвленням („Серед могил і руїн“).

Х. Мейстренко викриває розпусне життя милосердних сестер та офіцерів, зідхає за покаліченими солдатками, співчуває згвалтованим жінкам, а К. Поліщук не без насолоди згадує наприкінці книги як би з розгорненими прапорами йшли за подоланням ворогом (тобто більшовиками — Вік. Д.).

Згадані вище твори, таким чином, доводиться не враховувати в український літературний доробок, присвячений імперіялістичній війні.

Тому сам факт появи, в умовах радянської дійсності, першого великого твору, який змальовує цю війну — явище чималої, не лише чисто літературної, а й громадської ваги.

„Шанці“ М. Тардова не можна назвати повістю, а тим паче романом, не зважаючи на великий розмір твору, бо об'єм розповіді для роману інтриги й певної провідної сюжетної нитки в „Шанцях“ немає.

Мабуть, найкраще визначити „Шанці“, як фактаж, поданий у мемуарній формі, формі записок учасника й очевидця імперіалістичної війни.

Усі факти, весь багатий використаний матеріал автор бере лише з рядової, салдатської маси, й окремі, виразніші окреслені постаті — це синтетичні образи різних прошарків тодішньої російської армії.

Командний склад офіцерів, автор подає на другому плані і ці постаті найменше вдаються авторові. В той час, як серед змальованих від автора „рядових“ не можна зустріти жодного нежиттєвого образу, — то офіцери, саме ті слугаки, які чужими руками загрибали собі чини та георгіївські хрести, виийшли надто схематичні, мало опрацьовані й не чітко окреслені. Отже, слід шкодувати, що М. Тардов не приділив своїй увазі тому, що б страшним умовам перебування на передових позиціях, безпосередньо в шанцях „нижніх чинів“, протиставити бучне життя офіцерів в заплілі.

Дуже щастить авторові показати, як серед затурканого, загіненого проти „німця“ салдатської маси в процесі війни, починається зневір'я, з'являється свідомість і розуміння того, ради кого й за що салдатам доводиться гинути. Тут Тардов не абстрагується від зовнішніх чинників (поза армією), що впливали на зміни психології війська, а навпаки — показує залежність настроїв салдатів від робітничих страйків, демонстрацій тощо, та впливи підпільної роботи партії (розкидання прокламацій і листівок).

Поза вчинками воєнків, керуваннями класовою свідомістю, М. Тардов уміє змальовувати й ті вчинки та почуття в наслідок довголітньої муштри й дисципліни, які прокидаються під впливом воєнних жахів і вилитваються часом в дикі пориви помсти й самозбереження. Наприклад, — бій починається стоїчно, неохоче. Людям набрило вбивати один одного. Командують атаку і:

„Запал атаки охопив уже нас. Безглуздо салдати кидають бомби у глибокі бліндажі. Звідтіля чути лемент, зойк. Там живі люди“.

„Зруйновані й обвалені шанці надихають нас жаждою нищити. Ми метушимся по шанцях, мов божевільні, чим засипати цю жажду. У полон не беремо. Запанував тваринний інстинкт“... (стор. 332).

Бій закінчився. І запал люті безслідно зникає, бо для рядових — національної ворожнечі не існує.

„Ох, і скільки ж того люду пощено...“

„Ось вона війна. Ми їх, вони нас. Рубаємо одне одного. А минувся бій і ніякісінької люті до нас немає. Такі самісінькі мушкетери, як і ми. Не їхня воля“... (стор. 326).

Правдиво й художньо відтворено в „Шанцях“ усі вихватки самодержавного великоросійського шовінізму з боку офіцерів та їхніх підлабузників проти українців, євреїв і інших нацменшостей.

З усього сказаного робимо висновок, що М. Тардов, давши своєму твору виразне соціальне спрямування, дуже вдало загострив загальне класове настановлення „Шанців“. Можна сміливо твердити, що ця книга згадує не тільки українську, але й цілу радянську пролетарську літературу.

Звернувшись до окремих епізодів, а то й розділів („зоштігів“), треба сказати, що вони зовсім неодноразово своєю силою й художністю. Подекуди це дуже позначається невправна рука, наївність і літературна непевність та недосвідченість автора. Та кінець - кінцем і не можна вимагати від твору цілковитого художнього завершеності, то більше, що автор вперше дебютує такою великою річчю. Від художніх же зривів не гарантовано і визначати майстри слова.

Як безперечно майстерно зроблений, треба відзначити епізод, де М. Тардов змальовує одну з перших газових атак, на що не звикле до них та технічно не пристосоване російське війське. Тепершнього читача важко чимось вразити, але цей надзвичайно динамічний виконаний уривок справляє дуже сильне враження. Так само аж моторошно реальний епізод з божевільним австрійцем - кулеметником, прикованим ланцюгом до кулемета. Австрійця диким сміхом зустрічає російську атаку і цей кривавий сміх мимоволі нагадує кадри з Довженкового „Арсеналу“.

Як великий мінус, треба поставити Тардову на карб недбале мовне опрацювання „Шанців“. Може що тут чимало винен літературатор в - ва „На варті“, але факт доводиться констатувати в кожній разі. Я не перелічуватиму тут грубих мовних огріхів (русизмів, неправильної синтаксичної будови речень зокрема, але загалом їх щось близько сотні. Це число дуже велике, надто на сьогоднішній день, коли українська мовна культура вже має величезні досягнення.

Так само псує враження від книги не те що нехлюйська чи недбала, а просто скандальна коректура. До того ж ледве не з кожної сторінки, поминало по 3 — 4 літери. Тепер, коли книга, через брак гарного паперу, йде на газетному, й через це губить свій зовнішній вигляд, треба особливо уважно ставитися до технічної роботи біля книги.

Наприкінці не можна обминути прикрої помилки авторові: на сторінці 339 сказано „Почали в н - б - х - а - т - і над шанцями бризантні гармати“... і т. ін.

Не треба доводити, що над шанцями може вибухнути тільки шрапнель, а бризантний набій вибухає тільки після вдару.

Підсумовуючи загальні враження, можна лише побажати М. Тардову дальшої праці над собою і вдосконалення своїх стилістичних засобів, — літературні дані він має великі.

Віктор Дубровський

Анатоль Франс. Пінгвінський острів. Переклад В. Підмогильного. Книгоспілка. Харків — Київ. 1930. 295 стор. Ціна 1 крб. 10 коп.

„Пінгвінський острів“ з усіх, либонь, творів Франсових — найфрансівський. Тут саме сконцентровано провідні його соціально - філософські ідеї, тут А. Франс блище стилістичною своєю віртуозністю, майстерністю, з лукавою посмішкою, відтворюючи стиль наївної легенди, літопису, академічної історії, теологічного трактату („Засідання в раї“). В другій половині „П. О.“ виступає він як майстер

політичного памфлету, соціальної сатири. Колиш, за часів дитинства ще, розповідав А. Франс у „Книжці мого друга“ — замислив він укупі з приятелем Фортоне написати грандіозну історію Франції аж на . . . 50 томів, але молоді історики припинили свою працю на першому ж розділі про легендарного короля Тевтобуха. Скільки разів отой Тевтобух, — елегічно-іронічно зауважує А. Франс, — мов зветься у житті „випадком“ у перешкоді стояв його творчим задумам. А потім історію Франції, хоча й в одному лише томі, він так написав, сміливо зламавши методи й традиції відомих університетських істориків. За учителів собі обрав А. Франс не Огюстена Тьєрі, не Мішле, Гізо, Сенсбоба. Іхні твори, як і фоліанти історичних документів пильно й сумлінно студював А. Франс, але висвітлювати історичні факти, скептично ставитися до задублених „авторитетичних“ концепцій офіційної науки вчив його Вольтер, не так автор „Історії Карла X“, як автор „Задігів“, „Кандіда“, „Принцеси Вавилонської“, „Простака“, „Орлеанської діви“, „Білого бика“.

Зокрема в боротьбі проти клерикалізму продовжує А. Франс транзити соціальної сатири XVIII ст. і такі сцени в „Пінгвінському острові“, як „засідання в раї“, розділи, присвячені діві Орберозі, — талановиті варіанти дискусії релігійної в „Задізі“, іронічної історії культури Апіса в оповіданні „Білий бик“. Проте соціально-політичні погляди А. Франса значно відрізняються від Вольтерівих. Як історик, він має досвід цілого століття розвитку французького капіталізму, диференційної буржуазії французької. За 70 — 90 р. р. фінансистів „через зухвальство й жадність свою зробились бичем для країни, яку вони обирали й принижували“, — пише А. Франс у книзі п'ятій „Пінгвінського острову“. Симпатія цих некоронованих королів „демократичної“ республіки — „схилилася до абсолютної влади, яка до найкраще озброєної проти соціалістів, їхніх кволах — але завзяятих супротивників“. Отже, Республіка породила „недоволених“, — аналізує А. Франс громадську психологію — ідеологію, — передусім серед дворянства, що позбулось своїх давніх привілеїв і звертає свої погляди на „останнього з Драконідів“ (Бурбонів — С. Р.). Недоволені „дрібні крамарі“, що „через глибокі економічні причини не могли заробляти собі на прожиток“. Недоволені були, треба до цього додати, не тільки „дрібні крамарі“, але й широкі кола дрібно-буржуазної інтелігенції, до якої належав і сам т. А. Франс, віра бо в соціальну природну еволюцію, прогрес, що колись надихала французьких буржуазних матеріалістів XVIII століття й нападків їх у першій половині XIX ст. (позитивна філософія Конта), — після подій 1870 — 1 р. р. зазнала рішучого вдару. До соціальної гармонії, стало очевидним, не сприяються ні мрії утопічного соціалізму, ні парламентські реформи й реформізм. Буржуазна культура вироджується — констатує не тільки А. Франс, Мопсан, Флюбер, але навіть політично-активні консервативні письменники французькі — Е. Род, Бурже, Гюїсманс, М. де-Вогює. Ідея буржуазної диктатури й ідея диктатури пролетаріату, соціальної революції — інших шляхів для „старої Європи“, знає А. Франс, немає. Він схильняється за 90 — 900 р. р. до другого, але збачує на стегусу жоресизму, засвоює в Жореса своєрідне сполучення ідей революційного соціалізму з реформаторством, аналогією легальних методів класової боротьби. Жорес за соціальну революцію, але він проти диктатури пролетаріату. Соціалізм поволі росте в капіталізм, гадав Жорес, буржуазно, демократичний державний апарат мирно перейде в руки пролетаріату. Ці ідеї відбиваються в соціальній утопії Франсовій (сон Дюфрена — „На білому камені“), але гостра, скептична його думка не поділяла теоретичного Жоресового оптимізму, і тоді соціалістична критика буржуазної Франції пов'язувалася в автора „Пінгвінського острова“, з його філософським індетермінізмом, ідеєю історичного коловороту, що її подібуємо в філософських діалогів Ренанових. Сам А. Франс у передмові до „П. О.“ характеризує свої методологічні левізії в ролі „історика“. Хитромудрий академік, до якого звертається за порадзою А. Франс, радить йому при кожній нагоді вихвалити чесноти, на яких ґрунтуютья суспільство, тобто — уклінність перед багатством, побожні почуття, зокрема, „уподобання бідаків, що є підвалина ладу“. Автор має проголосити, що походження властности, дворянства й жандармерії буде тривалітатися, з усією пошаною, якої їм установи варті. Удавана, пародійна пошана до буржуазних „чеснот“ наївно-побожний стиль літописця — нагадують сатиричну манеру Вольтеру в „Кандиді“ й інших філософських його повістях, а втім щодо „власности“ цієї святині буржуазії, Вольтер був ширший її зборонець. Проблема власности, ставлення до неї — те основне, що відрізняє ясну соціологію Вольтера від повної суперечностей соціології його класово-літературного правнука.

[illegible]

сом (як і в експресіоністській драмі Кайзера „Газ“), роковане на „поступове й невпинне виродження“.

Машинізовані пролетарії поринули в „похмуру апатію“. Хто ж борється з тріумфуючим урядом плутократів? Анархист Клер, технічний інтелігент, що нібито реалізує думку професора Обібіоля (III розділ „Нових часів“) відомим безперервних економічних воєн півгвинтів викликаним: „якщо багатство й культура несуть стільки ж причин до війни, як і бідність та варварство, якщо скаженість й злоба людські невинної, то тільки один добре діло лишається зробити: так мудрець збере скільки треба динаміту й висадить у повітря цю планету“. Проте, символістичний „мудрець“ Клер не спроміг висадити динаміт у повітря не тільки всієї нашої планети, але й усього Парижу, хоч руйніщниця його діяльність прискорила процес занепаду Пінгвінської культури. Знову настає доба первісного побуту, далі зароджується культура феодальна, ще далі буржуазна, і знову, там, де був Париж, — здійснюється велетенська стихія Дюфренова „гармонія“ майбутніх Європейських Штатів, як і мрії про повернення на стару землю Діоніса з його вакханками в „Повстанні янголів“ (та ж мрія спокушає Гавмана в „Острові великої праматері“), — нащо далеко від нашої доби з Пінгвінськими побудованими. А. Франс — не марксист, навіть Жоресівська історична концепція лише поверхово відбивається в його соціологічних міркуваннях, примхливо познав, що „все штовхає нас до соціалізму, що потік несе з однаковою швидкістю і тих, що пручаються, і тих, що віддаються його течії, і тих, що йому допомагають“. Соціалізм, — писав він, — „світлова совість, цю „совість“ в буржуазній літературі французький поряд Р. Роллія, був сам А. Франс, був одним із тих, що допомагають своєю нещадною критикою святощі „цивілізації“ тим, що послиханий законами історії перебувати П. Отже Франсова сатира, зокрема „Пінгвінський острів“ в її деструктивній частині допоможуть радянському читачеві, як і Ролліянова сатира „Лілолі“, зрозуміти „душу“ імперіалістичної Франції. Поруч із „Людський Комедією“ Бальзакова „Ругон-Маккари“ Е. Золя, V том „Жана-Кристофа“ Роллія, — „Пінгвінський острів“ є своєрідний історичний документ, де поза блискавками беззурного, здається часом, дотепу, ховаються довгі і гіркі міркування А. Франса про сучасне капіталістичне Європі. Він не тільки „Дон-Жуан думок і почуттів“ як гадає Мішо, він і Гамлет їх, як видно з фіналу „Пінгвінського острова“, „Повстання янголів“, з цікавої книжки Н. Сегюра „Бесіди з А. Франсом“.

Щоб оцінити другу половину „Пінгвінського острова“, як сатиру, щоб зрозуміти всі її політично-алегоричні епізоди, треба досить добре обізнатися з політичною історією Франції 70 — 90 рр. а тому, гадаємо, маючи на оці широкі кола читачів, слід було б поширити кількість приміток, що стосуються до „нових часів“. З 258 усіх приміток (27 стор.) лише 3 — 4 коментують події сучасної Пінгвінії. Розширено лише „псевдоніми Шатіона, Піро, Кольонбана. Не можна заперечувати проти докладних, дбайливо складених коментарів до біблійно-мітологічних імен, вони бо мають чималу культурну вагу, а втім певної пропорції не завжди додержано. Кентаврові, Хірону, Єві, римському поетові Геллію, що його ім'я тільки згадує А. Франс, присвячується по 1/8 стор., тоді як Булянке, один з центральних дійових осіб „П. О.“ — 7 рядків“.

Не зовсім вірно, між іншим, що Булянке був знаряддям в руках монархістів-клерикалів. Не тільки, бо спочатку, значає С. Красній?) Булянке був улюбленим „широким демократичним шарів французького населення“. Булянкизм був тим масовим рухом, що в його основі лежало почуття розчарування, незадоволення, яке охопило широкі кола дрібної буржуазії французької, і тільки „в останній фазі булянкизму передніали до нього монархісти, біржовики, спекулянти“. Про Іполіта Сереса сказано в примітці — Тен. Іполіт. Це певно, коректорська помилка, і примітка стосується до Тена, про якого трохи далі згадується поряд Клімента Олександрійського (стор. 214). Щодо перекладу В. Підмогильного, то він, як і переклад „Корчми королеви Педок“ справді зразковий. Перекладач цюто вловлює стилістичні риси оригіналу, всі, можна сказати, стилі „Пінгвінського Острова“ — стиль наївної літописної легенди, стиль теологічної дискусії в раї, що ясніє риторичними прикрасами, пародійно-академічний стиль. Великий стилістичний такт перекладача, його багаторазова українська лексика вміня використати її для відтворення нюансів Франсової іронії — основні прикмети перекладу „П. О.“

А. Родзевич

Ів. Ле. „По́за Кили́мами“. Літ. 1931. 198 стор. 1 карб. 15 коп.

Автор збірки Ів. Ле вінс уже не абиякий доробок до пролетарської літератури. Перші його збірки — „Юхим Кудря“, „Танець живота“ й інші, вже дали можливість говорити про Ів. Ле, як письменника, що іде вногу з сучасністю, що правильно розуміє суцільні процеси в нашому житті й яскраво в реалістичному плінні вміє подати це в оповіданнях з актуальною тематикою. А „Роман Міжгір'я“, що вийшов 1929 року, став за епохальний твір в укр. літературі. Актуальна тематика — реконструкція господарства одного із закутків Радянського Союзу, зреалізувалася у творі в конкретних, яскравих образах, а реалістичне змальовання подій в їх динамічному розгортанні дало можливість критиці стверджувати, що твір є зразок пролетарського реалізму.

Отже, знаючи попередню продукцію автору, читач з особливою увагою стежить за кожним далішим письменниковим кроком.

Чи ж становить ця нова збірка, що ми її розглядаємо — „По́за Кили́мами“ певний етап в творчості письменника? Чи включається автор нею в літературу реконструктивної доби? Треба зауважити, що збірка, хоч і вийшла 1931 року, але оповідання й нариси, що їх у збірці аж дванадцять — найпізніші датовані 1929 р., а є писані 26 — 27 — 28 р. Отже, збірку не доводиться розглядати з погляду відшукування в ній „нових“ досягнень авторів.

Збірка зветься „По́за Кили́мами“. Назва має декларувати антиестетське ставлення авторове до життя. За ілюстрацію можуть правити слова героя оп., „Зрада“ — Хомерча:

1) Книга для читання для історії новішого времени. Т. III. 1930.

...А папір — же веземо від німців, від фінів і все... та що там говорити: без килимів же якось я прожив уже досить пам'ятний вік".

Оп. „Зрада“ ст. 14.

або там же:

... А - а. Килими... Так, справді, я їх таки трохи не поважаю (ст. 8).

Хоч ці слова говорить і не автор, але те, що вся збірка звється „По́за Килимами“, а в ній нема оповідань з такою назвою і акцентування в збірці актуальних проблем соціальної дійсності, стверджують цю думку.

Тематично збірка не становить об'єднаного комплексу. Вона розподілена на три частини. Перша — без наголовку, друга „З закордонних вражінь“ і третя „Фрагменти“.

Перша й третя частини мають деяку тематичну спорідненість. В цій частині автор змальовує явища й події, що переважно відбувались за часів відбудовного періоду. „Камінний Мірошник“, „Зрада“, „Омелькове оновлення“, „Голосуйте“.

Ближче тематично до наших днів: — „Передумав“, „Перемога“, „Розділ другий“. За завдання автор ставить собі показати, як потужно нове змітає на своєму шляху все, що заваджає, й разом з тим показати, як формується нова психологія робітника й селянина під впливом цього нового. Але авторові не в кожному з цих оповідань вдається переконливо це показати. Характерне з цього погляду опов. „Передумав“. Автор за епіграф до оп. бере слова Канділяка:

„Свідомість то є чисте місце (tabula rasa), що на ньому почуття малює своє мереживо — відображення своїх взаємин з дійсністю“.

Що ця думка не матеріалістична — так очевидно, що немає потреби доводити її. Автор же намагається довести цю думку на прикладі з середняком, що переростає в куркуля і чинить опір хлібозаготівлям, як від співчуття до робітника — шефа, що його родина їла юшку без хліба, — змінив свої погляди на пошівну площу (яку він намагався зменшити) й на хлібозаготівлю. До того ж „дялько“, що його змальовує автор — кріпкий не лише своїм господарством, а й нервами, бо коли потруїлось б душ його родини самоном, то він відчував лише загрозу, що його заарештують за самоном і втік до міста — до шефа. Читач ніяк не переконує те, що у цього дялька, свідомість якого формувалась не лише почуттєвими „мереживами“, а й силою інших соціально-економічних чинників — раптом „почуття вимережило“ нове ставлення до радянської дійсності. Поверот у психології середняка виїшов штучний, непереконливий.

Непереконливе й штучне оновлення в примітивному шкіді „Омелькове оновлення“.

Далеко краще авторові вдалось розв'язати цю проблему в опов. „Розділ другий“, „Камінний мірошник“, „Перемога“. Нарис „Розділ другий“ відтворює те нове життя, що несе з собою соціалістичний наступ. До того ж це нове виборюється в справжніх життєвих запереченнях. Автор зумів показати, як з опіями, в перешкодах народжуються нові соціалістичні форми праці — соцзмагання на заводі. Нарис ілюстрацій в домініантному для автора стилі — пролетарського реалізму. Перемогу нового побуту й у примітивній новелі „Перемога“, що не зважаючи на свою примітивність, вражає силою переконливості. Проблема особи й колективу знайшла своє виявлення в „Камінному мірошникові“ й оп. увійшло в попередню збірку „Танець живота“.

Окремого розгляду потребує оповідання „Зрада“, що ним починається збірка. Це оповід. може правити за приклад невдалого шукання стилю. Це оповідання виконано в розповідально епічному тоні, що спочатку нагадує — Гоголя:

„Чи любите ви чи й любили колинебудь сосновий бір отак, як я його люблю“...

Зовсім як:

„Знаєте ли ви українську ніч“...

* Цей розповідальний тон з романтичним зафарбленням є фальшивий для робітника, від якого розповідь ведеться. Чи властиві робітникові й сантиментальне кохання й така розповідь, що густо рясніє такими перлами з арсеналу „народної мудрості“:

„А знаєте, отак на олиці й скажем і відчуєм багато дечого такого, чого на людях може й соромився б, а може... (оп. „Зрада“ ст. 17).

В цьому оповіданні автор змальовує націоналістичношкідливі явища в провінційному містечку на папері фабрики. Шовіністична практика тут ховається за генеральною лінією партії у нацитанні й живиться виявленнями у пресі перекручувань нациполітики й великодержавним шовінізмом, розпалюючи шовінізм місцевий.

Монотонною частиною збірки і з погляду стильового й тематичного виглядає друга частина „З закордонних вражінь“. Тут автор в коротеньких нарисах зумів висвітлити складність класової боротьби в Заході. В оп. „Вергун“ автор знаходить відповідно яскраві фарби, щоб показати, як в країнах, де церква формально відділена від держави, попи всіма способами „добають про паству“, допомагаючи поліції кувати робітництво, а в „Злочині“ розкриває всю ганебну суть буржуазних благодійних установ.

„На перерві“ — в цьому нарисі автор подає два ворожих світи. Капіталісти — власники Гіганта тралки й робітництво Німеччини, що не боїться розправи капіталістів і солідаризуючись з робітництвом РСР, показує цю гігантську споруду, що так ретельно оберігає від стороннього ока (особливо радян) капіталіст. закон. Гострота класової боротьби особливо вражає в розповіді про Леонарда Лайдена цього несміяного революціонера - професіонала.

Ніженець

Йоганес Р. Бехер. „Голодне місто“. (Die hungrige stadt). Вид. 2-е доповнене. Берлін. Verlag, стор. 162, його ж „Сірі колонії“ — 24 нові вірші, Берлін, Internationaler Arbeiter Verlag.

Сорок сім віршів відомого пролетарського поета Німеччини, одного з „перших хоробрих“ на фронті німецької революційної пролетарської літератури, що становить тепер передовий загін в Міжнародному об'єднанні революційних письменників Заходу — зібрані в книгу під назвою „Голодне місто“, яка вийшла другим доповненням видання, у Ви - цтві „Agis“, це перш за все вірші політично загострені, в переважній більшості актуальні, димуть протестом, об'єднані одною темою, темою пролетарської революції,

яка з усіх країн Заходу найближча в Німеччині, де страждають робітники та селяни в кайданах і наручниках Юнгплян, в країні, що переживає найгострішу економічну кризу.

„Голодне місто... — це Німеччина.

... Величезна і простора могила“.

Уставлена столами, за якими голодують злидарі“.

Німеччина уряду організованого голоду, неймовірних злиднів пролетаріату, безробіття, що зростає, поліційського та соціал-фашистського терору, систематичного грабування і пригнічення робітників (Баліяда про електричний стілець“), паризьким комунарам (Вірш „Стіна рострільників“ імперіалістичній війні. (Десять тисяч хрестів“), наступній військовій небезпеці („Військовий заклик“ та інші), праці коментарів у вірші „Стальний корабель“ де поет показує матросів, що залихаються від духоти та жару, які працюють в машиновому відділі і буржуа, що вивернувся в зручному донесі на паубі та п'є через соломинку холодної напої і співає „З нами бог“, нарешті — соціалістичному будівництві СРСР. майбутньої світової пролетарської революції.

Збірник Йоганеса Р. Бехера „Голодне місто“ є доказ про значний зріст поета.

Після досить схематичних віршів „Труп на троні“, книга, що вийшла в 1925 році, вірші цієї збірки показують подальший поступ, найглибший художній і повний обсяг тем, розроблених уже досить дозрілим майстром пролетарської поезії.

Вірші „Голодне місто“ присвячені страйковій англійських гірняків, хінській революції, безробіттю, масовому рухові робітників (такій „Штурм мас“ — насичений патосом боротьби), Саїко і Ваншети (Баліяда про електричний стілець“), паризьким комунарам (Вірш „Стіна рострільників“ імперіалістичній війні. (Десять тисяч хрестів“), наступній військовій небезпеці („Військовий заклик“ та інші), праці коментарів у вірші „Стальний корабель“ де поет показує матросів, що залихаються від духоти та жару, які працюють в машиновому відділі і буржуа, що вивернувся в зручному донесі на паубі та п'є через соломинку холодної напої і співає „З нами бог“, нарешті — соціалістичному будівництві СРСР. майбутньої світової пролетарської революції.

В „Голодному місті“ кілька віршів відано ліричній темі — спогадам дитинства „Моє дитинство“, „Коли ми були ще дітьми“, — що потім увійшли в книгу „Сірі колони“.

Інтересний і прозаїчний уривок, що ним розпочинається збірка; в ньому Бехер розповідає свою біографію, яка носить назву „З засученими руками“ і коротка передмова Горького написана від нього в 28 році в формі протесту проти процесу, який підготовлював в той час буржуазний суд проти Бехера.

Ця збірка цінна, як матеріял для книги вибраних творів Бехера, які не заважило б підготувати до друку видавництву „ЛІМ“. Поетичних творів Бехера, зібраних в одну збірку, не маємо до цього часу.

Нова остання книга Бехера „Сірі колони“ визначна з кількох поглядів. Ці 24 вірші частини суворо продуманого плану книги, яка дещо нагадує роман автобіографію; це не „збірка“ розрізнених віршів; в „Сірих колони“ Бехер показує поступовий хід розвитку в буржуазному суспільстві німецького хлопчика, учня класичної гімназії, де панували і панують іше й до цього часу карцер і тілесна кара, проповідь слова божого та інші методи виховання буржуазної школи, та задумана і затята атмосфера касарні, вихід з якої юнаки вбачали в утчі в невідомі країни, в екзотичу Фенімора Купера та Майнріда, в мрії стати матросом або şöкером, чи навіть волоцюгою; поет показує нам оточення, в якому перебувають міста, що просмерділись алкоголем; канали, в яких сумно виринають утоплени, ось ще зовсім неясні мрії про „вітер“, що мусить пронестись „по вулицях“... Уявлені мандрівки до бігуна, полювання на китів, відвідування морських, прекрасних, морських портів, одним словом та романтика, яка „захисала“ дитину від дійсності, досить таки безпорадної тяжкої і монотонної.

В „Пісні мандрів“ (так зветься одна з поезій) та ж тема про утчу, тема шукання виходу. В „Подорожі до Альтентину“ показані методи релігійного виховання, але юнак почував, що з нього досить занять „благочестивими ділами“, він признається, що „наші тісні кімнати були задуманим адем, а стіни схожі на смертний саван“. Назріває протест. „Літо гуде“ (удало написана річ) ніби лист до другого віршу до „Тюрми“, далі перед читачем початок світової війни: „Забиті“, „Я читаю газету“, цей каталог всіх видів убивства; у віршові „Ті хто приходить з лісів“ — помітні прелюсії, перші ще не зовсім ясні і повні ознаки дихання революції, що народжується, прекрасна „Баліяда про батрака, який слухав радіо“ (доречі її досить вдало переклав українською мовою Василь Мисек), в якій показано пробудження класової свідомості незаможнішої частини селянства і наймитства.

Нарешті „Товариші“ те ім'я, на яке проміння поет, відмовившись від можливості застатного життя у відлюдності з вродливою женою, що грає у вечері Себастьяна Баха; далі „Баліяда про азот“ (українською мовою переклав М. Йогансен) одна з найкращих поезій цієї книги, в якій чуємо не голос лірика-індивідуаліста і богошукача, яким був колись Бехер в своїх перших книгах, а обвітренний, мужній, сильний голос, інтонація вірша піднесена як кулак бійця за „Rot Front.“; робітничі міста прокидається, починається революція. Урбаністична річ „Асфальт“, та спогади про Мюнхен, рідне місто Бехера, де він родився і вірші його друге народження — це вступ в спілку „Спартак“ і нарешті третє народження — Москва, коли з співами „Інтернаціоналу“ — поет в сірих лавах російських робітників проходив крізь домовину Леніна.

До цього віршу прилягають вірші „Світ, що відкривається“ в ньому описано подорож по СРСР, Донбас, Харків, Баку. І ось поетові відкривається „новий мир“. В „Баліяді про Карла Шмідта“ із сірого міста, який одідав на вузю місто багачів розробка німецької революції, класових протиріч, земі про збройне повстання, про взяття робітниками влади в свої руки.

Вірші про Леніна найменш удалі в цій книзі; ця тема треба сказати до цього часу мало кому з поетів удавалась, краще всіх вона розроблена у Володимира Маяковського.

Книгу завершує поема „Про партію“ (українською мовою переклав Йогансен). Це перша річ в німецькій пролетарській поезії на цю тему, але вона видається начерком, проєктом майбутньої речі. В „Сірих Колоніях“ Бехеру удалось досягти тої простоти поетичної мови, яка дала йому, як наслідок складних і великих розвідок і праці в минулому.

Пітніков

Ол. Полторацький. Людина з монблянном. „Маса“. К. 1930. стр. 123, п. 1 крб.

У вступному своєму слові автор попереджує читача, що його книга — „книга фактів“. „Фактажі“ автор обіцяє подати в книзі не абиякі. Ідемо за його власною номенклатурою: про „землю“, „воду“, „повітря“, „догові“, „газ“. Це „фактажі“, мовляв, вищого ґатунку абстрактні. І він додає нову низку інших вже конкретніших: „Сев - Банк“, „вугілля“, „металь“, „сінь“, „аероплян“, „хемвійна“, „література“, „відпочинок“, „цегла“, „мистецтво“. Довірливий читач, що звик шанувати друковане слово, напевне спокуситься й придбає за дешеву ціну мало не енциклопедію. Але придивившись уважніше можна побачити, що оті авторові назви „фактажів“, які стоять на одній із перших сторінок, не зовсім погоджуються з „Змістом“. У „Змісті“ такі надто широкі й важливі „фактажі“ визирають значно скромніше, сказати б, легковажніше: „Слово авторів!“, „Пригода біля Ерівану“, „Донбас на підвoroзі“, „Сім годин у повітрі“, „Пересторога“, „Красний звір“, „Людина з монблянном“. Уже цей, чисто зовнішній розрив поміж хвастливим переліком „фактів“ і скромним „Змістом“, примушує читача насторожитися, поставитися з недовірою до цілої книжки.

І справді, від першої і до останньої сторінки „фактажної“ книжки читач знайде найменше саме фактів, особливо фактів актуальних і потрібних, що мають якість ширше соціальне значення. Найбільше „фактажів“ про особисте „я“ та „ми“, настирливе, примітивне, що часом просто обурює; трошки ще є поверхових імпресій, примітивних парадоксів і навіть „філософії“, де в центрі знову таки „я“ та „ми“.

Перший нарис „Пригода біля Ерівану“ — починається такими „фактичними“ відомостями: „Року 15000000000000 до нашої ери іхтіозавр Меме був надзвичайно схвилюваний: вода, що в ній він кулався, раптом почала хвилями вкриватися. Воду піднесло високо до неба, навкруги не стало моря“... — і т. д. Такими „фактами“ автор пояснює геологічну й палеологічну історію Кавказьких гір і озер. Далі в імпресіоністичних тонах іде просторий опис хвилястого озера Сев - Банк і острова Севанга, куди приймавав автор, не зважаючи на бурі й небезпеки, на невміння керувати моторним човном. Що ж дає радянському читачеві вся сума поданих у цьому нарисі фактів? Вона збагачує його досвід? Дає нове знання? Гай - гай! Він довідається насамперед і найбільше (незрівняно більше), що „авантюри на хвилях категорично звеселяли нас“ (тобто автора і його „товариша, футуриста Сотника“), а подруге, що наші культури - футуристи „написали на амвоні церкви: передплачуєте „Нову Генерацію“. Зате годі знати більш - менш поширені історичні факти про острів Севанг, його теперішнє значення, про ролі й роботу професора, що там чогось живе. І хоч наші прихильники „авантюри на хвилях“, взяли в професора потрібні нам довідки про вермеську культуру...“, але даремно шукати в нарисі бодай елементарних відомостей про ту культуру. Ці „факти“ були б, може, справді цікаві, потрібні й корисні нашому читачеві, що це мало зв'язатися з історією народів СРСР. Та куди там авторіві „фактажів“ з тою історією, якоюсь культурою: тут важливіше сказати про себе, „про нас“, „про наші авантюри“. І з кожного абзаца просто фонтаном б'є: „ми“, „я“, „ми“ приїхали, „ми розгублено“, „ми посунули“, „ми вже сіли“, „ми від'їхали“, „я крутив“, „Сотник мелянхольно палив...“ і т. д. і т. д. А факти — шукайте на титульній сторінці!...

Другий нарис „Донбас на підвoroзі“, — про „чотири опорні пункти Донбасу“ — Артемівське, Горлівку, Макіївку, Сталіне хоч і зміщений на 32 - х сторінках, та ця кількість сторінок на багато зменшується „фактами“, які не мають нічого спільного з Донбасом, бо добра половина забита знов таки отими славновісними „я“ та „ми“. Часто - густо оце „я“ або „ми“ сполучено з фантастичними міркуваннями про леробазу, про „допоміжні станції планетних сполучень“, про ракету „з маршрутом N - Земля“. Сторінки ці перепісані дешевими парадоксами на зразок: „Авто - машина ходить на чотири колеса“, спогладами про Дана Сотника і лише тоді починається так, знаєте, між іншим „фактична“ сторона — наприклад опис соляної шахти, що зводиться до того, як автор був „приятно поражен“ оглядом шахти. Найменше про організацію праці, про побут і настрої робітництва, про боротьбу за виконання планових завдань, тощо. На такі дрібниці „Людина з монблянном“ не звертає уваги. Ніколи й бо „ми поїхали поїздом просто в Горлівку“ і знову через дві - три сторінки „ми приїхали до Макіївки“, а там „з Макіївки ми поїхали до Сталінової“. Про Макіївку, один „з опорних пунктів Донбасу“, по суті жодного факту. Так трошки про церкву, про цирк і нічогісний про Макіївку, як робітничий, як виробничий й важливий пункт. Коли мало потрібних читачеві фактів, то зате, багато, „авантур“ з автомобілями, підводами, бо в Донбасі добрих шляхів нема, і через це „... у Семенка плями болота були навіть на капелюсі“. Спостережливості автора, як бачимо, справді мистецька. До того ж він уміє і знає, які треба одбирати „факти“ для читача, щоб... безпardonно глумитися з нього... Більш - менш докладно (порівняно, звісно) подано опис Сталінського металургійного заводу, власне мартенівського цеху, але опис подано з такими елементарними відомостями, що їх з невеликим інтересом можна прочитати у першому ліпшому шкільному дитячому підручнику. Ось зразок: „Мартенівський цех. Власне, два цехи. Мартени виробляють з чавуну крицю. Це — низька печей, де в температурі щось коло 3000°с горить чавун і стає крицею. Криця горить у топках і сяє зверху - білим світлом. Дивиться на нього не можна...“ і т. д. На цьому побідний рейс по Донбасу закінчено. Як висновок, можна сказати словами автора: „ловити факти важко“. Їх справді треба насамперед уміти ловити, треба мати певний соціально - класовий критерій, щоб розуміти їх, — треба сумлінно ставитися до них і до своєї роботи. Нарис про Донбас доводить, що цього всього у автора бракувало. Перед читачем автор виступає, як типовий гастролер, що кохаться в ризиках „авантурх“. Не більше. Але, щоб зміцнити свою перемогу над Донбасом, автор подає ще один факт, як кінецьний акорд: „ми, шість футуристів, прийшли на засідання комосередку мартенівського цеху. Прочитали вірші...“ І виявляється, що один із зачитаних віршів Вера „Перекоп“ — „допоміг ім (комуністам) точно сформувати свої думки. Тут ми бачили високу свідомість робітника і повне розуміння завдань соціалістичного будівництва; що стоять перед нами“. Ясно? Робітники розуміють завдання соціалістичного будівництва. А завдання соціалістичного будівництва „стоять перед н а м и“. І ми, мовляв, „пахали“...

Дальший нарис „Сім годин у повітрі“ — нарис про те, як О. Полторацький летів аероплянм К - 4 з Харкова до Тифлісу, що він бачив, а головне, що переживав і які в зв'язку з цим виникали філософські думки в його голові. З одного боку, автор знає, що за 10 - ть років смішно буде читати й мої спо-

гади про переліт за 7 годин Харків – Тифліс, і що за десять років жакхатунуться, що на це доведеться витрачати цілих сім годин... Але з подальшого видно, що сам автор, не зважаючи на авторитетність категоричність свого твердження, не вірить у свій майбутній „стрибок“, бо полохливо додає: „... а з цієї плани очевидно ніколи не можна буде позбавитися повітряних ям, повітряної хвороби, алєського по пропелєра“ і т. д... Тут яскраво vizирає сумнів, продикуваний психікою і природою письменника наших хторків“, в якому сполучається безмежна легкість мрії про майбутнє і одночасно – зневіра в поступ технїки. Але для радянського суспільства найважливіше тут треба знати, що „робота пілота відкрїється від роботи письменника – футуриста“. Яка іронія звучить в цих парадоксах футура – філософа, особливо тепер, коли письменники – футуристи „самолїквідувались“... Не варто переказувати їм більше читати, що ще думав і відчував О. Полторацький і Д. Сюткін, сидючи в кабїні зєрозляя якї „факти“ можна спостєрігати, дивлячись з аєроплана на велєтєнський хлїбозавод“, на „завїзї пляжї“ або на „жіночий пляж“. Настирливї, ультра – „лїві“ погляди на технїку, на нашу дїяльність, на єе іздїтїмї поїздами і їїшарїи варварськими способами перєсєрування“. Для автора – футуриста поїзд у наших умовинах уже „варварський спосїб перєсєрування“. Він „скаженїє“ їй тудї, коли єе бачїє старє село: „вєє набридли скаженїти, спостєрігати єе дуже дїбно – буржуазну організацію сєла: єе навколо нїєвєї рєчі потрібнї для одної родини – клїна, двїр з деревами, собака на ланцюгу“. Як Сєлєковський Пампалауд, він готуєїи один розчерком пера все єе знищити і натомїсть поставити: „парєво – трєки, анґари для тракторів“.

чело – тріски, ангари й інші нариси „Пересторога“, написаний 1928 року про повтрянню небезпеку для України Цікавіший за всі інші нариси „Захист Києва“. Але що має спільного цей нарис з усіма попередніми? Ще менше має спільного з усіма іншими нarisами „Красний звір“ — про терористицтво народолюбівця Желябєва, Перовської та інших. Пояснення самого автора звучить надзвичайно цікаво: „До збірки фактажів включено, як композиція, щось, в чій найменш деталі, виключаючи роздуми фактичні, взяті з історичних джерел“. Очевидно, цей нарис автор хотів показати як зразок „фактажної літератури, зразок для тих письменників, що мають писати твори на історичній темі. Але все ж, чи мав йому в збірці „Людина з Монблянном“? Ні. Тому то вся збірка нарисів О. Полторацького нагадує торбу з усякою всячиною, кули він упхнув все, що було в його нудженних запасах, в тім числі ще й нарис „Людина з Монблянмом“. Тематично всі нарис не об'єднані, спрямованість їх не однакова, значення різні, хоча мовляв, все це істотне. Останній нарис „Людина з Монблянмом“ написано в таких же тонах, які і нарис „Добас на підвозі“, „Сім годин у повітрі“ — де автор вважає за потрібне говорити насамперед про себе, а потім доводити до будинку відпочинку. Спостерегаючи там побут, автор одночасно агітує й пропагує „метамістицтво“, згадає Курилюк, Дз. Вертова, С. Шупика, як „класика марксизму“, пускає й цитати, наприклад, про „високе“ мистецтво, головне ж по дитячому радію, що йому поштовило назвати, у будинку відпочинку, приплести те „метамистецтво, про яке мріє мій учитель Михайло Семенов! Все це подається читачеві надто густо між рядками про гангкарські вироби, про село, як фон, якому діє О. Полторацький з його теоріями, філософією і т. інш.

На цьому, власне, можна закінчити огляд нарисів - фактажів про землю, воду, метал, дерева, містечко. Нічого, абсолютно нічого позитивного в поданих "фактах" нема; соціальної функції, хоч мінімально корисної, ці нарис не виконують і не можуть виконати. Навпаки на читача вони можуть вплинути лише негативно (виияток — "Пересторога"), привчаючи дивитися на всі дії життя/факти зверху, через окуляри експлуатації, поширюючи гасло певних декларованих груп: "все знамо, всемо". А література такого гатунку в нас напружено перебудови суспільного життя коли робітничий клас треба зобрігати ґрунтовним знанням, неминує йти в розряд літератури халтурної...

Рецбригада „Червоного Шляху“ Сг. Винниченко, Т. Зякеєв

Еміль Гінкель — „Відпочинок коло пневматичного молота". Pause
Lufthammer Bercin—1930, стор. 77, Internationale Arbeiter Verlag.
Вірші молодого німецького поета Емілья Гінкеля часто зустрічаються в комуністичній пресі.
Німецьки в журналах та газетах „ALZ", „Zinkskurve", „Rote Fabne" та інш.

Виступивши поглядно в недавній час, року 1927, Гінкель відразу знайшов свій голос в лаві мод-
 групи революційних пролетарських письменників Німеччини.

Гінкель — один з доки ще небагатьох, чия творчість цілком править за зброю в класових боях
меського пролетаріату.

... Еміль Гікель в своєму листі до автора цієї нотатки, — листі, між іншим, вельми вартому як біографічний документ, який показує тяжке економічне становище в країнх капіталізму по революціонерів і складний шлях до літератури робітника, що терпить в даний час гостре безробіття, вірно зауважує, що т. зв. „лірика“ в наслідок примусового знайомства з нею по школах вважалась зганьованою, а завдяки буржуазним відомостям та іншим формалістам здекретована...

Ставлячи перед собою цілком чітке завдання — слугувати пісню для барикадних боїв, а не підкреслюючи свідомості німецького пролетаря, розмовляли на поєстї життєві теми з робітником, що боровся за найміворю тяжких умов гірденбурзької республіки за своє повсякденне існування, за дикта пролетаріату — Лірика Е. Гінкеля — завоював у вже загальному завоюванні собі право на життя.

„Відпочинок кої пневматичного молота“ увесь прийнятий тематикою праці, гірсько тої сві-
сти, що німцями proletariat до цього часу ще не пішов за прикладом робітників і селян Радянсь-
Союзу, закликаю до встановлення пролетарської диктатури, яскравим показом тих тяжких умов, в
якують основні маси робітників в країні „Стаєвого Шолому“, насичені прості, невимуштовані вірші
збірки.

Перед нами: сумна весна на олив'яно-гамарному заводі. Роттердам—сіре ділове місто ситих буття безпечних шпісерів, в якому голодує робітник; вірші присвячені праці домашньої робітниці, ренового залізничного робітника; ось баллада про ткацькі машини, вона називається згуконаслідованийим

V.N. Kozlov Kharkiv National University
00557769
1

